T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

COVID-19 SALGIN SÜRECİNDE LİSE ÖĞRENCİLERİNİN UZAKTAN EĞİTİME ERİŞİMDE YAŞADIKLARI SORUNLAR: KIRKLARELİ İLİ ÖRNEĞİ

HANDE ENZEL PAJO
1198213105

TEZ DANIŞMANI:
PROF. DR. TUNCER BÜLBÜL

EDİRNE 2023

Tezin Adı: COVID-19 Salgın Sürecinde Lise Öğrencilerinin Uzaktan Eğitime Erişimlerinde Yaşadıkları Sorunlar: Kırklareli İli Örneği

Yazan: Hande ENZEL PAJO

ÖZET

Bu araştırmanın amacı lise öğrencilerinin COVID-19 salgın sürecinde uzaktan eğitime erişimlerinde yaşadıkları sorunların tespit edilmesidir. Bu amaç doğrultusunda Kırklareli'de Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı devlet liselerinde okuyan öğrencilerin COVID-19 sürecinde uygulanan uzaktan eğitime erişim süreci ile ilgili olarak Kırklareli Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan E-81588373-605.01-44168203 sayılı araştırma izni ertesinde 9, 10, 11 ve 12. sınıfta okuyan toplam 583 öğrenci, 89 öğretmen, 301 veli ve 14 okul yöneticilerine anket doldurtulmuştur. Araştırmada nicel ve nitel yaklaşım birlikte kullanılmıştır. Lise öğrencilerinin uzaktan eğitime erişimlerinde yaşadıkları sorunları ortaya çıkarmayı amaçlayan bu araştırmada var olan bir durum var olduğu şekliyle betimlenmeye çalışılan (Karasar, 2014: 79) tarama modeli temel alınmak sureti ile desenlenmiştir. Araştırmada genel amaç doğrultusunda hazırlanan ankette öğrencilerin uzaktan eğitime erişimlerinde yaşamış oldukları sorunların tespit edilmesine ilişkin sorular yer almıştır. Araştırmada toplanan verilerin çözümlenmesi için betimsel analiz yöntemi tercih edilmiştir. Araştırma sonunda elde edilen bulgulardan öğrencilerin büyük bir bölümünün uzaktan eğitim sürecinde sorun yaşamadığı, az da olsa bir kısım öğrencinin ise motivasyon sorunu, odaklanma eksikliği, cihaz eksikliği ve cihaz yetersizliği, internet eksikliği ve hızı düşüklüğü, kendine ait ders çalışma odası olmaması, komşuların gürültü yapması, ailelerin bilgisayarda geçirdiği süreleri oyun zannetmesi, ev işlerine yardım etme, kardeşlerine bakma, bir işte çalışma, derslere katılamama, akademik başarının olumsuz etkilenmesi konularında sorun yaşadıkları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Uzaktan Eğitim, Acil Uzaktan Eğitim, Toplumsal Eşitsizlik, Lise Öğrencileri*

Title of Thesis: The Problems High School Students Experience in Accessing Distance Education During the COVID-19 Epidemic: The Case of Kırklareli Province

Author: Hande ENZEL PAJO

ABSTRACT

The aim of this research is to determine the problems experienced by high school students in accessing distance education during the COVID-19 epidemic. For this purpose, after the research permit numbered E-81588373-605.01-44168203 obtained from the Kırklareli Directorate of National Education regarding the process of accessing distance education applied during the COVID-19 process of students studying in state high schools affiliated to the Ministry of National Education in Kırklareli, A total of 583 students, 89 teachers, 301 parents and 14 school administrators studying in the 11th and 12th grades were asked to fill out the questionnaires. Quantitative and qualitative approaches were used together in the research. In this research, which aims to reveal the problems experienced by high school students in their access to distance education, an existing situation was designed on the basis of the scanning model, which is tried to be described as it exists (Karasar, 2014: 79). In the survey prepared in line with the general purpose of the research, there were questions regarding the determination of the problems experienced by the students in their access to distance education. Descriptive analysis method was preferred to analyze the data collected in the study. According to the findings obtained at the end of the research, most of the students did not have any problems in the distance education process, although a few students had motivation problems, lack of focus, lack of devices, lack of internet and low speed, not having their own study room, noisy neighbors. It has been determined that families have problems in thinking the time spent on the computer is a game, helping with housework, taking care of their siblings, working at a job, not being able to attend classes, and having a negative impact on academic success.

Keywords: *Distance Education, Urgent Distance Education, Social Inequality, High School Students*

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim ve tez yazım süreçlerimde anlayış ve sabır ile beni destekleyen ve yol gösteren danışmanım Prof. Dr. Tuncer Bülbül'e teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmaya katılarak bana destek olan okul yöneticileri, öğretmenler, veliler ve öğrencilere çok teşekkür ederim.

Bana inandıkları ve her zor anımda yanımda oldukları için anneme, babama, abime, ablama, eşime ve oğluma teşekkür ederim.

Hande ENZEL PAJO
Kırklareli, 2023

İÇİNDEKİLER

ÖZET…….....……....i
ABSTRACT ……..……ii
TEŞEKKÜR ……..……iii
İÇİNDEKİLER ……...…… ...iv
TABLOLAR LİSTESİ …….…....vi
ŞEKİLLER LİSTESİ ……..……viii
KISALTMALAR LİSTESİ ……..…....ix

BÖLÜM I
GİRİŞ ……. 1
1.1. Problem ……... 1
1.2. Amaç ……..…..... 9
1.3. Önem…….…..…..... 9
1.4. Sayıltılar …….…..…… 10
1.5. Sınırlılıklar ……...…….. 10
1.6. Tanımlar …….……...….....11
1.7. İlgili Araştırmalar …….…….…..... 12

BÖLÜM II
KAVRAMSAL ÇERÇEVE…….…….…..17
2.1. Türkiye'de Uzaktan Eğitimin Tarihçesi……..……..…..….....17
2.2. Uzaktan Eğitim …….…….....……...… 18
2.2.1. Türkiye'de Uzaktan Eğitim……..…….…….……19
2.2.2. Dünyada Uzaktan Eğitim……..……..…….20
2.2.3. Uzaktan Eğitimin Faydaları…….……22
2.2.4. Uzaktan Eğitimde Yaşanan Sorunlar……..…….……23
2.3. Sayısal Uçurum……..…….…….…….. 35
2.4. Eğitim Hakkı …….……...……..…...… 38

BÖLÜM III

YÖNTEM ……..……..…..…… 49

3.1. Araştırma Modeli ……..…..……..……..…..…….. 40

3.2. Araştırma Grubu ……..…..……. 41

3.3. Verilerin Toplanması……43

3.4. Verilerin Çözümlenmesi ve Yorumlanması……. 45

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM ……..…….....…….....46

4.1. Bilgi Teknolojileri Kullanımı İle İlgili Yaşanan Sorunlara İlişkin Görüşler.……46

4.2. Psikolojik Sorunlara İlişkin Görüşler ……..…..... 51

4.3. Yaşanılan Yerin Fiziki Şartlar İle İlgili Yaşanan Sorunlara İlişkin Görüşler ….54

4.4. Ekonomik Sorunlara İlişkin Görüşler …….……. 56

4.5. Altyapı İle İlgili Yaşanan Sorunlara İlişkin Görüşler ……..……59

4.6. Uzaktan Eğitime İlişkin Genel Görüşler …… ……60

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER ……..……..66

5.1. Sonuç……..…….....66

5.2. Öneriler…… 67

KAYNAKÇA ..……..…..…….....….70

EKLER…….. 84

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo No **Sayfa**

Tablo 1. COVID-19 Sürecinde Uzaktan Eğitimle İlgili Araştırmalar…….....…...13

Tablo 2. Uzaktan Eğitimde Ülkelerin Aldıkları Önlemler……..…..…....22

Tablo 3. Bölgelere Göre Uzaktan Eğitime Erişimi Bulunmayan Çocukların Asgari Oranı.……...……...25

Tablo 4. COVID-19 Salgın Dönemi Ülke Bazlı Uzaktan Eğitim Karşılaştırması ….27

Tablo 5. Türkiye Dijital Dönüşüm Endeksi Kullanım Bileşeni Bireysel Kullanım Bileşeni.....37

Tablo 6. Türkiye'nin 2017 Yılında BİT-Gelişmişlik Endeksi ve Alt Endeks Değerleri…….……38

Tablo 7. Öğrencilerin Anne ve Babalarının Eğitim Durumu……..……42

Tablo 8. Öğrencilerin Kardeş Sayıları…….42

Tablo 9. Öğrencilerin Anne ve Babalarının Halen Yapmakta Olduğu İşler…….…..43

Tablo 10. Öğrencilerin Uzaktan Eğitimde Kullanılan Cihaza İlişkin Görüşleri.……..46

Tablo 11. Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Erişiminde Teknolojik Cihaz Kullanımı İle İlgili Sorunlarına İlişkin Görüşleri……...……...…47

Tablo 12. Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Erişiminde Bilgi Teknolojilerinin Kullanımı İle İlgili Sorunlarına İlişkin Görüşleri……..48

Tablo 13. Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Erişiminde İnternet Kullanımı İle İlgili Sorunlarına İlişkin Görüşleri …….……49

Tablo 14. Öğretmenlerin Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Erişimi İle İlgili İnternet Sorunlarına İlişkin Görüşleri ……..49

Tablo 15. Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Erişiminde Psikolojik/Motivasyon İle İlgili Sorunlarına İlişkin Görüşleri ……51

Tablo 16. Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Erişiminde Ailenin Bakış Açısı/ Desteği İle İlgili Sorunlarına İlişkin Görüşleri ……52

Tablo 17. Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Erişiminde Mekânın Fiziki Şartlarıyla İlgili Sorunlarına İlişkin Görüşleri ……..54

Tablo 18. Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Erişiminde Komşular İle İlgili Sorunlarına İlişkin Görüşleri ……55

Tablo 19. Öğrencilerin Ailelerinin Ortalama Aylık Gelirine İlişkin Görüşleri ……56
Tablo 20. Öğrencilerin Uzaktan Eğitimde Aile Ekonomisi (Maddi Sorunlar) İle İlgili Sorunlarına İlişkin Görüşleri …….57
Tablo 21. Öğretmenlerin Öğrencilerin Uzaktan Eğitimde Aile Ekonomisi (Maddi Sorunlar) İle İlgili Sorunlarına İlişkin Görüşleri ……58
Tablo 22. Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Erişiminde Altyapı İle İlgili Sorunlarına İlişkin Görüşleri ……59
Tablo 23. Öğrencilerin Uzaktan Eğitimden Memnuniyetine ve Eşitsizlik Yaratıp Yaratmadığına İlişkin Görüşleri……..60
Tablo 24. Öğrencilerin Uzaktan Eğitimin Akademik Başarılarına Etkisine İlişkin Görüşleri…….61
Tablo 25. Uzaktan Eğitimin Daha Faydalı Olabilmesi İçin Neler Yapılabileceğine İlişkin Görüşler ……63

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil No **Sayfa**

Şekil 1. Uzaktan Eğitimde Yaşanan Sorunlar ……..…….……..…28
Şekil 2. Eşitlik Türleri …….……...…….29
Şekil 3. Eğitimde Eşitsizliğe Neden Olan Faktörler ……..…..……..…..32
Şekil 4. Hanelerde İnternet Erişimi ve Bireylerde İnternet Kullanımı 2012-2022….37

KISALTMALAR LİSTESİ

EBA : Eğitim Bilişim Ağı

MEB : Millî Eğitim Bakanlığı

TDK : Türk Dil Kurumu

TV : Televizyon

VB : Ve benzeri

VD : Ve diğerleri

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi, amacı, önemi, sınırlılıkları ve alanyazında yer alan tanımlara yer verilmiştir.

1.1. Problem

Son yıllarda yaşanan teknolojik gelişmeler uzaktan eğitimin yaygınlaştırılmasını gündeme getirmiştir. Birçok insan uzaktan eğitimi örgün öğretime alternatif olarak görmektedir. Özellikle COVID-19 salgını dönemi şartlarında bir zorunluluk olarak uygulanan uzaktan eğitim, eğitimin devamlılığı açısından adeta bir kurtarıcı olmuştur. Ancak uzaktan eğitimin hedefine varabilmesi amacıyla hem eğitimi veren öğretmenlerin hem de eğitimi alan öğrencilerin internet, bilgisayar, yazılım vb. sahip olması ve bunların kullanımı ile ilgili bilgiye sahip olması gerekir. Öğrenciler açısından bakıldığında pek çoğunun kırsal kesimde yaşaması, internete sağlıklı ve düzenli bir şekilde bağlanma olanaklarının bulunmaması, internete bağlanmak için bilgisayar, tablet vb. cihazlarının olmaması veya yetersiz olması, evde derse katılabilecek uygun (sıcak, sessiz vb.) oda olmaması, ekonomik durumunun iyi olmaması, çalışmak zorunda olması, aile işlerine yardımcı olması, kardeşlerine bakmak zorunda olması gibi pek çok dezavantaj bulunmaktadır. Bunun yanında şehirde yaşayan, ekonomik durumu üst düzey, sınırsız interneti ve son teknoloji bilgisayarları olan, kendine ait ders çalışmaya uygun odası olan vb. olanaklara sahip öğrencilerin bulunduğu da bir gerçektir. Şehirdeki öğrencilere de kırsal bölgede yaşan öğrencilere de dijital ortamda verilen ders aynıdır. Ancak bu iki farklı sosyo-kültürel ve ekonomik durumları farklı olan öğrencilerin derse katılabilme şansları ve derslerini verimli bir şekilde işleyebilme şansları eşit değildir. Bu eşitsizliği yaratan ise sosyal, kültürel ve ekonomik şartların farklılığından doğan sosyal adaletsizlik, diğer bir deyişle sosyal eşitsizliktir. Bu anlamda uzaktan eğitimin sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda dezavantajlı durumdaki öğrenciler için adaletsizlik yarattığı söylenebilir.

Dinçer'e (2016: 4-5) göre uzaktan eğitim programı; öğrenci ile eğitsel kaynaklar arasında bağlantı kurularak eğitimin gerçekleştirildiği bir sistemdir. Yalın'a

(2004: 202) göre uzaktan eğitim; fiziksel olarak farklı ortamlarda bulunan öğrencilerin ve öğretmenlerin, teknoloji (yazılı materyaller, bilgisayar, video, televizyon vb.) yolu ile öğretme-öğrenme etkinliğinin gerçekleştirildiği sistemdir. 2020 yılının başlarında yaşanan ve dünyanın neredeyse tamamında etkili olan COVID-19 salgını Türkiye'yi de etkilemiş ve sosyal izolasyonu zorunlu hale getirmiştir. UNESCO'nun 14 Eylül 2020 tarihinde yayınlamış olduğu verilere göre dünyadaki bütün öğrencilerin %49,9'u COVID-19 salgınından olumsuz şekilde etkilenmiştir (Öztürk, 2020).

COVID-19 salgınının etkisini azaltmak ve yüksek bulaşıcı özelliğinden ötürü hızlı bir şekilde yayılımasının önüne geçmek amacı ile dönüşümlü çalışma, evden çalışma, esnek çalışma gibi uygulamalar hayata geçirilmiştir. Bunun yanısıra neredeyse dünyadanın tamamında tam zamanlı ya da kısmi şekilde sosyal mesafenin korunması, riskli bireylerin kendilerini izole etmeleri, bölgesel karantina süreçleri, sokağa çıkma yasakları vb. tedbirlere başvurulmuştur. Bu tedbirler kapsamında kişiler arası temasın gerçekleşebileceği ortamlar kapatılmış, eğitim ve öğretim kurumları (okul, üniversite vb.) bu kapsamda tutulmuştur. Eğitim öğretim kurumlarının kapalı tutulması ve yüz yüze eğitime ara verilmiş olması nedeniyle dünyanın her yerinde bütün eğitim düzeylerinden öğrencilerin neredeyse yarısına yakını olan 1,6 milyar öğrencinin eğitiminde kesinti söz konusu olmuştur (Bozkurt, 2020: 113). Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) 2019-2020 istatistik verilerine göre Türkiye'de yüz yüze eğitim alan öğrenci sayısının 18.241.881 olduğu görülmektedir (Öztürk, 2020). Türkiye'de MEB öğrencilerin okula yüz yüze devam edip salgından etkilenmesini önlemek için uzaktan eğitim sistemine geçme kararı almıştır.

Karadağ ve Yücel'in (2020: 183) araştırma bulgularına göre Türkiye'de araştırmaya katılan öğrencilerin yalnızca %63'ünün yaşam alanlarında internet erişimi bulunmakta, %66'sında masaüstü bilgisayar, dizüstü bilgisayar ya da tablet bulunmaktadır. Öğrencilerin %64'ü uzaktan eğitimlerini bilgisayar ya da tabletler aracılığı ile devam ettirmekte, %32'si akıllı telefon aracılığı ile devam ettirmekte; %23'ü ise uzaktan eğitimlerini devam ettirememektedir.

COVID-19 salgını nedeni ile dünyada pek çok ülke uzaktan eğitime geçmek durumunda kalmıştır. Başaran vd. (2020: 371) göre salgın sürecinde uzaktan eğitim amacı ile Çin'de 200 milyon civarında öğrenci için uzaktan eğitim yapılan bulut

sistemi aktif şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Canlı sınıf biçimindeki bu sistemde öğrencilerin sorun yaşamamaları adına altyapı iyileştirmeleri yapılmıştır. Uzaktan eğitim sisteminde kullanılan bir takım videolarda COVID-19 salgınıyla başa çıkma teknikleri ile alınması gereken önlemlere ve temel olarak belirlenmiş olan derslere yer verilmiştir. Yamamoto ve Altun'a (2020: 27) göre COVID-19 salgınının başlaması ile birlikte derslerini uzaktan eğitim şeklinde vermeye başlayan ve öncülerden biri olan Washington Üniversitesi'dir. Bu üniversitesinin 50.000 öğrencisi derslerini çevrimiçi almaya başlamıştır.

Çelik'e (2020) göre dünyanın pek çok ülkesinde uzaktan eğitime geçişte bazı önlemler alınmıştır. Örneğin; Tayland, Japonya, Guatemala, İspanya, İtalya ve Çin gibi devletlerde ebeveynler için çevrimiçi pedagojik destek sunulmakta, öğretim yönergeleri ile materyalleri verilmekte veya öğrencilerin gelişimini, refah seviyesini tespit için öğretmenler ziyaret etmektedirler. Ayrıca ABD, İspanya, Japonya ve Çin gibi pek çok ülkede, 24 saat destek hattı ve bireyleri izole olma duygusundan kurtarabilmek adına psikolojik destek hatları bulunmaktadır. Okulların kapanmasıyla beraber başlamış olan uzaktan eğitim süreçlerinde en önemli endişelerden birisi de eşitlik sorunudur. Öncellikle dezavantajlı toplumsal kesimlerin çocuklarında bilgisayar vb. cihazlara erişim konusunda ve internet bağlantısında sıkıntılar yaşanabilmektedir. Bu konuda dünyadaki bazı ülkeler şu önlemleri almışlardır. Örneğin; Çin düşük gelirli aileye mensup öğrencilere bilgisayar sağlamış ve öğrencilere mobil veri paketleri ile telekomünikasyon desteğinde bulunmuştur. Fransa'da internet ya da bilgisayarlara erişimi bulunmayan öğrencilerin % 5'ine ödünç bilgisayar, tablet vb. verilmiş, kağıda basılmış olan ödevler temin edilmiştir. Portekiz'de de basılı materyaller öğrencilere posta ile iletilmiştir. İtalya'da yoksul ailelere mensup öğrencilerin uzaktan eğitime katılımı için gerekli ekipmanı satın almasını sağlamak adına maddi yardımlarda bulunulmuştur. Düşük gelirli ailelere mensup öğrencilere tabletler, bilgisayar, dizüstü bilgisayarlar vb. için ödenek ayrılmıştır.

Bozkurt'a (2020: 113) göre eşitsizlik varsayılan biçimde hemen hemen her toplumda yaşanmakta olsa da COVID-19 salgını sürecinde yaşanan eşitsizliğin dağılımında bile eşitsizlik oluşmuştur. Aslında eşitsizlik yalnızca COVID-19 salgınına

has bir durum değildir. Bunun yanında eşitsizliğe zaten maruz kalanların COVID-19 salgını sürecinde etkilenme seviyelerinin pek çok kesime göre vahim derecede yüksek olduğu görülmektedir. COVID-19 salgınıyla birlikte eğitim öğretim kurumlarının kapatılmasıyla yalnızca eğitim kesintiye uğramakla kalmamış, devam eden süreçte domino etkisi meydana gelerek daha çok eşitsizliğin oluşumuna zemin hazırlayan pek çok mesele ile karşılaşılmaya başlanmıştır. Pek çok insan COVID-19 salgınıyla birlikte travma ve kaygı süreçleri yaşamak durumunda kalmış, salgın ile ortaya çıkmış olan sosyal eşitsizlikse yaşanmakta olan travmatik durumun daha yüksek boyutta hissedilmesine sebebiyet vermiştir.

Oğuz'a (2013) göre iyi bir toplum ve hakkaniyet ile ilgili olan sosyal adalet, cinsiyete dayalı eşitsizlik, ırk, sınıf, cinsel tercih ve engellilikle ilgili olarak, her gün yaşanan yaşam pratikleri ile ilgili bir kavramdır. Sosyal adalet kuramlarının eğitim kuramlarından felsefe, psikoloji, tarih, politika ve sosyoloji ile güçlü ilişkisi vardır. Piaget ve Dewey'in 20. yy.da yapmış olduğu çalışmalar öğrenme ile haklar arasında güçlü bir ilişkinin olduğunu ortaya koymuştur. Kaynak'a (2017: 252) göre toplumların gelişmişlik seviyesi sadece ekonomik büyüklükle değerlendirilemez. Bir toplumun refah seviyesi toplumsal kaynakların ne şekilde dağılım gösterdiğiyle yakından alakalıdır. Kaynakların toplum içerisinde nasıl dağılım göstermesi gerektiği ise sosyal adalet kavramıyla yakından alakalıdır.

Sosyal eşitsizlik denildiğinde; gelir, servet, yaş, cinsiyet, etnik, ırk, din mezhep ve inanç farklılıkları gibi eşitsizlikler akla gelmektedir (Erdendoğdu, 2014: 3). Uzaktan eğitimin bireylere zaman ve mekan serbestliği tanıması gibi avantajları dışında bazı olumsuz yanları da bulunmaktadır. Özellikle sosyal eşitsizlik kaynaklı internete ulaşamama, teknolojik cihazlara sahip olamama veya bu cihazları kullanma becerisine sahip olamama gibi eksiklikler tüm bireylerin uzaktan eğitimden eşit şekilde yararlanmasının önünde bir engel teşkil etmektedir.

Suğur ve Şavran'a (2006: 194) göre uzaktan eğitimde yararlanılan kitle iletişim teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla beraber eğitim-öğretim imkanlarında gelişmeler yaşanmıştır. Bu imkanlardan faydalanma konusunda gelişmişlik seviyesine bağlı olarak hem ülkelerin biribiri ile arasında hem de ülkelerin kendi içerisinde köy-kent, coğrafi bölge, cinsiyet ve yaş gibi etkenlere bağlı fırsat eşitsizliklerinin

yaşanmakta olduğu söylenebilir. Son yıllarda bilgi ve kitle iletişim teknolojilerine ve internete erişimde görülen ve sayısal uçurum (Servon, 2002) kavramıyla ifade edilmekte olan eşitsizlikler eğitim alanındaki fırsat eşitsizliklerinin daha fazla derinleşmesine neden olmuştur.

Gelişmekte olan ülkelerde, yalnızca küçük bir azınlık bilgi ve iletişim teknolojilerine erişme ve bu teknolojileri yeterince kullanma imkanına sahiptir. Türkiye benzeri pek çok ülkede küçük bir kitle eşit olmayan bir oranda bilgi devriminin imkanlarından yararlanacaktır. Bundan dolayı temel eğitimini dahi yeterli düzeyde alamayan büyük bir kesim, toplum içerisindeki yaşam yarışını daha başlamadan kaybetmek zorunda kalmaktadır (Rodrigez ve Wilson, 2000: 33 akt., Öztürk, 2005: 113).

Eşitsizlik pek çok boyutta yaşanabilmektedir. Uzaktan eğitimde, dezavantajlı öğrencilerin öğretmenleri ile bağlarının kopması, ailelerin teknolojiden faydalanma düzeyi, dijital okuryazarlık düzeyi, çocuklarının eğitimlerine vermiş oldukları önem derecesi öğrencilerin ders başarısını önemli oranda etkilemektedir. Uzaktan eğitim sürecinde, eğitim başarısının temel açıklayıcısı konumunda yer alan ailelerin sosyo-ekonomik ve kültürel seviyesiyle yaşam alanının fiziki ve teknolojik olanakları öğrenme süreçlerindeki temel belirleyicidir. Bu süreçteki temel belirleyicilere ek olarak çocukların evlerindeki fiziki ortamları, ailelerin çocuklarını derslere katılma konusunda motive edebilmesi, ihtiyaç duyulan dijital olanakları sunabilmesi, ödevlerin yapılmasında destek sunabilmesi sayılabilir (Çelik ve Şahin, 2020: 595). Kandemir ve Kaya'ya (2010) göre Türkiye'de ekonomik koşullar eğitimde eşitliği engelleyen bir faktördür. Ekonomik adalet, sosyal adaleti olduğu gibi kapsayan önemli bir adalet alt alanıdır (Emamzadeh, 2020: 1). Ekonomik koşulların kötü olması öğrencilerin uzaktan eğitimde kullanılan teknolojik aletlere ve internete ulaşmasının önündeki en büyük engellerden biridir.

Kandemir'e (2014: 1155) göre Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi'nin uzaktan eğitim faaliyetlerinin temele alınmış olduğu çalışma neticesinde, uzaktan eğitimin yaygınlaşmasının, cinsiyet eşitsizliği sebebiyle eğitimden mahrum kalmış kadınlar, maddi imkansızlıklar nedeni ile çalışmak durumunda olanlar, mahkûmlar, özürlüler, vb. sosyal kesimlerin yükseköğretim seviyesinde, eğitim

görmelerini imkanlı hale getirdiği dolayısı ile eğitimde fırsat eşitliğine katkıda bulunduğu sonucuna varılmıştır. Uzaktan eğitim aracılığı ile bireylerin üniversite eğitimine katılmasının artması; insani gelişmenin önemli belirleyicisi olan eğitim seviyesinin yükselmesi; hem beklenen eğitim süresi hem de ortalama eğitim süresi anlamında iyileştirerek ülkelerin ekonomik kalkınmasına katkı sağlaması beklenmektedir. Bunun en önemli kanıtlarından bir tanesi, OECD ülkelerinde, 25-64 yaş aralığında üniversite eğitimi almış kişilerin oranıyla ülkelerin insani gelişim endeksleri arasında %68 oranında doğru yönde kuvvetli bir ilişki bulunmasıdır. Örgün eğitim ile karşılaştırıldığında daha az maliyete sahip olan uzaktan eğitimin fırsat eşitliğine katkısının yanısıra, hayat boyu öğrenme konusunda katkı sağlaması ile toplumun üretkenliğinde de artış yaşanacaktır. Bu nedenle uzaktan eğitim daha çok önemsenmeli, toplumun uzaktan eğitim ile kendisini devamlı şekilde geliştirebilmesi için destek olunmalıdır.

Sayer'e (2020) göre COVID-19 sürecinde eğitimde yaşanan kaybı azaltmak için uzaktan eğitime geçilmiştir. Ancak eğitimci ve veliler uzaktan eğitimin yüz yüze eğitimin yerini tutamayacak olmasından ötürü eğitim-öğretimde yaratabileceği boşluk ve bilgisayar ediniminde ya da internet erişiminde sorun yaşamakta olan öğrenciler açısından oluşan fırsat eşitsizliği konusunda kaygı duymaktadır. Uzaktan eğitim sürecinde öğrenciler önemli ölçüde öğrenme kayıpları yaşamaktadır. Eğitim hayatından fiziksel anlamda uzaklaşma, okul içerisinde sosyal öğrenme eksikliği, sınıf içerisinde iletişime dayanan akran etkileşimi olmaması, yaşı küçük olan öğrenci gruplarında öğrenme deneyimlerindeki eksiklik öğrenme kaybını artmaktadır. Uzaktan eğitimin hangi dersler ile hangi alanlarda daha fazla öğrenme kayıplarına sebep olduğu henüz tespit edilememiştir. Eğitimde fırsat eşitliğinin anlamı eğitim sisteminde öğrencilerin tamamına eşit düzeyde öğrenme imkanları sunulmalıdır. Fırsat eşitliği öğrencilerin, sosyo-ekonomik seviyelerinden, aile geçmişlerinden, cinsiyetlerinden bağımsız şekilde benzer seviyede yaşama tutunabilme şansını yakalayabilmelerini sağlamaya yöneliktir. Eğitimde fırsat eşitliği ve her bireyin eğitime erişebilmesini sağlamak sosyal devletin en önemli görevleri arasındadır. Fakat, öğrenciler arasında, yüksek kalitede eğitime erişim anlamında halihazırda bulunan eşitsizliğin uzaktan eğitim sürecinde daha da büyüdüğü açık ve net bir şekilde

görülmektedir. Türkiye'de çok sayıda öğrencinin dijital cihazlara ve internete erişiminde karşılaşmış olduğu engellerin öğrenme sürecini aksattığı görülmektedir. Kısıtlı sayıda öğrenci ile yapılmakta olan canlı dersler ve internet ortamında yapılmakta olan eğitim çalışmaları, eğitim sürecinin eşitlik ilkesi ve kapsayıcılığı ile çelişmektedir. Özellikle sınav aşamasında öğrencilerin uzaktan eğitimle verilmiş olan müfredat içeriğinden sorumlu tutulması, adil olmaktan uzak olan sınav maratonunu çok daha karmaşık bir hale getirmektedir.

UNDP'nin 2011 tarihli insani gelişme raporunda belirtildiği üzere, Türkiye'deki eşitsizliğe uyarlanmış olan eğitim endeksi 0,423'tür. Eğitim alanında eşitsizlik nedeniyle ortaya çıkan kayıp %27,4 seviyesindedir. Yüksek insani gelişme endeksine sahip ülkelerde, eşitsizlik sebebi ile eğitim alanında oluşan ortalama kayıp, % 18,9'dur. Bu oran Türkiye'ye ile karşılaştırıldığında çok düşüktür. Bu sebeple uzaktan eğitimin sağlamış olduğu esnek öğrenme şartları, farklı nedenler ile (sağlık sebepleri, mahkûmiyet, kadın erkek eşitsizliği, yoksulluk vb.) örgün eğitimden yararlanamamış bireylere eğitim olanağı sağlamak sureti ile eğitimde fırsat eşitliği oluşması, insani gelişmeyi destekleyecek ve toplumun refah seviyesinin artmasına katkı sağlayacaktır (Kandemir, 2014: 1157-8).

Uzaktan eğitimin başarılı olabilmesi için mesafenin eğitim görmeye engel teşkil edebileceği hallerde ve fazla sayıda öğrenciye uygun maliyette ve kaliteli eğitim hizmeti arz edebilmek amacıyla uzaktan eğitim yöntemleri üzerinde önemle durulmalıdır. Bu nedenle, gerek öğrenci gerek ise öğretmenlerin bilgisayar kabiliyetlerinin ve tecrübelerinin artırılması son derece önemlidir. Uzaktan eğitime yönelik geliştirilmiş olan uygulamalar, öğrencilerin mekan ve zamandan bağımsız şekilde etkileşimli ve esnek öğrenme imkanları sunmaktadır. Uzaktan eğitim ve teknolojileri ile alakalı olarak hem kuramsal bilginin paylaşımı hem de örnek uygulama gerçekleştirilmesi son derece önem arz etmektedir (Ateş ve Altun, 2008: 142).

Dijital ortamda (uzaktan) eğitim söz konusu olduğunda ise bulunulan bölgedeki teknolojik altyapı, bireyin teknolojik cihazlara ulaşıp ulaşamaması, teknolojik cihazları kullanma becerisine sahip olup olmaması gibi etkenler söz konusu olmaktadır. Uzaktan eğitim salgın sürecinde çözüm olarak getirilmiştir. Ülkemizdeki

tüm okullar MEB kararı ile uzaktan eğitim sürecine girmiş bulunmaktadır. Fakat toplumdaki tüm bireyler eşit gelir dağılım düzeyine, yaşadıkları bölgeye göre eşit teknolojik altyapı olanaklarına sahip olamadığı için uzaktan eğitim hizmetinde gerek altyapı (internet hızı, vb.) gerek teknolojik cihazlara (TV, akıllı telefon, tablet, pc, laptop, vb.) erişim ve kullanım becerisi noktasında sorunlar, eşitsizlikler olduğu görülmektedir. Örneğin Türkiye'deki büyükşehirlerde internet çekim hızı maksimum düzeyde ve internete ulaşım daha kolay olmakla birlikte taşra olarak ifade edilen bölgelerde internet hızının düşük olduğu ve internete ulaşım olanaklarının sınırlı olduğu bilinmektedir. Uzaktan eğitimde yoğunlukla internet kullanılmaktadır. Dolayısıyla çevrimiçi olarak verilen eğitimlerde bölgelere göre ve gelir dağılımına göre eşitsizlik olduğu söylenebilir.

Alanyazında uzaktan eğitimi konu alan araştırmalar bulunmaktadır. Edelhauser ve Lupu-Dima (2020) öğrencilerinin uzaktan eğitimde yaşamış olduğu zorluklar, Serçemeli ve Kurnaz (2020) muhasebe dersini uzaktan eğitim ile alan öğrencilerinin görüşleri, Altuntaş-Yılmaz (2020) fizyoterapi ve rehabilitasyon öğrencilerinin uzaktan eğitimle alakalı görüşleri, Keskin ve Özer-Kaya (2020) öğrencilerin uzaktan eğitimlerine ilişkin değerlendirmeleri, Kürtüncü ve Kurt (2020) ile Ramos-Morcillo, Leal-Costa, Moral-Garcia ve Ruzafa-Martinez (2020) öğrencilerin uzaktan eğitimde yaşadıkları sıkıntıları, Yolcu (2020) ile Andoh, Appiah ve Agyei (2020) öğrencilerinin uzaktan eğitime dair değerlendirmeleri, Eroğlu ve Kalaycı (2020) bir dersin yüz yüze ve uzaktan eğitim ile kıyaslaması, Alam (2020) uzaktan eğitime dair öğrenciye ve öğretmene yönelik paydaş görüşleri, Kocayiğit ve Uşun (2020) ile Fidan (2020) uzaktan eğitime dair öğretmenlerin görüşleri, Almaghaslah ve Alsayari (2020), Alpaslan (2020) ile Kurnaz ve Serçemeli (2020) akademik personelin uzaktan eğitime bakış açılarını araştırmışlardır.

Uzaktan eğitim ile ilgili olarak çeşitli araştırmalar bulunmaktadır. Bu araştırmaların sayısında COVID-19 sürecinde uzaktan eğitim nedeni ile yaşanan aksaklıklardan dolayı artış olduğu görülmektedir. Alanyazında Kırklareli'de lise öğrencilerin uzaktan eğitim sürecinde yaşadıkları sorunları tespit etmeye yönelik yapılmış bir araştırmaya rastlanmamıştır. Dolayısı ile bu konunun araştırılmasına gereksinim duyulmuştur.

Bu tartışmadan hareketle bu araştırmada Kırklareli ilindeki devlet okullarında okuyan lise öğrencilerinin COVID-19 salgını sürecinde lise öğrencilerinin uzaktan eğitime erişimlerinde yaşadıkları sorunlar ve bunların nedenleri incelenmektedir. Araştırma sonuçları öğrencilerin uzaktan eğitimde yaşadıkları sorunların önümüzdeki yıllarda yaşanması muhtemel uzaktan eğitim süreçlerinde tekrarlanmaması için önlem alınması konusunda yardımcı olacaktır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; lise öğrencilerinin uzaktan eğitime erişimlerinde yaşanan sorunları değerlendirmek, yaşanılan sorunlar ve bunların nedenlerine ilişkin lise öğrencilerinin görüşlerini ortaya koymaktır.

Araştırmanın bu genel amacı kapsamında aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

1. Lise öğrencilerinin uzaktan eğitim sürecinde bilgi iletişim teknolojilerinin kullanımında yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşleri nelerdir?

2. Lise öğrencilerinin uzaktan eğitime erişiminde psikolojik/motivasyon durum kaynaklı yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşleri nelerdir?

3. Lise öğrencilerinin uzaktan eğitime erişiminde yerin (mekânın) fiziki şartlarından kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşleri nelerdir?

4. Lise öğrencilerinin uzaktan eğitime erişiminde ekonomi (maddi sorunlar) kaynaklı yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşleri nelerdir?

5. Lise öğrencilerinin uzaktan eğitime erişiminde altyapı (elektrik kesintisi/internet altyapısı vb.) kaynaklı yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşleri nelerdir?

6. Lise öğrencilerinin uzaktan eğitim ile ilgili (memnuniyet/akademik başarı/fayda) genel görüşleri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu araştırmanın, uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin uzaktan eğitime erişimlerinde yaşadıkları sorunların ve bunların nedenlerinin tespit edilmesi ve elde

edilecek bulgular sayesinde tüm öğrencilerin eşit şekilde yararlanabileceği biçimde uzaktan eğitimin aksayan yönlerini giderme konusunda ilgililere yol göstereceği umulmaktadır.

Bu araştırma ile uzaktan eğitime erişimlerinde lise öğrencilerinin yaşadıkları sorunların bulunduğu ve bu sorunlara ait nedenlerin tespit edilip yaşanan eşitsizliğin giderilmesi gerekliliğiyle alakalı farkındalık oluşmasına katkı sağlaması beklenmektedir. Bu araştırmayla ulaşılan neticelerin, uzaktan eğitim alanında yapılacak araştırmalarda ilgililere ışık tutacağı düşünülmektedir.

Bir ülkenin geleceğinde gençler söz sahibi olacaktır. Bu sebeple sağlıklı ve çağdaş bir toplum için toplumu oluşturan bireylerin hepsi en azından temel eğitimi eşit şekilde alabilmelidir. Bu ise uzaktan eğitimde yaşanan sorunların giderilmesi ile sağlanabilir. COVID-19 salgını döneminde uzaktan eğitimde yaşanan sorunların ve nedenlerinin tespit edilmesinin bu alanda yapılacak araştırmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. Sayıltılar

1. Araştırmacı tarafından hazırlanarak anketle veri toplamak amacı ile uzman görüşü alınmasının ardından kullanılan anket formuyla izlenen sürecin çalışılan gerçekliği ortaya çıkarma konusunda yeterli olduğu varsayılmaktadır.

2. Araştırma sürecinde dağıtılacak olan anketlerin araştırmanın hedefine uygun verileri sağladığı,

3. Araştırmada yer alan soruların "Lise öğrencilerinin almış olduğu uzaktan eğitimin sosyal eşitsizliğe olan etkisini" etkili bir biçimde ölçtüğü varsayılmaktadır.

4. Araştırma kapsamında Lise öğrencilerinin konu ile ilgili yeterince bilgilendirildikleri varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırma COVID-19 salgını sürecinde gerçekleştirilmiştir. COVID-19 sürecinde alınan tedbirler dolayısı ile öğrenci, veli, öğretmen ve okul yöneticilerine

yüz yüze anket doldurtmak mümkün olmamıştır. Bu nedenle anketler dijital ortamda hazırlanıp katılımcılara dijital ortamda doldurtulmuştur.

1.6. Tanımlar

Dijital uçurum: Dijital (sayısal) uçurum, farklı coğrafi alanlarda sosyo-ekonomik bakımdan farklılık gösteren bireylerin bilgi ve iletişim teknolojilerine erişim olanaklarındaki adaletsizliği ifade etmektedir (Oruç ve Arslan, 2002: 5).

Eşitsizlik: Eşitsizlik, toplumlar, gruplar ve bireyler arasında kıt kaynaklar için verilen mücadeleye dayanması sebebi ile toplumsal bir niteliktir (Turner, 2007: 65).

Fırsat Eşitliği: Bu kavram, istihdam, sosyal güvenlik, sağlık, eğitim vb. genellikle toplumun talepleri ve beklentileri ile biçimlenen alanlara herhangi bir ayrım olmadan herkesin eşit bir şekilde girebilmesi olarak ifade edilebilir (İnan ve Demir, 2018).

Eğitim Hakkı: Papuşcuoğlu'na (2021: 135) göre eğitim, insan hakları kapsamında uluslararası bir beyannameyle korunmakta olan bir haktır. Birleşmiş Milletlere göre eğitim tüm insanların hakkı olan bir haktır (Lee, 2013: 1).

Eğitimde Dijitalleşme: Eğitimde dijitalleşme, gerek öğrenciler, gerek toplum geneli gerekse kamu otoriteleri bakımından pek çok kolaylık, etkinlik, verimlilik, sonuç alıcı, hızlı şekilde ölçme ve değerlendirme, maliyetlerin azaltılması vb. yöntemleri de beraberinde getirmektedir. Bunlardan en önemlisi eğitim sisteminde büyük veri uygulamalarının öğrenciler üzerinde oluşturduğu olumlu etkilerdir (Parlak, 2017: 1744).

Uzaktan Eğitim: İşman'a (2011) göre uzaktan eğitim, öğretmenlerin ve öğrencilerin farklı ortamlarda bulunması durumunda internet, e-posta vb. iletişim teknolojileri kullanmak sureti ile eğitim ve öğretim faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi olarak ifade edilebilir.

1.7. İlgili Araştırmalar

Türkiye'de ve dünyada özellikle salgın sürecinde uzaktan eğitimde yaşanan sorunlar sosyal medya başta olmak üzere, gazete, TV programları, akademik araştırmalar vb. aracılığı ile gündeme gelmiş ve birçok araştırmacının araştırma gündemini oluşturmuştur.

İlgili alanyazın uzaktan eğitime yönelik incelendiğinde, yapılmış olan araştırmaların bir bölümünün uzaktan ve yüz yüze eğitimin karşılaştırılmasına, diğer bir bölümününse yalnızca uzaktan yapılan eğitimin değerlendirilmesine yönelik araştırmalardan oluştuğu görülmektedir. Araştırmaların sonuçlarına göre uzaktan eğitim; öğrencilerin kaygı düzeylerini düşürmekte ve uzaktan iletişim yollarının kullanılmasıyla beraber bilgi artışında etkili olmakta, öğrencilerin kendi hızında çalışmasına olanak sağlamakta, mekan ve zaman bağımsız şekilde esnek çalışma imkanları sunmakta, zaman tasarrufuna imkan vermekte ve maliyeti daha az olmaktadır. Uzaktan eğitimin dezavantajları da bulunmaktadır. Motivasyon güçlüğü, yüz yüze etkileşim eksikliği, sosyal izolasyon, eş zamanlı geri bildirimde yaşanan güçlük, teknolojiye olan sürekli bağlılık ve ihtiyaç uzaktan eğitimin dezavantajları arasındadır. Örneğin, Bawa'ya (2016: 1) göre uzaktan eğitim başarısı yüz yüze eğitime göre %10-20 arasında düşüktür. Alanyazında yer alan çalışmalar tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. COVID-19 Sürecinde Uzaktan Eğitimle İlgili Araştırmalar

Yazar Adı ve Yılı	Konusu
Edelhauser ve Lupu-Dima (2020)	Öğrencilerinin uzaktan eğitimde yaşamış olduğu zorluklar
Serçemeli ve Kurnaz (2020)	Muhasebe dersini uzaktan eğitim ile alan öğrencilerinin görüşleri
Aktaş, Büyüktaş, Gülle ve Yıldız (2020)	Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin görüşleri
Altun-Ekiz (2020)	
Altuntaş-Yılmaz (2020)	Fizyoterapi ile rehabilitasyon öğrencilerinin uzaktan eğitimle alakalı görüşleri
Mahdy (2020)	Uzaktan eğitimin öğrencilerin akademik başarısına etkisi
Keskin ve Özer-Kaya (2020)	Öğrencilerin uzaktan eğitime ilişkin değerlendirmeleri
Kürtüncü ve Kurt (2020)	Öğrencilerin uzaktan eğitimde yaşamış oldukları sıkıntıları
Ramos-Morcillo, Leal-Costa, Moral-Garcia ve Ruzafa-Martinez (2020)	
Yolcu (2020)	Öğrencilerinin uzaktan eğitime dair değerlendirmeleri
Andoh, Appiah ve Agyei (2020)	
Eroğlu ve Kalaycı (2020)	Bir dersin yüz yüze ve uzaktan eğitim ile kıyaslaması
Alam (2020)	Uzaktan eğitime dair öğrenci ve öğretmene yönelik paydaş görüşleri
Kaden (2020)	Uzaktan eğitime dair öğretmenlerin görüşleri
Kocayiğit ve Uşun (2020)	
Fidan (2020)	
Almaghaslah ve Alsayari (2020)	Akademik personelin uzaktan eğitime bakış açıları
Alpaslan (2020)	
Kurnaz ve Serçemeli (2020)	

COVID-19 salgını nedeniyle uzaktan eğitimin değerlendirilmesi konulu araştırmalarda artış olmuştur. Tablo 1'de yer alan öğrencilerin uzaktan eğitimde yaşadıkları sorunlara ilişkin olan çalışmalara ait özet bilgiler aşağıda verilmiştir.

Edelhauser ve Lupu-Dima'ya (2020) göre e-Öğrenme, tüm dünyada ve Romanya'da COVID-19 salgını sırasında bir zorunluluk haline gelmiştir. Romanya'nın önde gelen üniversiteleri, güçlü bir altyapıya sahip olarak e-öğrenmeye çok kolay geçiş yapmıştır. Ancak, ilkokul, ortaokul ve liseler ile küçük üniversiteler bu süreçte benzer bir zorlukla karşı karşıya kalmışlardır: Bu sorun eğitim sisteminin klasik bir eğitim sisteminden e-öğrenmeye dayalı çevrimiçi bir eğitim sistemine uyarlanma güçlüğüdür. Çünkü COVID-19'dan önce sadece klasik eğitim kullandılar ve neredeyse hiç e-öğrenme yapmamışlardı. Bunun yanında Romanya Yüksek Öğrenim yapısı temelinde, küçük üniversiteler bölgesel açıdan son derece önemlidir. Dolayısı ile sosyal eşitsizlikleri azaltılmalı ve aynı zamanda pahalı bir eğitim alamayan öğrencilere destek sağlanmalıdır. Bu küçük üniversiteler daha az gelişmiş bölgelerde bulunmaktadır ve bu bölgelerin kalkınması desteklemelidir.

Serçemeli ve Kurnaz (2020) araştırmasında COVID-19 salgını sürecinde uzaktan eğitimle muhasebe dersi almış olan öğrencilerin, uzaktan eğitim sistemine bakış açıları, uzaktan eğitim sistemiyle alakalı öz yeterlilikleri ve uzaktan eğitimle yürütülmekte olan muhasebe dersleri ile alakalı görüşlerini belirlemişlerdir. Araştırma neticesinde öğrencilerin uzaktan eğitim sistemini pek fazla benimsemedikleri, esnek eğitim imkanları ve vakit tasarrufu sağlaması açısından olumlu görülmekte iken internete erişimde, öğretmene erişimde ve sosyal bakımdan izole edilmiş olma hissine kapılma vb. olumsuz tarafları olduğu ortaya konmuştur. Serçemeli ve Kurnaz muhasebe eğitiminin, geleneksel eğitim yöntem ve teknikleri ile uzaktan eğitim yöntem ve tekniklerini harmanlayarak verilmesini önermektedir.

Aktaş, Büyüktaş, Gülle ve Yıldız (2020) araştırmasında spor bilimleri bölümünde okumakta olan öğrencilerin sosyal olarak yalıtılmış günlerinden ötürü uzaktan eğitim ile işlenmiş olan ders, verilmiş olan ödev ve yapılmış olan sınavlara karşı tutumlarıyla öğretim elemanlarının bakış açılarını belirlemeyi amaçlamışlardır. Aktaş, Büyüktaş, Gülle ve Yıldız araştırmalarında öğrencilerin çoğunluğu geleceğe dair beklentilerinin olumsuz olduğu, sosyal manada yaşamın sonlandığını düşündükleri, uzaktan eğitim sistemi ile gerçekleştirilen sınavların yetkinlik artışını sağlamadığını düşündükleri ve öğretmenlerin süreç boyunca öğrencilere destek verdiklerini ortaya koymuşlardır.

Altuntaş-Yılmaz (2020) COVID-19 sürecinde öğrencilerin uzaktan eğitim konusundaki tutumlarını araştırmıştır. Araştırmanın sonucunda, öğrencilerin (%35,5)'i telefon, (%3)'ü tablet ve (%61,5)'i ise bilgisayar ile uzaktan eğitime katılım sağlamışlardır. Ayrıca kız öğrenciler daha çok bilgisayar, erkek öğrenciler ise daha çok akıllı telefon eğitime erişim sağlamışlardır. Öğrencilerin (%9,7)'si uzaktan eğitimi tercih ederken, (%90,3)'ü ise örgün eğitimi tercih etmiştirlerdir.

Mahdy (2020) çalışmasında COVID-19 karantinasının veteriner tıp öğrencileri ve araştırmacıların akademik performansı üzerindeki etkisini analiz etmiştir. Çalışmanın sonucunda, pratik derslerin uzaktan eğitim ile verilmesi güç olduğu için veterinerlik yeterliliklerinin sadece çevrimiçi eğitim sistemi ile yerine getirmenin zor olduğunun düşünüldüğü tespit edilmiştir. Mahdy çevrimiçi eğitimin, daha etkileşimli hale getirilerek, tıbbi prosedürleri gerçek durumlarda göstererek, kısa

bilgiler vererek ve gerçek durumu taklit etmek için 3B sanal araçlar sağlayarak geliştirilmesini önermektedir.

Keskin ve Özer-Kaya (2020) çalışmasında, COVID-19 salgını boyunca eğitimlerine uzaktan eğitim şeklinde devam edebilen öğrencilerin acil yapılandırılmış web tabanlı eğitimle ilgili geri bildirimlerini değerlendirmişlerdir. Keskin ve Özer-Kaya'nın araştırma sonucuna göre öğrencilerin %45,7'si uzaktan eğitimin yüzyüze eğitimin alternatifi olduğunu, %84,4'ü ise web tabanlı uzaktan eğitimin yüz yüze eğitimdeki kadar etkili bir eğitim imkanı sunmadığını düşünmektedir. Öğrencilerin %49,9'u öğretmenleri ile rahatlıkla iletişim gerçekleştiremediklerini, bunun yanında %60,7'u web tabanlı eğitimin kendi öğrenme hızlarına uygun şekilde konuları öğrenmelerine imkan sağladığını, fakat %74,6'sı öğrenilmiş olan bilgilerin kısa sürede unutulabildiğini ve %53,9'u eğitimler esnasında teknik problemler yaşadıklarını bildirmişlerdir. Keskin ve Özer-Kaya süreçte yaşanan sorunlar üzerine daha fazla araştırma yapılıp geri bildirimler alınmasını ve buna göre daha uygun bir yapılandırma ile sürecin daha iyi bir şekilde yöneltilmesini önermektedir.

Kürtüncü ve Kurt (2020) çalışmasında COVID-19 salgını sürecinde hemşirelik bölümünde okuyan öğrencilerin yaşamış oldukları problemleri belirlenmeyi amaçlamışlardır. Çalışma sonucunda öğrencilerin çoğunun gerek teori gerekse uygulamalı olan derslerinin uzaktan eğitimle yetersiz şekilde işlenebileceği, okullarını dondurma düşüncesinde olmadıklarını fakat okullarının uzayabileceğini düşündükleri, yaşanan sorunların ise sınav kaygısı, salgının getirdiği duygudurum, imkân kısıtlılığı, eğitimin yüz yüze olmaması, uzaktan eğitim altyapısındaki sorunlar olarak görüldükleri tespit edilmiştir. Kürtüncü ve Kurt uygulamalı olan özellikle meslek derslerinin sonraki dönemlerde tekrarını (hızlandırılmış biçimde), olanakları kısıtlı öğrenciler için fırsatlar yaratılmasını ve uzaktan eğitim döneminde teorik derslerin verilmesi amacı ile üniversite bünyesinde yeterli düzeyde uzaktan eğitim altyapı sistemi kurulmasını ve devamlı şekilde güncellenmesini önermektedir.

Ramos-Morcillo, Leal-Costa, Moral-Garcia ve Ruzafa-Martinez (2020) çalışmasına hemşirelik bölümünde okumakta olan öğrencilerin öğrenme deneyimlerini ve eğitimdeki değişimlere ilişkin beklentilerini keşfetmeyi amaçlamıştır. Ramos-Morcillo, Leal-Costa, Moral-Garcia ve Ruzafa-Martinez'in çalışmasından çıkan

sonuca göre e-öğrenmenin zorunlu tutulması, yaşı ileri olan öğrenciler, kırsal bölgelerde yaşamakta olan öğrenciler, iş ve aile bakma gibi sorumlulukları olan öğrenciler ve sınırlı elektronik kaynaklara sahip olan öğrenciler bakımından kısıtlar ve zorluklar getirmektedir. Ramos-Morcillo, Leal-Costa, Moral-Garcia ve Ruzafa-Martinez salgın sürecinin ilerleyen safhalarında farklı çalışmalar yapılmasını ve bulgulara göre sürecin daha iyi yönetilmesi için gerekli önlemlerin alınmasını önermektedir.

Andoh, Appiah ve Agyei (2020) çalışmasında lisansüstü uzaktan eğitim öğrencilerinin algılarını araştırmıştır. Çalışmada, lisansüstü uzaktan eğitim öğrencilerinin özellikleri ve memnuniyetleri ile öğrencilerin fiziksel tesisler, personel-öğrenci ilişkisi, kolaylaştırıcı kalitesi ve öğrenci destek hizmetleri hakkındaki algıları arasındaki ilişkileri incelenmiştir. Çalışma sonunda uzaktan eğitimden memnuniyetin yaşa, cinsiyete veya çalışma programına bağlı olmadığı, ancak çalışma merkezi konumu ve çalışma dönemi ile önemli ölçüde ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır. Andoh, Appiah ve Agyei sürecin eleştiri alan yanları ile ilgili olarak iyileştirici önlemler alınmasını önermektedir.

Kaden (2020) çalışmasında, çevrimiçi eğitim vermek zorunda kalan Alaska kırsalındaki (ABD) bir ortaokulun kapatılması ile ilgili eğitim sürecinde yaşanan değişiklikleri belirlemektir. Kaden'in çalışmasının sonuçları, görev yapan öğretmenlerin iş yüklerinde önemli boyutta bir artış ve değişime neden olduğunu ve uzaktan eğitimin pek çok öğrenci açısından öğrenme sürecine katkı sağlayabileceğini, fakat sosyal bölünmeler ile eşitsizliği derinleştirmemek adına dikkatli bir şekilde tasarlanmasının ve bireyselleştirilmesinin bir gereklilik olduğunu göstermektedir.

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde eğitimde dijitalleşme, dünyada ve Türkiye'de uzaktan eğitim süreci boyunca yaşanan sorunlar ve alınan önlemler konuları incelenmiştir. Ardından adalet, eşitlik, hak, sosyal adalet, kavramları ile eğitimde sosyal adalet özetlenmeye çalışılmıştır.

2.1. Türkiye'de Uzaktan Eğitimin Tarihçesi

Kırık'a (2014: 83) göre Türkiye'de uzaktan eğitim ile ilgili ilk çalışmaların geçmişi 1927 yılına dek gitmektedir. Türkiye'de, 1927 – 60 seneleri aralığında okuma ve yazmanın haberleşme yoluyla yaygınlaştırılması konusunda tartışmaların ve önerilerin gündem oluşturduğu bir süreç yaşanmıştır. 1933 – 34 senelerinde mektup ile öğretim kurslarının düzenlenmesi fikri benimsenmeye başladıysa da ancak 1950 senesinde Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü'nün konu ile ilgili çabaları ve 1960 senesinde, orta seviyeli meslek okulu mezunlarına üniversite imkanı sağlamak amacı ile mektup ile öğretimin uygulanma safhasına geçilmiştir. 1961 senesinde ise Milli Eğitim Bakanlığı'nca Mektup ile Öğretim Merkezi'nin (Açık Öğretim Fakültesi) kurulması sağlanmıştır. Bu çabalar 1966 senesinde Genel Müdürlük seviyesinde örgütlenmek sureti ile yaygınlaşması sağlanmıştır. Uzaktan eğitim konusunda görülen ilk uygulamalardan birisi de 1953'ten beri verilmekte olan FONO yabancı dil öğretimleridir. Mektup ile Yüksek Öğretim Merkezi'nin yerini sonraki yıllarda Yaygın Yüksek Öğretim Kurumu (YAYKUR) almıştır. Fakat, bu girişimin de başarısız olduğu görülmüştür. 1983 senesinde yürürlüğe girmiş olan 2547 sayılı Yüksek Öğretim Yasasıyla Anadolu Üniversitesi'nde Açıköğretim Fakültesi açılmış ve faaliyetlerine başlamıştır. Fakülte kuruluşundan günümüze dek uzaktan eğitim faaliyetlerine devam etmektedir. TV Okulu ve Okul Radyosu 1980 ve 1990'lı senelerde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı şekilde hizmet vermiştir. MEB Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü bünyesinde, 1992 senesinde kurulmuş olan Açık- öğretim Lisesi, mezunları ortaöğrenim diploması almaya hak kazanmaktadır. Günümüzde ise, bilişim teknolojileri hızlı bir şekilde

gelişme göstermiştir. Teknolojide yaşanan gelişmeler uzaktan eğitim açısından oldukça uygun bir mecra oluşmasını sağlamıştır. Ses, görüntü, telefon bağlantısının tablet, akıllı telefon, dizüstü, PC vb. cihazlarda kullanımının sağlanması bu cihazların eğitim amaçlı kullanımını olanaklı hale getirmiştir. Söz konusu teknolojilerden yararlanılarak meydana getirilen uzaktan eğitim programları ile pek çok üniversitenin yüksek lisans, lisans ve önlisans seviyelerinde eğitim verilmeye devam edilmektedir. Pek çok özel kuruluş ve kamu kuruluşları hizmet içi eğitimi faaliyetlerini gerçekleştirmek amacı ile uzaktan eğitim yöntemini tercih etmektedirler (Türkiye'de uzaktan eğitim, 2021).

2.2. Uzaktan Eğitim

2020 yılı başlarında COVID-19 salgını dünyanın tamamında etkili olmuştur. İtalya, Fransa, İspanya, İngiltere, ABD, Brezilya başta olmak üzere pek çok ülke salgından oldukça fazla etkilenmiştir. Neredeyse tüm ülkeler salgının yayılma hızını düşürebilmek için sosyal mesafe, maske, sokağa çıkma yasağı vb. tedbirler aldılar. Alınan tedbirlerden biri de yüz yüze eğitime ara vererek uzaktan eğitime geçilmesidir. Dünyanın birçok ülkesinde görüldüğü gibi Türkiye'de de salgın nedeni ile yüz yüze eğitim kesintiye uğramış ve uzaktan eğitim uygulanmaya başlanmıştır.

Uzaktan eğitim, öğrencilerin eğitimlerinin aksamaması için pek çok ülkenin kendi olanakları ve altyapısı ile gerçekleştirmek durumunda kaldığı, gerek öğrencilerin, gerek eğitim kurumlarının, gerekse devletlerin hazırlıksız yakalandığı mecburi uygulanmak durumunda olan bir eğitim sistemi olarak görülmektedir. Devletlerin altyapı, müfredat, ders materyali vb, öğrencilerin teknolojik cihazlara erişim, ders çalışma ve katılım için uygun ortam eksikliği, internete ulaşmada yaşadıkları sorunlar vb, tüm eksiklikler apar topar geçilmek durumunda kalınan uzaktan eğitimde hem dersi veren öğretmenler hem de dersi alan öğrenciler açısından sorunlar yaşanmasına sebep olmuştur. Zaman içinde uzaktan eğitime uygun müfredat geliştirilmesi, öğrencilere internet noktaları oluşturulması, tablet dağıtılması vb. öğrencilerin sorunlarını çözmeye yönelik pek çok uygulama gerçekleşmesine rağmen birçok öğrencinin çalışmak zorunda olması, ders çalışmak için bilgisayarının ve/veya odasının olmaması, kardeşlerinin bakımına yardımcı olmak zorunda olması, internet

erişiminin olmaması vb. nedenlerden dolayı uzaktan eğitim derslerine katılma konusunda sorun yaşamaktadır.

2.2.1. Türkiye'de Uzaktan Eğitim

Papuşçuoğlu'na (2021: 136-137) göre COVID-19 salgını tüm dünyayı etkilemiş hayatın birçok alanında olumsuz etkileri hissedilmiştir. Bu alanlardan biri de eğitimdir. 10 Mart 2020 Türkiye'de COVID-19 vakasının görüldüğü tarih olarak kayıtlara geçmiştir. 23 Mart 2020'de ise Türkiye'de uzaktan eğitim sürecine başlanmıştır. Uzaktan eğitimde ilk olarak TRT kanalları ile eğitim verilmiş ardından Milli Eğitim Bakanlığı'nın internet üzerinden eğitime uygun şekilde geliştirilen Eğitim Bilişim Ağı'nın (EBA) kullanılmaya başlanmıştır. Süreçle ilgili çeşitli eleştiri ve tartışmalar gündeme gelmiş derslerin televizyon ve internet sayesinde işlenmesi ile bir sonraki karara kadar okullarda örgün eğitim süreci sona ermiştir. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Ziya Selçuk "Çocukların okuldan uzaklaşmamaları, motivasyonlarının düşmemesi, eğitsel olarak onların meşgul olmaları, eğitimsel ihtiyaçlarının karşılanması için uzaktan eğitim yapıyoruz" şeklinde yorumda bulunmuş, "yoksa televizyon ile bizim tam anlamıyla eğitim sunmamızın mümkün olmadığının bilincindeyiz" demiştir. Bu anlamda eğitimin tamamen sonlandırılması yerine uzaktan eğitim biçiminde devam etmesinin uygun görüldüğü anlaşılmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı'nca verilmiş olan bu karar beklenenin aksine neticeleri karşımıza çıkarmıştır. 4 Eylül 2020 tarihli Eğitim Sen Uzaktan Eğitim Çalıştayı netice raporunda sunulan verilerde EBA aracılığı ile yürütülmüş olan canlı derslere öğrenci katılım oranının pek çok eğitim kurumunda %15-20 dolaylarında olduğu görülmektedir. Sonuç olarak, katılımın %50'den daha az olduğu görülmektedir. Öğrencilerin %60'ı bu süreçte EBA'ya giriş dahi yapmamıştır (Karip, 2020: xvii). TV'den verilen derslerin öğrencilerin kendi öğretmenleri tarafından verilmemesi motivasyonlarını negatif etkilemiş katılımı azaltmıştır. Çözüm olarak öğrencilere internet üzerinden kendi öğretmenleri tarafından ders verilmeye başlanmış ancak bu sefer de birçok öğrencinin internetten ve teknolojik cihazlar yönünden eksiklik yaşamaları da eşitsizliklerin oluşmasına sebep olmuş, anayasada belirtilmiş olan eğitim hakkı kullanılamamıştır.

Başaran vd. (2020: 371) göre salgın döneminde öğrencilerin tamamının kolay bir şekilde erişim sağlayabilmesi amacı ile EBA'nın altyapısı iyileştirilmiştir. EBA TV kanalıyla Eba Canlı Ders Platformu aracılığı ile gerçekleştirilmesi konusunda karar alınmıştır. 23 Mart 2020'de EBA TV'de Lise, Ortaokul ve İlkokullar için üç farklı ayrı kanaldan uzaktan eğitime devam edilmiştir. İlgili kanallarda 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12. sınıf seviyeleri için 20-25 dakikalık dersler düzenlenmiş gün boyu ise tekrar yayınları devam etmiştir. Öğrencilerin dinlenmesi, eğitimi ve eğlenmesi amacı ile ders aralarına etkinlik kuşağı oluşturulmuştur.

2.2.2. Dünyada Uzaktan Eğitim

Sanches'e (2020) göre COVID-19 salgını, zorunlu şekilde uzaktan eğitim ve e-öğrenmeye geçiş sürecini hızlandırmıştır. Salgın nedeni ile öğrenme ve yetenekleri geliştirmeyi sürekli hale getiren çevrimiçi platform ve cihazlara kitlesel olarak büyük oranda geçiş olmuştur. Söz konusu araçlar gelecek vaad etmekte ancak aynı zamanda de pek çok insanın kafasında da soru işaretleri oluşturmaktadır. Bunlardan biri, dijital öğrenmenin, erişimde daha fazla hakkaniyet sağladığının ifade edilmesidir. Ancak çevrimiçi platforma erişebilmek her daim eşit nitelikte öğrenmeyi gerçekleştirmek için yeterli olmamaktadır. Örneğin, kız öğrenciler salgın sırasında kardeşleri ile ilgilenme ya da ev işlerine destek olmaları, yardım eden kimsenin olmaması sebebi ile uzaktan eğitim kullanımı konusunda mağdur olmuşlardır. Bu bilgiler, ILO Beceri ve İstihdam Edilebilirlik Birimi'nin, Küresel İstihdam Becerileri Bilgi Paylaşım Platformu aracılığı ile düzenlemiş olduğu "COVID-19 sürecinde çevrimiçi öğrenme ve yetenekleri geliştirmenin sürdürülmesi" başlıklı e-tartışmadan elde edilmiştir. Dünyanın farklı yerlerinde uygulayıcılar, okul yetkilileri, politikaya yön verenler iki hafta boyunca, çevrimiçi gerçekleştirilen tartışmaya katılım gösterdiler ve salgının etkileri ile ilgili tecrübelerini paylaşmışlardır. Eğitim-öğretim alanında meydana gelen sıkıntıları vurgulamışlardır. Çözüm için öneride bulunmuşlardır. Bunlardan bazıları: Öğretim elemanlarının çevrimiçi ders verebilecek biçimde eğitime sahip olmaması ve hazırlığını tam olarak yapamaması; Teknik ve Mesleki Eğitim Programı (MTEP) müfredatın çevrimiçi formata tam olarak uyarlanamaması; internet veya BİT (Bilgi ve İletişim Teknolojileri) erişimin yetersiz oluşu; COVID-19 sebebiyle değerlendirmeye hazır olmalarına rağmen stajyer değerlendirilmesinin gerçekleştirilememesi;

öğrencilerin çevrimiçi eğitim platformlarına alışık olmaması sebebi ile ders için gerekli kaynaklara erişememeleri biçiminde sıralanabilir. Bu güçlüklere karşın politika belirleyiciler, öğrenciler, MTEP sağlayıcıları ve stajyerler zorlu şartlarda da olsa eğitimin devamlılığı için gerekli önlemlerin alınması adına girişimlerde bulunmuşlardır. Bunlara örnek: Uruguay'da, Ulusal İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurumu uzaktan ve yarı zamanlı çalışmak isteyenler için acil durum planı oluşturmuştur. Bangladeş'te, hükümet ve ILO'nun ortak girişimiyle Skill 21 adlı proje geliştirilmiştir. Ülkede uzaktan eğitime katkı sağlamak adına e-yerleşke platformu geliştirilmiştir. İngiltere'de, Eğitim ve Beceri Finansman Ajansı, stajyerlerin, COVID-19 salgını sebebi aksayan stajyerlik eğitimini tamamlamaları için çeşitli önlemler almıştır.

Bu örneklerin dışında yeni ortaklık şekilleri de ortaya çıkmaktadır. Örnek olarak Suriye'de, kalkınma yardım örgütü olan IECD ile kurulmuş olan ortaklık, e-öğrenmeyi de içerecek şekilde hem imalat, hem tarım hem de inşaat sektöründeki güncel eğitim programlarına ait görsel içeriklerin üretilebilmesi amacı ile tekrardan yapılandırılmaktadır. Gelecek yıllarda, COVID-19 salgını sırasında uzaktan eğitim yolu ile kazanılabilecek ve güçlendirilebilecek yetenekler, sonraki nesil için iş yaşamında değişikliğe neden olabilir nitelikte görülmekle birlikte kısa vadede, COVID-19 sonrasında insanların hızlı şekilde işe geri alınmaları için gerekli olan yeni yetenekleri araştırmak gerekmektedir. Bu beceriler kısa süreli kurslar ya da hedefli yetenek setlerini kapsayacak şekilde eğitimler şeklinde olabilir. Bu sayede uzun vadede, uzaktan çalışacak olan işçilerin işe alınması yaygınlaşabilir. Kriz sonrası, yeteneklerin geçerlilik kazanabilmesi için, yaşam boyu öğrenmeye önem verilmelidir.

Dünyada uzaktan eğitimde farklı ülkelerin farklı çalışmalar yürüttüğü görülmektedir. Bunlar Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. Uzaktan Eğitimde Ülkelerin Aldıkları Önlemler

Ülke adı	Faaliyeti
Arjantin	Uzaktan eğitim materyalleri sağlanması
Avustralya	Profesyonel öğrenme ile uzaktan öğrenmenin teşvik edilmesi, her eğitim kurumunun öğrencilerin ve çalışanlarının kolayca erişebildiği ve kullanımı kolay Google Drive/ Microsoft Teams gibi platformların kullanıma sunulması
Belçika	Eğitim programlarının TV'de yayınlanması / "evde eğitime" devamın öemli olduğunun vurgulanması
Çin	Eğitim kurumlarının çeşitli dallardan öğretim elemanlarının çevrimiçi eğitim yapabilmesi adına okullara eğitim dökümanları ve öğretim planlarının sağlanabilmesi için uzman kişilerin görevlendirimesi
Kosta Rika	Çevrimiçi materyallerin bir araya getirilmesi, erişim konusunda devlet televizyonu ve internet üzerinden bilgilendirme yayınları yapılması
Çekya	Çevrimiçi eğitim materyallerinin yer aldığı internet sitesi oluşturulması
Estonya	Tüm eğitim kurumları için destek sağlayacak bilgiler sunulması
Finlandiya	Eğitim kurumlarına çeşitli esnek öğrenme planlaması vb. konusunda bilgi sağlanması
Fransa	Öğretmen ve öğrencinin kesintisiz iletişimi ve ders materyallerine ulaşabilmek için dijital çalışma ortamı oluşturulması
Gürcistan	Öğretmenlere uzaktan eğitim konusunda teknoloji alanında sanal danışmanlık hizmeti verilmesi
Macaristan	Öğretimin dijitale dönüşümünün sağlanması ve hükümetin bu amaç ile okullara/öğretmenlere destek paketleri sunması
İsrail	İlk ve ortaöğretim için günlük ders yayını yapılması, öğretmenlerin dijital becerilerinin geliştirilmesi için seminer düzenlenmesi, ders materyali sunulması
İtalya	Çevrimiçi araştırmaya uygun web sayfası oluşturulması, e-öğrenmeye uygun platformların hazırlanması, öğrencilerin ihtiyacı olan ders materyallerinin olduğu dijital içeriğin oluşturulması, öğrencilere ekonomik destek sağlanması
Japonya	Uzaktan eğitimin yerine getirilebilmesi için eğitim kurumlarına destek sağlanması, ders materyali sağlanması, eğitici video içeriklerinin hazırlanması
Letonya	Öğrenci, öğretmen, veli ve okul yöneticileri için uzaktan eğitim süreci ile ilgili bilgilendirme toplantıları düzenlenmesi
Portekiz	Çevrimiçi sunulacak ders içeriklerinin hazırlanması, ücretsiz ders materyalleri hazırlanması, rehberlik desteğinin sunulması
Romanya	Google, Microsoft vb. firmaların işbirliği ile uzaktan eğitim derslerinin teams vb. platformlar aracılığı ile verilmesi
Hollanda	İhtiyacı olan öğrencilere cihaz desteği sağlanması

Kaynak: Reimers ve Schleicher, 2020: 11-13

2.2.3. Uzaktan Eğitimin Yararları

Uzaktan eğitimin geçmişi uzun yıllar öncesine dayanmaktadır. Ancak günümüzde yaşanan dijital alandaki gelişmeler, teknolojinin yaygınlaşması ve teknolojik cihazların geçmişe nazaran daha kolay elde edilebilir olması uzaktan eğitimi yüz yüze eğitimin bir alternatifi haline getirmiştir. Uzaktan eğitimde verimlilik ve nitelik pek çok uzman tarafından eleştirilmekte olsa da günümüzdeki teknolojik gelişmeler, sosyo-ekonomik değişiklikler ve özellikle COVID-19 salgını nedeni ile uzaktan eğitim adeta bir zorunluluk haline gelmiştir. Toplumda eşitsizliklere neden olduğu konusunda eleştirilere maruz kalan uzaktan eğitimin çok çeşitli faydaları bulunmaktadır. Bu faydalar şu şekilde sayılabilir (Odabaş, 2003:8-9; Arat ve Bakan,

2011: 368-369; Kırık, 2014: 86; Özer vd., 2020: 234; Başaran vd, 2020: 378-393; Başaran vd., 2021: 4638; Bakırcı vd, 2021: 164-168):

- Fırsat eşitliği sağlamaktadır.
- Kitlesel eğitimi kolaylaştırmaktadır.
- Eğitimde maliyeti düşürmekte, kaliteyi yükseltmektedir.
- Yüz yüze eğitimden daha zengin bir eğitim mecrası sunmaktadır.
- Öğrenci odaklı öğrenmeyi desteklemektedir.
- Yaşam boyu öğrenmeyi sağlamaktadır.
- Bir işte çalışan öğrenciler için işlerini bırakmadan eğitimi sürdürme imkanı sağlamaktadır.

2.2.4. Uzaktan Eğitimde Yaşanan Sorunlar

Papuşcuoğlu'na (2021: 142) göre uzaktan eğitim çalışmalarının dünyada 1800'lü yılların sonlarında başlaması nedeni ile eğitim yöntemi olarak uzaktan eğitimin kullanımı yeni bir uygulama değildir. Ancak geçmişi uzun yıllar önceye dayansa da COVID-19 salgını nedeni ile mecburi bir şekilde yaygınlaşmıştır. Kullanımdaki bu artışın getirmiş olduğu bazı sorunlar bulunmaktadır. Söz konusu sorunların farklı seviyelerde olduğu görülmektedir. Bu sorunların hem kişisel düzeyde hem de toplumsal sorunlar şeklinde ortaya çıktığı söylenebilir.

Selçuk'a (2021) göre EBA uzaktan eğitim başlangıcından bu yana 13.000.000.000 defa ziyaret edilmiştir. EBA günlük 3 milyon ders yapabilme kapasitesine sahiptir. Yapay zeka sanal robotu EBA Asistan dünya birincilik ödülünü almıştır. Bilgisayar ve internet desteği gereksinimi olan öğrenciler açısından Türkiye'nin tamamında 1.420 EBA destek noktası oluşturulmuştur. 1 milyon öğrenciye tablet dağıtılması planlanmış, ilk parti olan 500 bin tabletin 360 bini dağıtılmış ve Ocak 2021 sonu itibari ile 500 bin tabletin dağıtımı tamamlanmış olacaktır. Buna ek olarak sivil toplum kuruluşları, özel ve kamu kuruluşları desteği ile 200 bin dolayında tablet bilgisayar öğrencilere dağıtılmış bulunmaktadır.

Muşlu'ya (2021) göre Milli Eğitim Bakanlığı'nın dağıtıyoruz dediği tabletlerin çoğu dağıtılmadı. Birçok öğrenci uzaktan eğitime erişemedi.

Yıldırım'a (2021) göre tablet bilgisayar ile internet altyapı eksikliğinin yanında, uzaktan eğitim için kullanılmakta olan Eğitim Bilişim Ağı (EBA) sistemi de ihtiyaca cevap vermekten uzaktır. Türkye'de 18.000.000 öğrenci bulunmakta ancak EBA 30-40 bin kullanıma izin vermektedir. Kapasite artışı Haziran-Temmuz aylarında 300.000'e, Eylül ayında ise 1.000.000 çıkarılabilmiştir. Yıldırım'a göre yüz yüze eğitimde özel ve devlet okullarının fiziki şartları birbirine yakın olup sınıf, tahta, sıra, öğretmenler açısından ve ders materyali bakımından da önemli bir fark bulunmamaktaydı. LGS ve YGS sınavları sonuçları incelendiğinde devlet ve özel okullar arasında başarı anlamında da bir uçurum bulunmamaktaydı. Tüm bunlara karşın uzaktan eğitim ile birlikte eğitimde fırsat eşitsizliği zirve yapmıştır.

UNICEF'in (2020) hazırladığı rapora göre dünya'daki tüm ülkeler yüz yüze eğitime dönmek için çabalamaktadır. COVID-19 salgını nedeni ile dünyadaki 463 milyon çocuk (okul çağındaki her üç çocuktan biri) okulların kapanması ile mecburen geçilen uzaktan eğitimden mahrum kalmıştır.

UNICEF Genel Direktörü Henrietta Fore'e (2020) göre eğitimleri aylar boyunca kesintiye uğramış olan çocukların ekonomi ve toplum üzerinde oluşturacağı olumsuzluklar gelecek yıllarda görülmeye başlanacaktır. Dünya üzerinde farklı ülkelerde alınan kararlar gereği uygulanan karantina tedbirleri nedeni ile 1.500.000.000 dolayında öğrenci eğitim kurumlarının kapalı olmasından etkilenmiştir. Uzaktan Eğitimde Erişilebilirlik Raporu 100 ülkeden veri toplanarak hazırlanmıştır. Dünya genelinde tüm öğrencilerin uzaktan eğitimlerini devam ettirebilmeleri için ihtiyaçları olan evdeki teknolojik olanak ve cihazlara erişimleri hususunda yapılan bir araştırmanın neticelerine yer verilmiştir. Araştırma kapsamında internete erişim, radyo ve televizyon çeşitli platformlar aracılığıyla müfredatın sunulması ile ilgili veriler toplanmıştır. Bu veriler uzaktan eğitim ile ilgili olarak kaygı uyandırmaktadır. UNICEF bu durumun gelecekte çok daha kötü olacağı yönünde açıklamalarda bulunmuştur. Yine raporda bahsedildiği üzere teknolojik araç gereçlere sahip olsalar da bazı öğrencilerin aile içi sorumluluklarını yerine getirme, çalışmak zorunda olma, öğrenmeyi destekleyici ev içi ortamı bulunmaması, çevrimiçi veya televizyon vasıtası ile sunulan müfredatın uygulanması için gerekli desteğin bulunmaması vb. nedenler ile eğitimlerini sürdürmelerinin mümkün olmayabileceği yer almaktadır. Raporda

değinildiği üzere dünyanın bazı ülkelerinde bölgeler arası ciddi oranda bir eşitsizlik bulunmaktadır. Bu durumun en çok Sahra Altı Afrika'da bulunan öğrencileri etkilediği, %50'sinin uzaktan eğitim platformlarına erişebilmesinin imkansız olduğu raporda yer almaktadır. Bölgelere göre uzaktan eğitime erişimi bulunmayan çocukların asgari oranları Tablo 3'de görülmektedir.

Tablo 3. Bölgelere Göre Uzaktan Eğitime Erişimi Bulunmayan Çocukların Asgari Oranı

Bölge	Uzaktan eğitime erişimi bulunmayan çocukların asgari oranı (%)	Uzaktan eğitime erişimi bulunmayan asgari çocuk sayısı
Doğu ve Güney Afrika	%49	67.000.000
Batı ve Orta Afrika	%48	54.000.000
Doğu Asya ve Pasifik	%20	80.000.000
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	%40	37.000.000
Güney Asya	%38	147.000.000
Doğu Avrupa ve Orta Asya	%34	25.000.000
Latin Amerika ve Karayipler	%9	13.000.000
Dünya Geneli	%31	463.000.000

Kaynak: UNICEF, 2020.

Rapora göre yoksul aile çocukları ve kırsalda yaşayan aile çocukları eğitimden uzak kalma olasılığı en yüksek olanlardır. Dünyanın geneli dikkate alındığında yoksul ailelerin çocuklarının %72'si uzaktan eğitime erişim sağlayamamaktadır. Üst ve orta gelirin hâkim olduğu ülkelerdeki en yoksul ailelerin

çocuklarından uzaktan eğitime erişim sağlayamayanların oranı ise %86'dır. (UNICEF, 2020):

Küçük çocuklara yönelik uzaktan eğitim programlarının bulunmayışı, uzaktan eğitimin sürdürülebilmesi adına zaruri olan ev içi teknolojik olanakların bulunması vb. sebeplerle ilkokul öncesi dönemdeki çocukların %70'ine (120.000.000), ilkokul öğrencilerinin %29'una (217.000.000), ortaokul öğrencilerinin %24'üne (78.000.000), lise öğrencilerinin %18'ine (48.000.000) erişim sağlanamamıştır.

Çevrimiçi öğrenme destek platformuna sahip okullarda kayıtlı olma durumu bakımından Singapur 4/10, Çin ve Danimarka 9/10 haldeyken Belarus, Peru, Panama, Arjantin, Lüksemburg, Kosta Rika, Fas, Japonya, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti ve Kosova'da bu oran 3/10'un altında kalmaktadır.

Teknoloji kullanımı ve öğretmenlerin hazır bulunurluğu bakımından İsveç'te avantajlı okullarda %89, Çin'de %90 oranındadır. İsveç'in dezavantajlı okullarında ise %54 oranındadır.

Uzaktan eğitimde devamlılığın sağlanabilmesi adına kullanılan teknolojik cihazların taşınabilir olması son derece önemlidir. Örneğin Amerika, İsveç, Singapur, Norveç ve Danimarka'da 10 bilgisayardan 8'i taşınabilirdir. Buna karşın Tayland, Filipinler, Fas, Malta, Ürdün, Gürcistan ve Güney Kıbrıs'ta 10 bilgisayardan sadece 1'i taşınabilirdir.

Uzaktan eğitimde önemli başka bir unsur da internet altyapısının yeterliliğidir. Örneğin, Danimarka, Slovenya, Singapur, Litvanya ve Çin'de 10 öğrenciden 9'u internet bant genişliği veya internet hızı yeterlidir. Bu oran Kosova, Peru, Brezilya, Fas, Panama, Kolombiya, Arjantin, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti, Almanya, Meksika, Portekiz, Brunei Darüssalam ve Uruguay'da üçte birin altındadır.

Teknolojik aletler erişim bakımından incelendiğinde, OECD ülkelerinde her 15 yaşındaki öğrenci başına 1 bilgisayar düşme oranı (0,66), ABD, İngiltere, Yeni Zelanda, Çin, İzlanda ve Avusturya'da (1,25), Vietnam, Türkiye, Fas, Karadağ, Kosova, Yunanistan, Brezilya ve Arnavutluk'ta bu oran (0,25)'tir.

Tablo 4. COVID-19 Salgın Dönemi Ülke Bazlı Uzaktan Eğitim Karşılaştırması

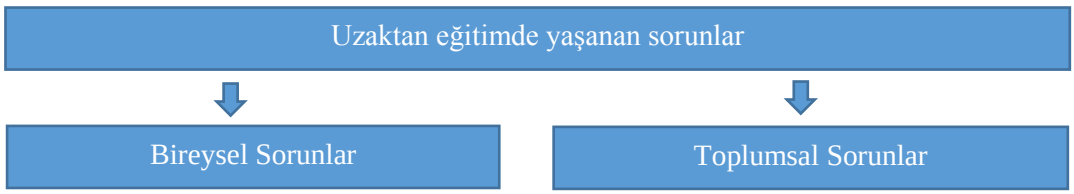
	Türkiye	Arjantin	Avustralya	Belçika	Çin	Kosta Rika	Çek	Estonya	Finlandiya	Fransa	Gürcistan	Macaristan	İsrail	İtalya	Japonya	Litvanya	Portekiz	Romanya	Hollanda
Okullar Tatil mi	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Bilgisayar/Ağ Tabanlı Eğitim	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Televizyon/ Radyo	+	-	-	+	-	+	-	-	-	-	+	-	-	-	-	+	-	-	-
Çevrimiçi eğitim var mı?	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Öğretmenler işe gidiyor mu?	-	-/+	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Çevrimiçi eğitim devlet destekli mi?	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-
Ders çalışmak için ayrı oda sırası	50	70	47	19	20	58	37	28	6	23	43	17	22	32	51	27	5	15	2
Bilgisayara ulaşım sırası	65	60	14	22	27	59	11	47	13	33	55	30	21	36	68	12	19	42	9
İnternete ulaşım sırası	71	64	29	10	34	65	11	3	2	21	53	20	44	39	51	13	24	41	14

Kaynak: Yılmaz vd., 2020: 6-7

Tablo 4'e göre bütün ülkelerde okullar tatil olmuş, bütün ülkelerde çevrimiçi eğitim süreci başlamıştır. Çevrimiçi eğitim Belçika dışında bütün ülkelerde kullanılmakta; TV veya radyo destekli eğitim Arjantin, Türkiye, Kosta Rika, Gürcistan ve Litvanya'da verilmektedir. Eğitime ara verilmesi nedeni ile çoğu ülkede öğretmenler göreve devam etmemiş, sadece Arjantin'deki öğretmenler belirli zamanlarda ailelerin gereksinimlerinin karşılanması ile ilgili görev aldıkları için okullara gitmiş oldukları ifade edilmektedir. Salgın sürecinde geçilmiş olan çevrimiçi eğitim hizmetleri Tablo 4'te yer alan ülkelerin tamamında ücretsizdir. Öğrencinin rahatça ders çalışabileceği bir odasının olması, evde ödev yapmak ya da derslere erişim sağlamak amacı ile kullanabileceği bilgisayarının olması ve internet erişim imkanları noktasında Avrupa devletleri nispeten daha iyi durumdadır. Diğer ülkeler ile kıyaslandığında Kosta Rika ve Arjantin'de bu olanakların yetersiz olduğu görülmektedir. Türkiye'nin öğrencilerin ders çalışacakları sessiz bir ortam hususunda

iyi olmasına rağmen, internet erişimi ve bilgisayar olanakları bakımından yetersiz olduğu görülmektedir.

Uzaktan eğitim ile eğitimde adalet sağlanması herkese eşit şekilde eğitim verilmesi hedeflenir. Ancak uzaktan eğitimde bu hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için tüm öğrencilerin eşit olanaklara sahip olması gerekir. Oysa ne sosyo-kültürel ne de ekonomik açıdan pratikte tüm öğrencilerin eşit olanaklara sahip olması mümkün değildir. Gelir durumu iyi olan az sayıda öğrenci ayrı odaya sahip ve en iyi teknolojik cihazlar ile derse katılabilirken, ekonomik zorluklar yaşayan bir aileye mensup pek çok öğrenci bulunmaktadır. Bazı öğrenciler kış ayında soğuk bir odada, sınırlı internet ve geri kalmış teknolojik cihazlarla, bazıları tek odalı bir evde uzaktan eğitime katılmaya çalışmakta, bazıları ailenin geçimine katkı sağlamak için çalışmak zorunda kalmakta, bazıları ise kardeşlerinin bakımına yardım etmektedir. Her öğrencinin sorunları, mensubu olduğu ailenin sosyo-kültürel yapısına ve ekonomik şartlarına göre değişiklik gösterebilmektedir. Uzaktan eğitimde yaşanan sorunlar 2 ana başlıkta toplanabilir. Bunlar Şekil 1'de yer almaktadır.

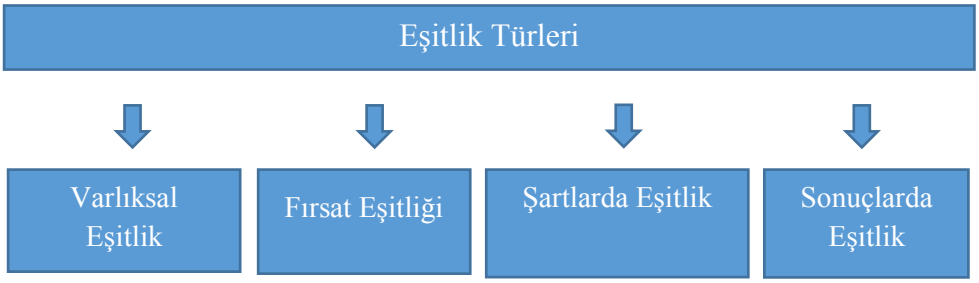
Şekil 1. Uzaktan Eğitimde Yaşanan Sorunlar

Kaynak: Sarı ve Nayır, (2020: 961).

Sarı ve Nayır'a (2020: 961) göre uzaktan eğitimde yaşanan bireysel sorunlara örnek olarak; öğrencilerin öz denetimleri ve öğretmenlerin öğretme zorlukları vb. sayılabilirken, toplumsal sorunlara ise teknolojik yetersizlikler veya aile içi problemler vb. verilebilir.

TDK'ya (2021) göre eşitlik, bireyler arasında toplumsal ve siyasi haklar bakımından ayrımın bulunmaması, yasalarla tanınmış olan hakların tüm bireyler tarafından kullanılmasının sağlanması, hakka ve hukuka uygun davranılması şeklinde tanımlanmıştır. Kaynak'a (2017: 253) göre eşit olmama durumu farklı toplumsal

sınıfların ya da bireylerin hayat şartları arasında bulunan fark olarak ifade edilebilir. Geißel vd., (2019: 367) göre hukuksal, siyasal, sosyo-ekonomik olmak üzere 3 eşitlik türü, Baltacı'ya (1993: 206) göre hukuksal, siyasal, sosyo-ekonomik ve fırsat eşitliği olmak üzere 4 eşitlik türü, Turner'a göre ise varlıksal eşitlik (dinsel veya ahlaksal bir inanç olarak bütün insanların eşit olması), fırsat eşitliği (toplumsal kurumlara girme hakkının herkese eşit olarak sunulması ve yetenek, başarı gibi evrensel esaslara bağlı kalınması, yeteneğe açık kariyer fikri, insanların soy ve kökenlerine bakılmaksızın, toplum içindeki idari ve mesleki konumların başarılı ve kabiliyetli kişiler tarafından doldurulması), şartlarda eşitlik ve sonuçlarda eşitlik olmak üzere dört tür eşitlik bulunmaktadır. Fırsat eşitliğinin anlamlı olabilmesi için yarışan bireylerin şartlarının eşit olması gerekir (Turner, 1997: 35-38). Bunlar Şekil 2'de gösterilmiştir.

Şekil 2. Eşitlik Türleri

Kaynak: Turner, 1997: 35-38

Eğitimde eşitlik söz konusu olduğunda; Turner'ın, ilk eşitlik tipinde antolojik algıya dayalı kavramsal tanımlamalara, ikincisinde arzu edilen neticelere ulaşmadaki fırsat eşitlikleri, üçüncüsünde toplumsal grupların eşit yaşam şartlarına erişimi için hedeflenen şartların eşitliği ve dördüncüsünde ise sonuçların eşitliğine vurgu yaptığı görülmektedir (Turner, 2013: 35-38). Eğitimde eşitsizlik farklı sebepler ile meydana gelebilmektedir. Bu sebepler; öğretmen etkisine bağlı, cinsiyete dayalı, etnik kökene dayalı, sosyo-ekonomik altyapı kaynaklı olan eşitsizlikler şeklinde sınıflandırılabilir.

Başaran'a (1982) göre bireylerin eğitim haklarını yeterince kullanabilmelerinin ön şartı eğitimde fırsat ve imkan eşitliğinin sağlanabilmesidir. Bir öğrencinin öğrenmeye tam olarak odaklanabilmesi için, öncelikle ailesi ile alakalı olanaksızlıklarından kaynaklanmakta olan temel gereksinimlerinin karşılanması zaruridir (Walker, 2003). Anderson'a (2007: 621) göre toplumda eğitimde fırsat ve

imkân eşitliğinin sağlanması bireylerin bilgi ve kabiliyetlerinin gelişmesi ve kamuya fayda yaratma açısından önemli bir kaynak işlevi görecektir.

Çetinkaya'ya (2021) göre fırsat ve imkan eşitliği Türkiye'de yıllardır önemli bir sorunsal olarak gündemdedir. Özellikle bölgelerarası farklılıklardan, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden, etnik kökenden ve din, sınıf ayrımından kaynaklanmaktadır. COVID-19 salgını ile iyice derinleşmiş olan eşitsizlikler, öğrenciler üzerinde yıllarca etkisi kolay kolay geçmeyecek ruhsal, duygusal, fiziksel, bilişsel bazı olumsuzluklara sebep olacaktır.

Bazı yazarlar eğitimde fırsat eşitliğini her bireyin okula gidebilmesi şeklinde ifade ederken, bazı yazarlar ise her bireyin aynı kaynaklardan yararlanabilmesi şeklinde ifade etmektedir (Lazenby, 2016: 65). Tan'a (1987: 251) göre fırsat eşitliği, kaynaklara ulaşabilmek veya kaynaklardan yararlanabilmekle ilgilidir.

Eğitimde fırsat eşitliği temel olarak toplumda yaşanan bir kalite sorunudur (Garces- Voisenat, 2016: 149). Özbaş'a (2013: 3) göre eğitimde fırsat ve imkân eşitliği sosyal adaletin sağlanmasıyla yakından ilgilidir. Sosyal adaletin gerçekleşebilmesi için öğrencilere, okul yaşantılarını ilgilendiren konularda, ihtiyaç ve özelliklerine uygun fırsat ve imkân eşitliğinin sağlanabilmesi gerekmektedir. Eğitimde fırsat ve imkan eşitliğinin sağlanabilmesi için ilk aşama ailenin sosyo-ekonomik özelliklerine dayalı temel ihtiyaçların belirlenmesi, ikinci aşama ise okulla (aile ile bağlantılı) ilgili ihtiyaçların belirlenmesi gerekmektedir. Bunlara örnek olarak evde öğrenme sürecinde ebeveyn desteğinin olması, ev içerisindeki çalışma şartları, evdeki öğretim teknolojilerinin varlığı ve niteliği; internete olan erişim ve web tabanlı eğitim sitelerinden yararlanılabilirlik gösterilebilir. Fırsat eşitliği sağlanmasının ilk şartı, öğrencilerin temel gereksinimlerinin karşılanması doğrultusunda sunulan olanaklardır.

Eğitimde fırsat eşitliği, eğitim amaçlı sunulan hizmetlerin bireylerin ilgi ve kabiliyetleriyle alakalı şekilde tüm bireylere açık olması anlamı taşımaktadır (Aksu ve Cantürk, 2015: 79). Eğitimde imkân eşitliği, tüm bireylerin aynı eğitim hakkına sahip olması ile haklarından adil biçimde yararlanmaları üzerinde odaklanmakta iken, eğitimde fırsat eşitliği bireylerin ilgi ve kabiliyet gibi farklı yanlarına göre bu olanaklardan yararlanmalarına dayanmaktadır (Lincoln, 2015: 201).

İnan ve Demire'e (2018) göre fırsat eşitliği kavramı, istihdam, sosyal güvenlik, sağlık, eğitim vb. toplumsal talep ve beklentiler ile biçimlenmiş olan alanlara tüm bireylerin hiçbir ayrımcılığa maruz kalmadan eşit şekilde girebilmesi olarak ifade edilebilir. Eğitimde fırsat eşitliğinin oluşturulabilmesi çıktıları itibariyle istihdam, gelir vb. pek çok alanda bireyin durumunda değişikliklere yol açabilmesi bakımından son derece önemlidir. Fırsat eşitliği, eşitsizliğin "meşru" ve "meşru olmayan" kaynakları arasında bir ayrım yapar. Meşru farklılık kaynakları bireysel çabanın sonuçlarına (yani bireyin kontrolündeki belirleyiciler) atfedilebilirken, meşru olmayan farklılık kaynakları koşullarla (yani bireyin sorumluluğunun ötesindeki belirleyicilerle) ilişkilidir. Fırsat eşitsizliği araştırması, sosyal adalet araştırmalarına dayanmaktadır ve son on yılda, bu literatürü hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde yaklaşımının merkezinde kullanan ampirik çalışmalarda hızlı bir büyüme görülmüştür (Jusot ve Tubeuf, 2019: 1).

Eğitimde olanak eşitliği, bireylerin aynı eğitim haklarına sahip olması ve bu haklardan eşit biçimde yararlanmaları şeklinde ifade edilirken eğitimde fırsat eşitliği ise bireyin kabiliyet ve ilgilerine göre eğitimle alakalı olanaklar şeklinde ifade edilmektedir (akt. Ergün, 2019). Okulların fiziki, ekonomik kaynakları, personel kaynakları, okulların bulunduğu yer (il, ilçe, köy vb.), öğretmenlerin donanımsal özellikleri eğitimde fırsat eşitliğini sağlamada önemli bir faktördür. Okuldaki eğitim ve öğretimin niteliğini artırmak yeterli araç-gereç, malzeme ve eğitim teknolojisi girdisinin (laboratuvar, öğretim materyalleri, projeksiyon, fotokopi, internet, spor salonu, oyun alanı vb.) sağlanması ile mümkün olabilir (Petek ve Önder, 2015: 911-916).

Öğretmenlerin kalitesinin arttırılması, öğretmen/öğrenci oranı, derslik sayısı gibi fiziki olanakların iyileştirilmesi, merkezi yönetimin kaldırılması veya en aza indirilmesi, eşitsizliklerin derinleşmesine neden olan sınav sisteminin kaldırılması makro düzeyde eğitimde toplumsal eşitsizlikleri azaltacak önlemler olarak sayılabilir (Bülbül, 2015; Bülbül, 2021).

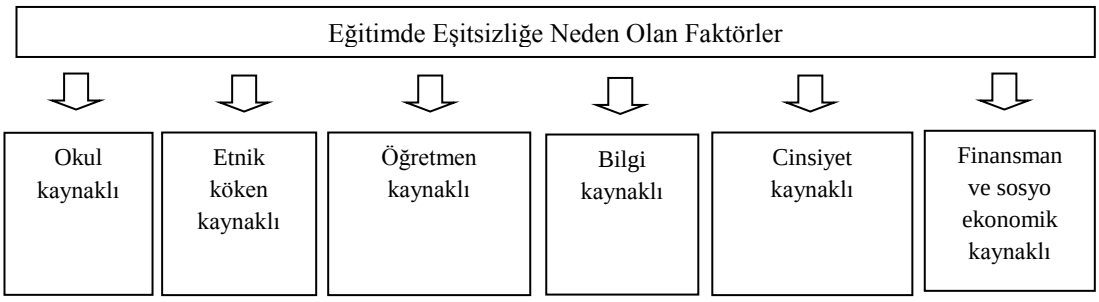
Öğretmen, okul, ders kitabı, eğitime erişim vb. eğitim öğelerinin ülkenin her yerine eşit olarak verilmesi eğitimde olanak eşitliği şeklinde ifade edilmektedir

(Yamlı, 2021: 24). Kalabalık sınıflar akademik başarıyı olumsuz etkilemektedir (Küçükçayır ve Cemaloğlu, 2017: 96).

Eğitim, kişi başı gelirde ve yaşamdaki olanakların dağılımında belirleyici role sahiptir. Okul sayısındaki artış, dünyada hayat standartlarını yükseltmeye ve yoksulluğu ortadan kaldırmaya önemli katkı sağlamıştır. Ancak tüm bunlara rağmen yine de gelir dağılımında yaşanan eşitsizliğin devam ettiği görülmektedir (Garces-Voisenat, 2016;142).

Eğitim olanaklarında eşitliğin sağlanamaması dolayısı ile gelir eşitsizliğinde kırılganlık devam etmektedir (Lü, 2013). Bunun eğitimde fırsat eşitliğiyle sonuç eşitliğinin aynı olmamasından kaynaklandığı söylenebilir. Netice itibari ile bireyin eğitim imkanlarının eşit hale getirilmesi eğitim başarısının eşitlenmesine etki etmekle birlikte, bu her zaman gerçekleşen bir durum değildir (Zdenko, 2016; 22).

Eğitimde eşitsizliğe neden olan altı faktör göze çarpmaktadır. Bunlar Şekil 3'te gösterilmiştir.

Şekil 3. Eğitimde Eşitsizliğe Neden Olan Faktörler

Şekil 3'te yer alan faktörler aşağıda açıklanmıştır (Alonso vd., 2011: xvi):

- **Okul kaynaklı:** Okul öncesi eğitim ve diğer eğitim kurumlarında standartlaşma eğitimde eşitsizliğin önlenebilmesi için üzerinde önemle durulması gereken hususlardan biridir. Çocukların okulöncesi eğitimi Türkiye'deki tüm çocukların alması sağlanmalıdır. Okulöncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim ve liselerde gerek kamu gerekse özel sektör kurumları için standartlar oluşturulmalıdır. Bu konuda veliler ve tüm ilgili kesimlerin bilgilendirilmesi adına kampanyalar

düzenlenebilir. Bu çabalar okul öncesi eğitim kaynaklı eşitsizliğin önlenmesine katkı sağlayabilir.

Wiggan'a (2007) göre okul farkının öğrencinin başarısı üzerindeki etkisinin az olduğu söylenebilir. Öğrencinin başarısını etkileme açısından bakıldığında aile faktörü öğrencinin başarısı üzerinde daha fazla etkiye sahiptir. Çünkü ailenin imkanlarının fazla olması, çocuklarını daha iyi eğitim veren bir okula göndermek sureti ile öğrencinin başarısını olumlu şekilde etkileyebilir.

- **Etnik köken kaynaklı:** Dünyada farklı zaman dilimlerinde ekonomik, savaş vb. sebepler ile göçler yaşanmıştır. Göç edenler (azınlıklar) gittikleri ülkede eğitim konusunda eşitsizliğe maruz kalmaktadırlar. Hippe vd. (2016) göre göçmenlerin göç ettikleri ülkenin dilini öğrenebilmeleri için önlemler (politikalar geliştirilmesi gibi) alınmalıdır.

- **Öğretmen kaynaklı:** Öğretmenler öğrencilerin eğitimi için son derece önemli ve vazgeçilmezdir. Öğrenimin ilk birkaç yılında desteklenmesi, nitelikli öğretmenleri çekip işte kalmaları amacı ile maddi veya maddi olmayan yeni teşviklerin oluşturulması, öğretmen eğitiminin iyileştirilmesi, hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimin uyumlulaştırılması ile okula dayalı öğretmen eğitimine yönelik stratejilerin oluşturulması öğretmen kaynaklı eşitsizliği azaltabilir. Wiggan'a (2007) göre öğretmenlerin öğrenciler ile ilgili önyargı ve beklentileri öğrenci başarısı üzerinde etkilidir.

- **Bilgi:** TDK'ya göre bilgi gözlem, araştırma ya da öğrenme yoluyla elde edilebilen gerçektir. Bilgiye erişimde sorun yaşanması eşitsizliğe neden olabilmektedir. E-Okul Veri tabanında gerçekleştirilecek geliştirmeler ile eğitimle alakalı verilerin kalitesinin, kapsamının ve elde edilebilirliğinin geliştirilmesi doğru bilgiye erişimde yaşanan sorunların önlenmesine yardımcı olabilir.

- **Cinsiyet kaynaklı:** Klasen'e (2002) göre cinsiyet kaynaklı eşitsizlik daha çok ekonomik boyutu ile incelenmektedir. Cinsiyet faktörünün altında yatanın politik durumlar, sosyal, kültürel ve ekonomik etkilerin olduğu söylenebilir (Jacobs, 1996). Örneğin köylerdeki kızların ev ve çiftlik işlerine yardım etmesi nedeni ile özellikle temel eğitimden sonraki eğitim süreçlerine katılımları daha sınırlı olabilmektedir.

- **Finansman:** Eğitimde eşitsizliğe neden olan finansman yetersizliği, finansmanın doğru şekilde ve doğru kesimlere aktarılmaması en büyük sorunlardan biridir. Kamu kaynaklarının en çok ihtiyacı olan ve getirinin en yüksek olduğu kesimlerin hedeflenmesi ile kaynakların etkili şekilde ve doğru kesimlere aktarılması eğitimde finansman kaynaklı eşitsizliğe çözüm olabilir. Ayrıca aktarılan kaynakların özellikle yöneticilerin okulların öncelikli ihtiyaçlarını belirleyip bu alanlara aktarılmasının önündeki engeller kaldırılabilir. Okul yöneticileri ihtiyaç bulunmayan kalemdeki kaynağı ihtiyaç duyulan farklı bir kalemde kullanabilmelidir.

Sosyo-ekonomik kaynaklı: 70'li senelere dek eğitimde doğuştan gelen kabiliyetlerin başarıyı getirdiğine inanılıyordu ancak 70'li senelerden sonra sosyal etkenlerin başarıdaki etkisi de araştırılmaya başlanmıştır (Wiggan, 2007). Eğitim eşitsizliği ile alakalı rasyonel eylem teorilerini ilk kez 1974 senesinde Raymond Boudon ortaya atmıştır. Boudon'a göre eğitim eşitsizliğinin birincil sebebini kültürel eşitsizlikle bağlarken, Pierre Bourdieu ise sosyal farklılıkları ikincil sebep olarak kabul etmiştir (Thompson, 2016). Sosyal etkenlerin ilki sosyo-ekonomik altyapı olarak kabul edilmiştir. Kolaşin ve Dinçer'e (2009) göre ülke içerisinde gelir kaynaklı sınıf farklılıklarının eğitim eşitsizliğini büyük oranda etkilediği dünyada kabul gören bir görüştür. Son otuz yılda insanların eğitimden beklentileri farklılaşmış buna bağlı olarak özel eğitim kurumları ortaya çıkmıştır (Lakes ve Carter, 2011). Özel eğitim kurumlarında devlet eğitim kurumlarından farklı olanaklar sunulabilmektedir. Dolayısı ile bu durumda özel okullara gidenler (gelir seviyesi yüksek) ve gidemeyenler (gelir seviyesi düşük) arasında eğitim eşitsizliği konusunda makasın açılmasına neden olduğu söylenebilir.

Tomul'a göre (2009: 129) göre sosyal hukuk devleti anlayışı Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin dayanmış olduğu temel ilkelerden biridir (T.C. Anayasası, 1982, madde 2). Bu temel ilke Anayasa'daki Türk Milli Eğitim Temel Kanunu'nda da yer almaktadır. Kanunda eğitimin dayanmış olduğu temel ilkeler arasında "imkân ve fırsat eşitliği", "genellik ve eşitlik", "demokrasi eğitimi" bulunmaktadır. Türkiye'de ilkokuldan başlayarak 12 yıllık eğitim bireyler açısından gerekliliktir ve tüm bireyleri kabiliyetlerine uygun şekilde eğitmeyi hedeflemektedir. Fakat kanunlarda yer alan

durumların uygulamasında çoğunlukla tartışma yaşanmaktadır. Tartışmaların genellikle neticelerdeki eşitsizliklerle alakalı olduğu görülmektedir.

Koçak ve Bostancı'ya (2019: 916) göre sosyal farklılıklar, özel gereksinimli olma, aile yapısı, toplumsal kaynaklara ulaşımdaki dengesizlikler, sosyo-ekonomik durum, etnik köken, dil, cinsiyet kaliteli eğitime erişim noktasında engel teşkil etmekte, sınırlılık yaratmakta ve öğrencileri dezavantajlı konuma düşürmektedir. Sosyal farklılıkları sebebi ile dezavantajlı konumda bulunan öğrenciler eğitimden eşit seviyede yararlanamamakta, başarı düzeyleri düşük olmakta ve sosyal hayatta başarısız olarak nitelendirilen kişilik özellikleri sergilemektedirler (UNESCO, 2017; Enslin, 2006: 58; Chiu ve Walker, 2007: 725; Çiftçi ve Çağlar, 2014: 155).

2.3. Sayısal Uçurum

Oruç ve Arslan'a (2002: 5) göre sayısal uçurum, farklı coğrafi alanlarda sosyo-ekonomik bakımdan farklılık gösteren bireylerin bilgi ve iletişim teknolojilerine erişim olanaklarındaki adaletsizliği ifade etmektedir. Dasgupta vd., (2001) göre sayısal uçurum telekomünikasyon erişiminin eksikliği, Rogers'a (2001) göre sayısal uçurum internetin avantajlı ve dezavantajlı kullanıcıları arasındaki boşluk ve Paul'a (2002) göre ise dijital altyapı ve hizmetlere erişimi bulunan toplumlarda eşit ve orantılı olmayan şekilde gelişim hızıdır.

Bozkurt ve Sharma'ya (2020) göre yaş aralığı, teknolojik altyapı, sosyal ve ekonomik bağlam gibi birçok değişkeninin rol oynadığı sayısal uçurum nedeni ile pek çok insan eğitim fırsatlarından faydalanamamaktadır. Erten'e (2019: 15-16) göre son yıllarda bilgi ve iletişim teknolojilerinde hızlı gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmeler toplumların sosyo-ekonomik sorunlar yaşamasına neden olmuştur. Bireylerin bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmasında eşitsizlik meydana gelmiş ve derin uçurumlar oluşmuştur. Alanyazında sayısal uçurum; dijital eşitsizlik, dijital uçurum, sayısal bölünme, sayısal ayrım ve sayısal kopma şeklinde de ifade edilmektedir. Eğitim alanındaki sayısal uçurum PC, tablet, akıllı telefon, teknoloji ve internet kullanımından faydalanacak yetkinlik ve kabiliyete sahip olmayanları ayırmaktadır. Bilgisayar ve teknoloji kullanımı öğrencilerin ekonomik, sosyo- kültürel altyapısıyla yakından ilişkili olması sebebi ile akademik yetenekleri ve yeterliklerini de etkileyebilmektedir. Çapar ve Vural'a (2013) göre sayısal uçurum kavramı ekonomik eşitsizlik, kullanma

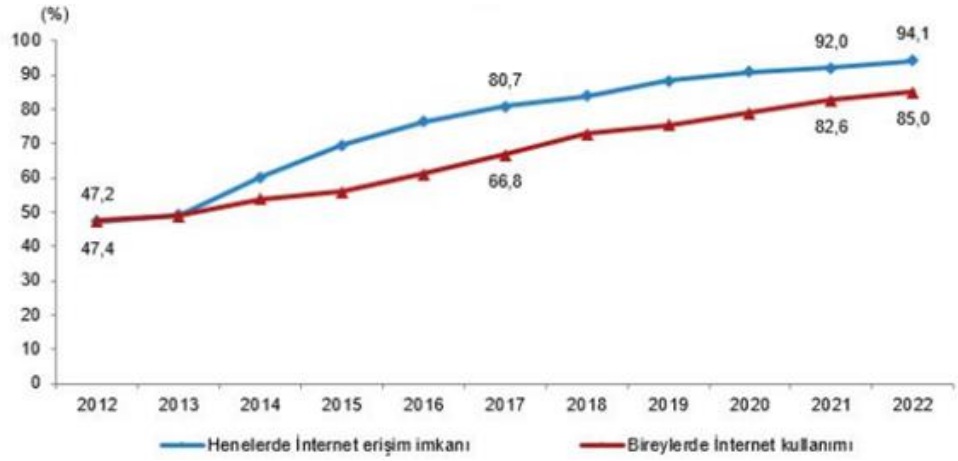
(kullanabilme) eşitsizliği ve katılım eşitsizliği olmak üzere 3 ana temadan meydana gelmektedir.

Sayısal uçurum, zengin ve güçlü kişilerle fakir ve güçsüz kişiler arasındaki ayrımlardan doğmaktadır. Yüksek gelirli ve eğitimli kişilerin bilgisayar sahipliği ve internet aboneliği ile düşük gelirli ve eğitim seviyesi düşük kişiler arasında farklılıklar bulunmaktadır. Dahası kültür ve dil de etkilemektedir. İngilizce bilenler ile bilmeyenler, göçmenliğin artması ile farklı kültürler ve dillerin kaynaşamaması ve benimsenememesi de uçurumun artırmasına neden olmaktadır (Keniston, 2003).

İletişim altyapıları, bilgisayar kullanılabilirliği, internet erişimi, TV ve mobil telefonlarla erişim imkanları, hane halkının gelir ve eğitim durumları, hane halkının büyüklüğü ve tipi, yaş, cinsiyet, ırk, dil ve yerleşim yerleri sayısal uçurumun göstergeleri olarak kabul edilmektedir (OECD, 2001; Öztürk, 2002). Oruç ve Arslan'a (2002: 5) göre bilgisayar sahipliği ve internete erişim hanehalkının gelirine göre önemli ölçüde farklılık göstermektedir.

Teknolojik altyapı, bilgisayar sayısı, televizyon sayısı ve hizmetleri, telefon sayısı, internet kullanıcısı sayısı, internet erişimi imkânları (erişim hızı, maliyeti vb.), bant genişliği, internet host sayısı, e-okuryazarlık, gelir seviyesi, eğitim düzeyi, yaş, cinsiyet, ırk ve lisan sayısal uçurumun ölçülmesinde kullanılmaktadır (Kalaycı, 2013).

Hanehalkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması sonuçları Şekil 4'te görülmektedir. Buna göre; 2022 yılında hanelerin %94,1'inin evden internete erişim imkanına sahip olduğu gözlendi. Bu oran, 2021 yılında %92,0 olarak gerçekleşmiştir. İnternet erişim olanağı olan hane oranı İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS) 1. Düzeye göre, en yüksek olan bölgeler sırasıyla, %98,7 ile TR1 İstanbul (İstanbul), %98,3 ile TR5 Batı Anadolu (Ankara, Konya, Karaman) ve %94,4 ile TR3 Ege (İzmir, Aydın, Denizli, Muğla, Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak) olarak gerçekleşmiştir. İnternet kullanım oranı, 16-74 yaş grubundaki bireylerde 2021 yılında %82,6 iken 2022 yılında %85,0 oldu. Erkeklerin internet kullanım oranı 2022 yılında %89,1, kadınların ise %80,9 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2022).

Şekil 4. Hanelerde İnternet Erişimi ve Bireylerde İnternet Kullanımı 2012-2022

Kaynak: https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT) -Kull anim-Arastirmasi-2022-45587

Tablo 5. Türkiye Dijital Dönüşüm Endeksi Kullanım Bileşeni Bireysel Kullanım Bileşeni

Boyut	2019	2020	2021
A. Kullanım bileşeni	2,88	3,16	3,46
1.Bireysel kullanım	3,20	3,24	3,31
1.01 Cep telefonu aboneliği (her 100 kişide)	2,14	2,01	1,82
1.02 Bireysel internet kullanımı (%)	3,55	3,79	3,91
1.03 Hanelerde bilgisayar sahipliği (%)	3,34	3,33	3,20
1.04 Hanelerde internet erişimi (%)	4,24	4,30	4,51
1.05 Sabit geniş bant internet üyeliği (her 100 kişide)	2,27	2,40	2,45
1.06 Mobil geniş bant internet üyeliği (her 100 kişide)	2,12	2,14	2,21
1.07 Bireylerin sosyal ağları (Facebook, Twitter, Linked in vb.) kullanımı	4,63	4,45	4,64
1.08 Bireylerin eğitim, sağlık ve finansal hizmetler gibi alanlarda BİT kullanımı	3,33	3,49	3,76

Kaynak: İzmen vd., 2021: 50

Tablo 5'te yer alan değerlendirme 5 üzerinden gerçekleştirilmiştir. COVID-19 salgınının da etkisi ile bireysel olarak teknolojik cihaza sahip olma ve kullanım oranı 2019, 2020 ve 2021 yıllarında düzenli bir şekilde artış göstermektedir. Bu artışta salgın döneminde öğrencilerin derslerini uzaktan eğitim şeklinde almalarının da etkisi

bulunmaktadır. Tablo 6'ya göre Türkiye 2017 yılındaki BİT gelişmişlik genel endeks sıralamasında 67inci sırada yer almıştır.

Tablo 6. Türkiye'nin 2017 Yılında BİT-Gelişmişlik Endeksi ve Alt Endeks Değerleri

Genel Endeks		Erişim Alt Endeks		Kullanım Alt Endeks		Yetenek Alt Endeks	
Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan
67	6.08	78	6.30	73	4.92	40	7.97

Kaynak: Erten, 2019: (15-16).

Bozkurt ve Sharma'nın (2020) çalışmasından elde ettikleri sonuçlara göre insanların eşit biçimde eğitim olanaklarından yararlanamaması nedeni ile sayısal uçurumun bir tehdit olarak görülmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Topçuoğlu ve Kuruçay'ın (2022: 52) 1131 öğrencinin katılımı ile gerçekleştirdiği çalışmanın sonucuna göre salgın döneminde internete erişirken kullanılan cihaz türü %86,1 telefon, %42,5 bilgisayar, %22,9 tablet, %23,1 televizyon, %1,5 akıllı saat, % 1,6 diğer şeklinde tespit edilmiştir.

2.4. Eğitim Hakkı

Birleşmiş Milletlere göre eğitim tüm insanların hakkı olan bir haktır (Lee, 2013: 1). Daudet ve Singh'e (2001: 3) göre günümüzün "bilgi toplumunda" temel eğitime erişimi olmayan milyonlarca çocuk ve yetişkinin içinde bulunduğu kötü durum, herkes için eğitimi garantilemek için kapsamlı tedbirler alınmasını gerektirmektedir. Papuşcuoğlu'na (2021: 135) göre eğitim, insan hakları bağlamında uluslararası bir beyannameyle koruma altına alınmış olan bir haktır. İnsanlar doğdukları an itibari ile gelişim dönemine girmektedirler. Dolayısı ile bu süreç içerisinde pek çok eğitimden geçmektedirler. Günümüze dek insanların gelişimi de sonuçta eğitimin sağlamış olduğu katkılar ile gerçekleşmiştir. Sonraki dönemlerde de bu sürecin bu şekilde devamı beklenmektedir.

Aydın'a (2016: 250-251) göre okullar bütün toplumlarda bulunan, eğitimin verildiği temel kurumlardır. İlkokul, ortaokul, lise, üniversite gibi çeşitli dereceleri

bulunmaktadır. Her bir derecenin ise kendine has edinimleri ve zorunlulukları bulunan eğitimde, okulların önemi açıktır. Eğitim yaşamın her alanında sürmektedir. Kendiliğinden gelişebilen informal eğitimle belirli okullarda belirli hedefler doğrultusunda sınav ve değerlendirmeleri içermektedir. Dolayısı ile informal ve formal eğitim arasında bir ayrımın olduğunu belirtmek gerekir. Ancak bu ayrım/ayrımlar kati şekilde değildir ki okulların aslında her iki eğitim boyutunu da içermekte olduğu ifade edilebilir. Bu yönü ile okulda çocuklar temel eğitim hakkına kavuşabildiği gibi çeşitli sosyal ilişkiler içerisine dâhil olmaktadırlar. Papuşcuoğlu'na (2021: 135) göre eğitim, yaşamın tüm alanlarında kendisine yer bulmakta ve küçük yaşlardan itibaren toplumsal yaşamın öğrenilmesinde rehber olmaktadır. Bir çocuğun içerisinde yaşamış olduğu toplumu, kültürünü öğrenmesinin doğru yolu ise bireysel tecrübelerle içselleştirmesidir. Başka bir deyiş ile bir anlamda sosyalleşme süreçlerine vurgu yapılmak sureti ile süregelmiş olan bir yapı biçiminde vücut bulmakta olan eğitim çocukları yaşama hazırlamaktadır. Bu anlamda eğitimin yalnızca belli başlı bir takım şartların öğretilmesinden çok daha fazlası olduğunu kabul etmek gerekir. Eğitimle beraber çocuğun algılama, düşünme ve farkına varma kapasitelerinde gelişme sağlanması ile kişisel gelişimini sağlamasına katkı sağlanır. Bu sayede eğitimin ışığında çocuklar bir birey olarak topluma kazandırılabilmektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, veri toplama aracı, verilerin toplanması ile analiz edilmesine dair bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Kırklareli'de COVID-19 salgını sürecinde uzaktan eğitimde yaşanan sorunlar ve bu sorunların nedenleri ile ilgili okul yöneticisi, öğretmen, veli ve öğrenci görüşlerini belirlemeye yönelik bu araştırma, geçmişte ya da hâlihazırda var olan bir durumu var olduğu şekli ile betimlemeye çalışması sebebiyle tarama modeli baz alınmak sureti ile desenlenmiştir. Tarama modelleri, geçmişte ya da hâlihazırda olan bir durumu olduğu biçimi ile betimlemeyi hedefleyen bir araştırma yaklaşımı olarak bilinmektedir. Araştırma konusu birey, olay veya nesne kendi şartları içerisinde ve olduğu gibi tanımlanır. Bireyi, olayı veya nesneyi herhangi bir biçimde etkileme ve değiştirme gayreti içine girilmez. Mühim olan birey, olay veya nesnenin uygun bir şekilde gözlemlenmesidir (Karasar, 2014). Araştırmada Kırklareli ilindeki lise öğrencilerinin COVID-19 salgını sürecinde uzaktan eğitime erişimlerinde yaşadıkları sorunlar belirlenmiştir.

Araştırmada farklı sosyal sınıflardan gelen ve farklı liselerde okumakta olan öğrencilerin uzaktan eğitime erişimlerinin belirleyicisi olabilecek eşitsizlik kaynaklarından nasıl etkilendikleri elde edilen verilerle ortaya konulmasına çalışılmıştır. Araştırmanın birinci aşamasında anket ile toplanmış olan veriler aracılığı ile Kırklareli ilindeki lise öğrencilerinin COVID-19 salgını sürecinde uzaktan eğitime erişimlerinde yaşadıkları sorunlar değerlendirilmiş, bir anlamda öğrencilerin profilleri çıkarılmış, fiziki şartlar, sosyo-ekonomik durumları, önceki eğitim durumları vb. durumların uzaktan eğitime erişim üzerindeki rolü betimlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca araştırmada ankette yer alan açık uçlu sorular ile öğrenciler dışında, veliler, okul yöneticileri ve öğretmenlerden öğrencilerin uzaktan eğitimde yaşadıkları erişim sorunları ile ilgili derinlemesine bilgi alınmaya çalışılmıştır. Farklı sosyo-ekonomik şartlara, geçmişlere vb. sahip olan öğrencilerin uzaktan eğitime erişimde yaşanan

süreci nasıl değerlendirmiş oldukları, bu durum ile alakalı öznel tecrübeleri ve ortak olan özellikleri betimlenmek sureti ile uzaktan eğitimde eşitsizlik sorunu tartışılmıştır.

3.2. Araştırma Grubu

Araştırmaya 2021-2022 eğitim öğretim yılında Kırklareli il merkezinde, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı devlet okullarında okuyan 4.535 adet lise öğrencilerinden anket ve açık uçlu soruları doldurmayı kabul eden 583 öğrenci (%13), 323 öğretmenden 89'u (%28), 301 veli ve 46 okul yöneticisinden 14'ü (%30) katılım sağlamıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin 6 farklı okulda okudukları çoğunun kız öğrenci olduğu 312 kız (%53,5), 271 erkek (%46,5), çoğunun devlete ait ortaokullardan mezun olduğu, en çok katılımın sırasıyla Anadolu Lisesi, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ile Fen Lisesinden olduğu, en çok katılımın sırası ile 10, 9, 11 ve 12. sınıflardan olduğu, yaşadıkları yerin en çok sırası ile aile yanı, devlet yurdu, akraba yanı, öğrenci evi ve özel yurt olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin 63 kadın (%70,8), 26 erkek (%29,2), görev yeri olarak Mesleki ve Teknik Lise 48 (%53,9), Anadolu Lisesi 29 (%32,6), Fen Lisesi 4 (%4,5), İmam Hatip Lisesi 4 (%4,5), Sosyal Bilimler Lisesi 3 (%3,4), Genel Lise 1 (%1,1), kıdem durumu olarak 15 yıl ve üzeri 38 (%42,7), 11-14 yıl arası 20 (%22,5), 7-10 yıl arası 20 (%22,5), 3-6 yıl arası 8 (%9,0), 3 yıldan az 3 (%3,4), branş olarak Türk Dili ve Edebiyatı 13 (%14,6), Matematik 10 (%11,2), Yabancı Dil ve Sağlık hizmetleri 8'er (%9,2), Tarih 7 (%7,9), Kimya, Beden Eğitimi ve Biyoloji 6'şar (%6,7), Fizik 3 (%3,4), Konaklama ve Seyahat Hizmetleri, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Felsefe, Coğrafya ve Rehberlik 2'şer (%2,2), Görsel Sanatlar ve Muhasebe 1'er (%1,1) kişidir. Uzaktan eğitim tecrübesi olarak 1-2 yıl arası 65 (%73), 2-3 yıl arası 20 (%22,5) ve 1 yıldan az 4 (%4,5) düzeyindedir.

Araştırmaya katılan velilerin özelliklerine bakıldığında kadınlar 208 (%69,1), erkekler 93 (%30,9), katılanların meslekleri çalışmayanlar 127 (%42,2), özel sektör maaşlı 79 (%26,2), kamu personeli 52 (% 17,3), esnaf 16 (%5,3), emekli 10 (%3,3), çiftçi 8 (%2,7) saat ücretli, 5(%1,7) ve mevsimlik çalışan 4 (%1,3) düzeyindedir. Çocuk sayısına bakıldığında iki çocuklu 153 (50,8), bir çocuklu 64 (%21,3), üç

çocuklu 58 (%19,3), dört çocuklu 17 (%5,6), beş ve üzeri çocuklu 9 (%3,0) aile düzeyindedir. Velilerin medeni durumları sırası ile evli 260 (%86,4), eşinden ayrılmış 30 (%10,0), eşi vefat etmiş (%2,3), bekar 4 (%1,3) düzeyindedir. Velilerin eğitim durumları sırası ile lise 102 (%33,9), ilkokul 90 (%29,9), ortaokul 58 (%19,3), lisans 26 (%5,6), önlisans 21 (%7,0), doktora 3 (%1,0) ve yüksek lisans 1 (%0,1) düzeyindedir. Ailelerin ortalama geliri sırası ile 3001-6000 arası 118 (%39,2), 6001-9000 arası 79 (%26,2), 9001-12000 arası 43 (%14,3), 0-3000 arası 32 (%10,6), 12001-15000 arası 18 (%6,0), 15001 ve üzeri 11 (%3,7) düzeyindedir.

Tablo 7. Öğrencilerin anne ve babalarının eğitim durumu

Tema	Lise ve altı (f)	Ön lisans (f)	Lisans (f)	Yüksek Lisans (f)	Doktora (f)
Annelerin Eğitim Durumu	509 (%87,3)	22 (%3,8)	36 (%6,2)	14 (%2,4)	2 (%0,3)
Babaların Eğitim Durumu	488 (%83,7)	25 (%4,3)	47 (%8,1)	23 (%3,9)	0

Tablo 7'de öğrencilerin annelerinin eğitim durumuna ilişkin görüşlerine bakıldığında sırası ile lise ve altı 509 (%87,3), lisans 36 (%6,2), önlisans 22 (%3,8), yüksek lisans 14 (%2,4) ve doktora 2 (%0,3) düzeyindedir.

Öğrencilerin babalarının eğitim durumuna ilişkin görüşlerine bakıldığında sırası ile lise ve altı 488 (%83,7), lisans 47 (%8,1), önlisans 25 (%4,3), yüksek lisans 23 (%3,9) düzeyinde ve doktora eğitiminde ise bulunmamaktadır.

Tablo 8. Öğrencilerin kardeş sayıları

Tema	1(f)	2 (f)	3 (f)	4 (f)	5 ve üzeri (f)
Öğrencilerin Kardeş Sayısı	302 (%51,8)	125 (%21,4)	59 (%10,1)	24 (%4,1)	73 (%12,5)

Tablo 8'de öğrencilerin kardeş sayılarına ilişkin bilgilerine bakıldığında sırası ile 1 kardeşi olanların oranı 302 (%51,8), 2 kardeşi olanların oranı 125 (%21,4), 5 ve üzeri kardeşi olanların oranı 73 (%12,5), 3 kardeşi olanların oranı 59 (%10,1) ve 4 kardeşi olanların oranı 24 (%4,1) düzeyindedir.

Tablo 9. Öğrencilerin anne ve babalarının halen yapmakta olduğu işler

Tema	Çalışmıyorum (f)	Kamu personeli (f)	Özel sektör (f)	Emekli (f)	Esnaf (f)	Çiftçi	Mevsimlik çalışan
Annelerin Halen Yapmakta Olduğu İş	354 (%60,7)	47 (%8,1)	134 (%23)	12 (%2,1)	34 (%5,8)	2 (%0,3)	0
Babaların Halen Yapmakta Olduğu İş	21 (%3,6)	94 (%16,1)	210 (%36)	46 (%7,9)	152 (%26,1)	59 (%10,1)	1 (%0,2)

Tablo 9'da annelerin halen yapmakta olduğu iş incelendiğinde sırasıyla çalışmayanların 354 (%60,7), özel sektör maaşlı 134 (%23), kamu personeli 47 (%8,1), esnaf 34 (%5,8), emekli 12 (%2,1) ve çiftçi 2 (%0,3) düzeyindedir.

Babaların halen yapmakta olduğu iş incelendiğinde sırasıyla özel sektör maaşlı 210 (%36), esnaf 152 (%26,1), kamu personeli 94 (%16,1), çiftçi 59 (%10,1), emekli 46 (%7,9), çalışmayanlar 21 (%3,6) ve mevsimlik çalışan 1 (%0,2) düzeyindedir.

Araştırmaya katılan okul yöneticilerinin özelliklerine bakıldığında cinsiyete göre sırası ile erkekler 8 (%57,1), kadınlar 6 (%42,9), görev yaptığı liseye göre Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi 7 (%50), Anadolu Lisesi, Fen Lisesi ile Spor Lisesi 2'şer (%14,3), İmam Hatip Lisesi 1 (%7,1), yöneticilik tecrübesine göre 3-6 yıl arası 7 (%50), 3 yıldan az 4 (%28,6), 7-10 yıl arası, 11-14 yıl arası ile 15 yıl ve üstü 1'er (%7,1), yapmış olduğu göreve göre müdür yardımcısı 10 (%71,4) ve müdür 4 (%28,6) düzeyindedir.

3.3. Verilerin Toplanması

Veri toplanabilmesi için araştırmacı tarafından anket geliştirilmiştir. Ankette öğrencilerin, uzaktan eğitime erişim temelli sorunlar ve bunların nedenlerine ait görüşleri tespit etme amacıyla hazırlanan sorular yer almıştır. Soruların hazırlanmasında önce konu ile ilgili alanyazın taraması yapılmış ve elde edilen bilgilerden faydalanılarak soru havuzu oluşturulmuştur. Hazırlanan anketin geçerliği

için Eğitim Yönetimi (4 kişi), Ölçme ve Değerlendirme (1 kişi) alanlarında görev yapmakta olan öğretim üyelerinden uzman görüşü alınmıştır. Öğretim üyelerinden alınan geribildirimler sonucunda ankete gerekli değişiklikler yapılmıştır. Anket içerik, kapsam ve anlaşılabilirlik konularında değerlendirmeler yapabilmek amacı ile Kırklareli Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan E-81588373-605.01-44168203 sayılı araştırma izni ertesinde, Kırklareli merkez ilçede bulunan devlet liselerinde okuyan bir grup öğrenci, yönetici, öğretmen ve öğrenci velilerine 04.10.2021-04.11.2021 tarihleri arasında uygulanmış ve tüm değerlendirmeler neticesinde 4 adet ankete son şekli verilmiştir. Öğrenci anketinde 5 adet demografik soru ve 19 adet uzaktan eğitimde yaşanan sorunları belirlemeye yönelik soru, okul yönetici anketinde 5 adet demografik soru ve 6 adet uzaktan eğitimde yaşanan sorunları belirlemeye yönelik soru, öğretmen anketinde 5 adet demografik soru ve 21 adet uzaktan eğitimde yaşanan sorunları belirlemeye yönelik soru, veli anketinde 5 adet demografik soru ve 15 adet uzaktan eğitimde yaşanan sorunları belirlemeye yönelik soru vardır. Anketin son şekli 05.11.2021-30.03.2022 tarihleri arasında uygulanmıştır. Ankete katılımın gönüllülük esasına göre olduğu, kimliklerinin gizli tutulacağı, yanıtlamak istemediği soruyu boş bırakabileceği ile ilgili bilgi yazılı olarak iletilmiştir.

Araştırmada Kırklareli il merkezinde faaliyet gösteren Milli eğitim Bakanlığı'na bağlı bulunan 13 adet devlet lisesinde okumakta olan 9, 10, 11 ve 12. sınıf öğrencileri arasında çalışmaya katılmayı kabul eden 583 öğrenci, 14 okul yöneticisi, 89 öğretmen ve 301 öğrenci velisine anket doldurtulmuştur.

Araştırma yapanların veri geçerliliğinin sağlanması için inandırıcılık ile aktarılabilirlik ve güvenirliğin sağlanması için tutarlılık ve teyit edilebilirlik konularına önem vermeleri gerekmektedir (Yıldırım ve Şimsek, 2013). Buna göre aşağıdaki yöntemler uygulanmıştır.

- Alanyazın, öğrenci, öğretmen, okul yöneticisi ve veliler ile yapılan ön görüşme neticesinde hazırlanan soru havuzu konusunda uzman akademisyen ve öğretmenlerin görüşüne sunulmuştur.

- Araştırmaya gönüllü olarak katılmayı tercih eden kişiler araştırmaya dahil edilmiştir.

- Elde edilen veriler aslına sadık kalınmak sureti ile ayrıntılı bir şekilde betimlenmiştir.

3.4. Verilerin Çözümlenmesi ve Yorumlanması

Saha araştırması neticesinde toplanan anketlerden elde edilen veriler SPSS 18 programı yardımıyla analiz edilmiştir. Verilerin analizinde frekans yüzde dağılımı kullanılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırmaya katılmış olan öğrencilerden anket aracılığı ile elde edilmiş olan verilerin analiziyle ortaya çıkarılmış olan bulgular ve bu bulgulara ait yorumlar bulunmaktadır.

4.1. Bilgi Teknolojileri Kullanımı İle İlgili Yaşanan Sorunlar

Araştırma kapsamında öğrencilerin uzaktan eğitime erişimlerinde kullanmış oldukları cihazlara ilişkin bilgiler Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10. Öğrencilerin Uzaktan Eğitimde Kullanılan Cihaza İlişkin Görüşleri

	Cihazım yok (f)	Laptop (f)	Masaüstü (f)	Tablet (f)	Akıllı Telefon (f)
Uzaktan Eğitimde Kullanılan Cihaz	16 (%2,7)	144 (%24,7)	81 (%13,9)	34 (%5,8)	308 (%52)

Tablo 10'da öğrencilerin uzaktan eğitimde kullanılan cihaza ilişkin görüşleri incelendiğinde sırası ile akıllı telefon 308 (%52), dizüstü bilgisayar 144 (%24,7), masaüstü PC 81 (%13,9), tablet bilgisayar 34 (%5,8) ve cihazı olmayan öğrenciler ise sadece 16 (%2,7) oranındadır. Bu sonuçlara göre çalışmaya katılan öğrencilerin 567 (%87,3) oranında uzaktan eğitime katılmada kullanabildikleri cihazları bulunmaktadır. Buna göre öğrencilerin çoğunda uzaktan eğitimde cihaz bulunma sorunu olmadığı söylenebilir.

Uzaktan eğitimlere katılabilmek için bilgisayar, tablet, akıllı telefon, televizyon vb. cihazlar gereklidir. Ailelerin sosyo-ekonomik düzeylerinin bu cihazlara sahip olma noktasında önemli ölçüde farklılık yarattığı söylenebilir. Dünya genelinde öğrencilerin sadece (%50)'si uzaktan eğitim için gerekli cihazlara sahiptir (Giannini, Jenkins ve Saavedra, 2020).

Dünya geneli ile karşılaştırıldığında uzaktan eğitim sürecinde Kırklareli ilinde lise öğrencilerinin teknolojik cihaza sahip olma oranı son derece yüksektir. Dolayısı

ile bu çalışmanın sonuçları ile Giannini, Jenkins ve Saavedra'nın (2020) çalışmasının sonuçları ile benzerlik göstermemektedir.

Tablo 11. Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Erişiminde Teknolojik Cihaz Kullanımı İle İlgili Sorunlarına İlişkin Görüşleri

	Cihazım yoktu(f)	Cihazım ile ilgili sorunum yoktu (f)	Cihazımın performansı kötüydü (f)	Cihazımı ailede ortak kullanıyordum (f)
Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Erişiminizde Teknolojik Cihazlarla İlgili Görüşleri	21 (%3,6)	385 (%66)	139 (%23,8)	38 (%6,5)
Öğretmenlerin Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Erişimlerinde Kullandıkları Teknolojik Cihazlarla İlgili Görüşleri	34 (%38,2)	10 (%11,2)	-	24 (%27,2)

Tablo 11'de öğrencilerin uzaktan eğitime erişiminde teknolojik cihazlarla ilgili sorunlarına ilişkin verdikleri cevaplar incelendiğinde sırası ile cihazı ile ilgili sorunu olmayanların oranı 385 (%66), cihazının performansının kötü olması ilgili sorunu olanların oranı 139 (%23,8), cihazını ailede ortak kullananların oranı 38 (%6,5) ve cihazı olmayanların oranı 21 (%3,6) düzeyindedir.

Öğrencilerin görüşleri değerlendirildiğinde çoğunlukla öğrencilerin uzaktan eğitimde kullandıkları cihaz ile ilgili sorunları olmadığı söylenebilir.

Öğretmenlerin öğrencilerin kullandıkları cihaz ile ilgili olarak aldıkları şikayetler sırası ile cihazını başkası ile ara sıra paylaşıyor olması 55 (%61,8), cihazın ara sıra eski/yetersiz olması 34 (%55,1), internet ve cihaz eksikliği 34 (%38,2) ve cihazını başkası ile paylaşıyor olması 24 (%27,2) ve cihaz ile sorun yaşanmaması 10 (%11,2) düzeyindedir.

Velilerden çocuklarının kullandıkları cihazı uzaktan eğitim için yeterli görenler sırası ile 178 (%59,1), kısmen yeterli gören 65 (%21,8) ve yetersiz görenler 58 (%19,3) düzeyindedir. Okul yöneticilerinin öğrencilerin kullandıkları cihaz ile ilgili olarak aldıkları şikâyetler 1 (%7,1) düzeyindedir.

İpek vd. (2020: 10) göre öğrencilerin evlerinde bulunan teknolojik olanaklar uzaktan eğitim sürecinin öğrenciler açısından hangi düzeyde verimli geçebileceğinin

belirleyicileri arasındadır. Evlerinde masaüstü veya tablet bilgisayar, internet, akıllı telefon vb. teknolojik cihazlara erişimi bulunmayan öğrenciler bu süreç zarfında daha çok dezavantajlı durumdadırlar. TEDMEM'in yapmış olduğu araştırma sonucunda Türkiye'deki öğrencilerin (%97,1)'inde cep telefonu, (%71,1)'inde bilgisayar, (%53,7)'inde tablet bilgisayar bulunduğu tespit edilmiştir. Bu araştrmanın sonuçları ile TEDMEM'in araştırma sonuçları benzerlik göstermektedir.

Uzaktan eğitimde kullanılan cihazların sayı ve nitelik açısından yeterli düzeyde olması genel olarak ailelerin sosyo-ekonomik durumları ile ilgilidir. Ekonomik açıdan sorun yaşayan ailelerin çocukları uzaktan eğitimde kullandıkları cihazların düşük performansta olması ve cihazını kardeşleri ile paylaşmak zorunda olmaları kaynaklı sorunlar yaşamaktadırlar (Moreno ve Gortazar, 2020).

Tablo 12. Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Erişiminde Bilgi Teknolojilerinin Kullanımı İle İlgili Sorunlarına İlişkin Görüşleri

	Yaşadım (f)	Yaşamadım (f)	Kısmen Yaşadım (f)
Uzaktan Eğitime Erişiminizde Bilgi Teknolojilerinin Kullanımı İle İlgili Sorunları	74 (%12,7)	341 (%58,5)	168 (%28,8)

Tablo 12'de öğrencilerin uzaktan eğitim sürecinde bilgi teknolojilerini kullanırken sorunlara ilişkin verdikleri cevaplar incelendiğinde sırası ile sorun yaşamadım diyenlerin oranı 341 (%58,5), kısmen yaşadım diyenlerin oranı 168 (%28,8), sorun yaşadım diyenlerin oranı ise 74 (%12,7) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin uzaktan eğitim sürecinde bilgi teknolojilerini kullanırken çoğunlukla sorun yaşamadıkları söylenebilir.

Sosyo-ekonomik düzeyin düşük olduğu ailelerin çocukları uzaktan eğitimde bilgi teknolojileri kullanımı ile ilgili olarak sosyo-ekonomik düzeyi yüksek ailelere nazaran daha fazla sorun yaşamaktadırlar (Moreno ve Gortazar, 2020). Irvin vd. (2010) çalışmasına göre bazı çocuklar bilgisayar yeterliliğine ve uzaktan eğitim yoluyla iyi sonuçlar elde etmek için gerekli önkoşul ve becerilere sahip değildir. Mbukusa vd. (2017) göre uzaktan eğitimde en önemli eksikliklerde biri de uzaktan eğitimde kullanılan cihaz, program vb. kullanım eğitimi eksikliğidir.

Uzaktan eğitim sürecinde Kırklareli ilinde lise öğrencilerinin teknolojik cihaz kullanımı/kullanım bilgisi ile ilgili sorun yaşadım ve kısmen yaşadım cevabını verenlerin toplam oranı yaklaşık 242 (%41,5) düzeyindedir. Dolayısı ile bu çalışmanın sonuçları ile Irvin vd. (2010) çalışmasının sonuçları arasında benzerlik olduğu söylenebilir.

Tablo 13. Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Erişiminde İnternet Kullanımı İle İlgili Sorunlarına İlişkin Görüşleri

	İnternet kullanımı ile ilgili sorunum yoktu (f)	İnternet kotam yeterli değildi (f)	İnternet hızım düşüktü (f)	Hat bazen kesiliyordu (f)
Uzaktan Eğitime Erişiminde İnternet Kullanımı ile İlgili Sorunları	366 (%62,8)	30 (%16,3)	92 (%15,8)	95 (%5,1)

Tablo 13'te öğrencilerin uzaktan eğitime erişiminde internet kullanımı ile ilgili sorunlarına yönelik cevapları incelendiğinde sırası ile internet kullanımı ile ilgili sorunum yoktu 366 (%62,8), hat bazen kesiliyordu 95 (%16,3), internet hızım düşüktü 92 (%15,8), internet kotam yeterli değildi 30 (%5,1) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin çoğunluğunun internet kullanımı ile ilgili sorun yaşamadığı söylenebilir.

Öğretmenlerin görüşlerine göre öğrencilerden sorun yaşayanlar sırası ile 19 (% 21,3) ve internet bağlantı sorunu 3 (%3,4) düzeyindedir.

Tablo 14. Öğretmenlerin Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Erişimi İle İlgili İnternet Sorunlarına İlişkin Görüşleri

	Çok sık (f)	Arasıra (f)	Hiçbir zaman (f)
İnternet Olmaması	52 (%58,4)	31 (%34,8)	2 (%2,2)
İnternet Hızının Yetersiz Olması	41 (%46,1)	41 (%46,1)	7 (%7,8)
İnternet Kotasının Yetersiz Olması	51 (%57,3)	36 (%40,4)	2 (%2,2)

Tablo 14'te internetle ilgili şikayetler üç çeşit olarak belirlenmiştir. Bunlar internet olmaması, internet hızının yetersiz olması ve internet kotasının yetersiz olması

sorunlarıdır. İnternetin olmaması çok sık 52 (%58,4), ara sıra 31 (%34,8) ve hiçbir zaman 2 (%2,2), internet hızının yetersiz olması çok sık 41 (%46,1), ara sıra 41 (%46,1), hiçbir zaman 7 (%7,8), internet kotasının yetersiz olması çok sık 51 (%57,3), arasıra 36 (%40,4), hiçbir zaman 2 (%2,2) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre internet altyapısı ile ilgili yaşanan sorunlar birinci sırada, internet olmaması ikinci sırada, internet kotasının yetersiz olması üçüncü sırada yer alan sorun olmuştur.

Velilere göre internet kullanımı ile ilgili öğrencilerden sorun yaşamayanlar 150 (%49,8), kısmen sorun yaşayanlar 78 (%25,9) ve sorun yaşayanlar 73 (%24,3) düzeyindedir.

Okul yöneticilerinin görüşlerine göre öğrencilerden gelen şikayetlerin internet yetersizliği 8 (57,1) düzeyindedir.

Öğrenci, veli, öğretmen ve okul yöneticilerinin görüşlerine göre öğrencilerin çoğunluğunun uzaktan erişimde internet sorunu yaşamadığı söylenebilir.

Reimers ve Schleicher'e (2020) göre internet erişimi dünyanın çeşitli ülkelerinde farklılık göstermektedir. İnternete sahip olma ailelerin sosyo-ekonomik yapısı ile ilgilidir. Avrupada hemen hemen tüm öğrencilerin kesintisiz internet erişimi bulunmakta, buna karşın gelir seviyesi düşük olan Afrika kıtasındaki ülkelerin internet erişimi çok daha düşük düzeylerdedir.

Cihaz, internet eksikliği ve elektrik kesintisi gibi sorunlar yaşanması uzaktan eğitimi olumsuz şekilde etkilemektedir. Bu gibi teknik yetersizlikler uzaktan eğitimin sürdürülebilirliğini tehdit etmektedir (Mousavi vd., 2011; Astri, 2017, Abuhammad, 2020). Owens vd. (2009) göre internet ve elektrik kesintisi vb. sorunlar kırsal bölgelerde yaşayan öğrencilerin uzaktan eğitim derslerini tamamlamasını zorlaştırmaktadır.

Uzaktan eğitim sürecinde Kırklareli ilinde lise öğrencilerinin uzaktan eğitime erişiminde internet kullanımı ile ilgili sorun yaşadım cevabı verenlerin oranı 217 (%37,2) düzeyindedir. Dolayısı ile bu çalışmanın sonuçları ile Owens vd. (2009) çalışmasının sonuçları arasında benzerlik olduğu söylenebilir.

4.2. Psikolojik Sorunlara İlişkin Görüşler

Araştırma kapsamında öğrencilerin uzaktan eğitime erişimlerinde yaşadıkları psikolojik sorunlara ilişkin bilgiler Tablo 14'te sunulmuştur.

Tablo 15. Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Erişiminde Psikolojik/Motivasyon İle İlgili Sorunlarına İlişkin Görüşleri

	Sorunum yoktu (f)	Dersler çevrim içi olduğu için motive olamıyordum (f)	Arkadaşlarımı göremediğim için motive olamıyordum (f)	Okula gidemediğim için motive olamıyordum (f)	Sürekli evde olduğum için psikolojim bozuktu (f)	Bilgisayardan ders işlemek kendimi kötü hissettiriyordu (f)
Uzaktan Eğitime Erişiminizde Psikolojik/Motivasyon İle İlgili Sorunları	300 (%51,5)	90 (%15,4)	16 (%2,7)	38 (%6,5)	105 (%18)	34 (%5,8)

Tablo 15'te öğrencilerin uzaktan eğitime erişiminde psikolojik/motivasyon ile ilgili sorunlarına verdikleri cevaplar incelendiğinde sırası ile sorunu olmayanlar 300 (%51,5), sürekli evde olduğu için psikolojisi bozuk olanlar 105 (%18), dersler çevrim içi olduğu için motive olamayanlar 90 (%15,4), okula gidemediği için motive olamayanlar 38 (%6,5), bilgisayardan ders işlediği için kendini kötü hissedenler 34 (%5,8), arkadaşlarını göremediği için motive olamayanların oranı ise 16 (%2,7) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin çoğunluğunun uzaktan eğitime erişiminde psikolojik/motivasyon ile ilgili sorunları olmadığı söylenebilir. Yaşanan dikkat çekici psikolojik sorunların ise çoğunlukla sürekli evde olmaktan ve derslerin çevrimiçi işlenmesinden kaynaklandığı söylenebilir.

Öğretmenlerin görüşlerine göre öğrencilerden gelen şikayetlerden psikolojik/motivasyon ile ilgili olanlar 6 (%6,7) düzeyindedir.

Velilere göre öğrencilerden gelen şikayetler psikolojik/motivasyon ile ilgili olanlar derse konsantre olamama 193 (%64,1) düzeyindedir.

Okul yöneticilerinin görüşlerine göre öğrencilerden gelen şikayetler psikolojik/motivasyon ile ilgili olanlar 1(%7,1), ailelerin her şeye karışması 1 (%7,1) ve arkadaş özlemi 1 (%7,1) düzeyindedir.

Öğrenci, veli, öğretmen ve okul yöneticilerinin görüşlerine göre öğrencilerin yarısının uzaktan eğitime erişimde psikolojik sorun yaşadıkları söylenebilir.

Salgın döneminde yaşanan uzaktan eğitimde öğrenciler okul ortamından uzak kalmışlardır. Dolayısı ile sosyalleşme bakımından sorun yaşamışlardır. Bu durum psikolojilerini olumsuz şekilde etkilemiştir (Lee, 2020). Kaparounaki vd. (2020) göre uzaktan eğitimde Yunan öğrencilerin psikolojik sorun olarak uyku düzeni sorunu, kaygı düzeyinde artış ve depresyon gibi psikolojik sorunlarla karşı karşıya kalmışlardır. Uzaktan eğitimde yaşanan belirsizlik öğrencilerin gelecek ile ilgili kaygı düzeylerinin artmasına neden olmuştur (Al-Rabiahh vd., 2020).

Uzaktan eğitim sürecinde Kırklareli ilinde lise öğrencilerinin psikolojik sorun yaşama oranı 283 (%48,5) düzeyindedir. Dolayısı ile bu çalışmanın sonuçları ile Lee'nin (2020) çalışmasının sonuçları arasında benzerlik olduğu söylenebilir.

Tablo 16. Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Erişiminde Ailenin Bakış Açısı/ Desteği İle İlgili Sorunlarına İlişkin Görüşleri

	Sorunum yoktu (f)	Aile büyüklerim bilgisayarda derse katılmadığımı, oyun oynadığımı zannedip kızıyordu (f)	Uzaktan eğitimi gereksiz görüyordu (f)	Kardeşime baktığım için derslere katılamıyordum (f)	Ev işlerine yardım ettiğim için derslere katılamıyordum (f)
Uzaktan Eğitime Erişiminizde Ailenizin Bakış Açısı/ Desteği İle İlgili Sorunları	499 (%85,6)	54 (%9,3)	9 (%1,5)	12 (%2,1)	9 (%1,5)

Tablo 16'da öğrencilerin uzaktan eğitime erişiminde ailesinin bakış açısı/ desteği ile ilgili sorunlarına verdikleri cevaplar incelendiğinde sırası ile sorunu olmayanlar 499 (%85,6), aile büyüklerinin bilgisayarda oyun oynadığını zannedip ailelerin kızdığını söyleyenlerin oranı 54 (%9,3), kardeşine baktığı için derslere katılamayanların oranı 12 (%2,1), ailelerinin uzaktan eğitimi gereksiz gördüğünü söyleyenlerin oranı 9 (%1,5), ev işlerine yardım ettiği için derslere katılamadığını

söyleyenlerin oranı ise 9 (%1,5) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre ailelerin bakış açısının çoğunlukla uzaktan eğitimde öğrenciler açısından sorun teşkil etmediği ve ailelerin uzaktan eğitimi desteklediği söylenebilir.

Öğretmenlerin görüşlerine göre öğrencilerden gelen şikayetlerden ailenin bakış açısı ile ilgili olanlar uzaktan eğitimi gereksiz görmesi sırası ile hiçbir zaman 55 (%61,8), arasıra 25 (%28,1) ve çok sık 9 (%10,1), kardeşine baktığı için derse katılamama nedeni sırası ile arasıra 51 (% 57,3), hiçbir zaman 31 (%34,8), çok sık 7 (%7,9), ev işlerine yardım etme dolayısı ile derse katılamama arasıra 50 (% 56,2), hiçbir zaman 34 (%38,2), çok sık 5 (%5,6) düzeyindedir. Velilere göre öğrencilerden aile bakış açısı ile ilgili olumsuz bir yorum gelmemiştir. Okul yöneticilerinin görüşlerinde şikayetlerden ailenin bakış açısı ile ilgili olanlar, ailelerin herşeye karışması 1 (%7,1) düzeyindedir.

Öğrenci, veli, öğretmen ve okul yöneticilerinin görüşlerine göre aileler çoğunlukla öğrencilerin uzaktan eğitim erişimine destek olduğu söylenebilir. Sosyo-ekonomik anlamda iyi durumdaki aileler, sosyo-ekonomik durumları düşük seviyedeki ailelere nazaran çocuklarının eğitimini daha fazla önemsemektedirler (Lara ve Saracostti, 2019). Ebeveynlerin bilgisayar, internet erişimi ve teknolojiyi kullanma konusunda eksikliği bulunmaktadır (Williams ve Sheridan, 2010; Irvin vd., 2010). Bukhkalo vd. (2018) göre ebeveynlerin teknolojiden uzak olması ve teknolojik aletlerden anlamaması, çocuklarına yeterli desteği verememesi uzaktan eğitimde sorunlar yaşanmasına neden olmaktadır.

Kırklareli ilinde lise öğrencilerinin uzaktan eğitime erişimlerinde aile bakış açısı ve desteği ile ilgili sorun yaşama oranı 84 (%14,4) düzeyindedir. Dolayısı ile bu çalışmanın sonuçları ile Williams ve Sheridan, (2010), Irvin vd. (2010) ve Bukhkalo'nun vd. (2018) çalışmalarının sonuçları arasında benzerlik yok iken Kırmacı ve Acar'ın (2018) çalışmasının sonuçları arasında benzerlik bulunmamaktadır.

4.3. Yaşanılan Yerin Fiziki Şartlar İle İlgili Yaşanan Sorunlara İlişkin Görüşler

Araştırma kapsamında öğrencilerin uzaktan eğitime katılımlarında mekanın fiziki şartları ile ilgili yaşamış oldukları sorunlara ilişkin bilgiler Tablo 17'de sunulmuştur.

Tablo 17. Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Erişiminde Mekânın Fiziki Şartlarıyla İlgili Sorunlarına İlişkin Görüşleri

	Mekanla ilgili sorunum yoktu (f)	Kendime ait odam yoktu (f)	Isınma/aydınlatma sorunumuz vardı (f)	Odamı başkası ile ortak kullanıyordum (kardeşim, arkadaşım vb.) (f)	İnternet alt-yapı sorunumuz vardı (f)
Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Erişiminde Mekânın Fiziki Şartlarıyla İlgili Görüşleri	435 (%74,6)	39 (%6,7)	2 (%0,03)	57 (%9,8)	50 (%8,6)
Öğretmenlerin Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Erişiminde Mekânın Fiziki Şartlarıyla İlgili Görüşleri	13 (%14,6)	16 (%18,0)	3 (%3,4)	5 (%5,6)	52 (%58,4)

Tablo 17'de öğrencilerin uzaktan eğitime erişiminizde mekânın fiziki şartlarıyla ilgili sorunlarına verdikleri cevaplar incelendiğinde sırası ile mekanla ilgili sorunum yoktu cevabını verenlerin oranı 435 (%74,6), odamı başkası ile ortak kullanıyordum (kardeşim, arkadaşım vb.) cevabını verenlerin oranı 57 (%9,8), internet altyapı sorunumuz vardı cevabını verenlerin oranı 50 (%8,6), kendime ait odam yoktu cevabını verenlerin oranı 39 (%6,7), ışık/aydınlanma sorunum vardı cevabını verenlerin oranı 2 (%0,03) düzeyinde olmuştur. Sonuçlara göre öğrencilerin çoğunluğunun uzaktan eğitime erişiminde mekânın fiziki şartlarıyla ilgili sorun yaşamadığı söylenebilir.

Öğretmenlerden öğrencilerin fiziki şartlar ile ilgili uygun oda yoktu diyenlerin oranı 16 (%18,0), ara sıra yaşadı diyenler 60 (%67,4) ve sorun yaşamadı 13

(%14,6) düzeyinde, ders çalışmak için ayrılan odanın soğuk olması 3 (%3,4), ara sıra yaşadı diyenler 50 (%56,2) ve sorun yaşamadı 36 (%40,4) düzeyindedir. Öğretmenlere fiziki şartlar ile ilgili ulaşan en fazla şikayet internet altyapı sorunu olmuştur. Velilere göre öğrencilerin fiziki şartlar ile ilgili sorun yaşamadı diyenlerin oranı 258 (%85,7) düzeyindedir. Okul yöneticilerine bu konuda kendilerine ulaşan bir şikayet belirtmemişlerdir.

Bu sonuçlara göre öğrenciler kendi görüşlerinde çoğunlukla sorun yaşamadıklarını belirtmelerine rağmen, öğretmenlere yapmış oldukları şikayetlerde çoğunlukla ara sıra fiziki şartlarda sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu durumu derse katılamadıklarında öğretmenlere bir bahane olarak sundukları değerlendirilmektedir. Dolayısı ile öğrencilerin çoğunlukla fiziki şartlar ile ilgili sorun yaşamadıkları değerlendirilmektedir.

Kırmacı ve Acar'a (2018: 282) göre bulunulan ortamda başka insanların olması ve öğrencinin ayrı bir odasının olmaması derslere katılımı ve verimini düşürmektedir. Uzaktan eğitimde zaman ve mekân yetersizliği öğrenciler için sorun teşkil etmektedir. İpek vd. (2020: 12) göre TEDMEM'in yapmış olduğu araştırma sonucunda Türkiye'deki öğrencilerin (%74,6)'nın kendine ait odası ve (%87)'sinde çalışmak için sessiz bir ortam bulunduğu tespit edilmiştir. Bu araştırmanın sonuçları ile TEDMEM'in araştırma sonuçları benzerlik göstermektedir.

Tablo 18. Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Erişiminde Komşular İle İlgili Sorunlarına İlişkin Görüşleri

	Sorun yoktu (f)	Ara sıra (f)	Çok gürültü yaptıkları için dersi dinleyemiyordum (f)
Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Erişiminde Komşular İle İlgili Sorunlara İlişkin Görüşleri	536 (% 91,9)	0 (%0)	47 (%8,1)
Öğretmenlerin öğrencilerin Uzaktan Eğitime Erişiminde Komşuları İle İlgili Sorunlara İlişkin Görüşleri	54 (%60,7)	32 (%36)	3 (%3,4)

Tablo 18'de öğrencilerin uzaktan eğitime erişiminde komşular ile ilgili yaşadıkları sorunlara ilişkin verdikleri cevaplar sırası ile sorunum yoktu diyenlerin

oranı 536 (% 91,9) ve çok gürültü yaptıkları için dersi dinleyemiyordum diyenlerin oranı ise 47 (%8,1) düzeyindedir.

Öğretmenlerin görüşlerine göre öğrencilerden gelen komşular ile ilgili 54 (%60,7) oranında sorun yaşamadıklarıdır. Yaşanan sorun komşuların gürültü yapmasından kaynaklı dersi dinleyememe ara sıra 32 (%36) ve çok sık 3 (%3,4) düzeyindedir. Velilere göre öğrencilerden komşular ile ilgili yaşanan sorun olarak gürültüden rahatsız olunması 2 (%0,7) düzeyindedir. Okul yöneticilerinden öğrencilerin komşuları ile ilgili yaşadıkları sorun olduğuna dair bir yorum gelmemiştir.

Öğrenci, veli, öğretmen ve okul yöneticilerinin görüşlerine göre çoğunlukla uzaktan eğitimde komşular ile ilgili sorun yaşanmadığı söylenebilir. Öğrencilerden komşular ile ilgili sorun yaşayanların belirttiği sorun komşuların yaptığı gürültüden dersi dinleyememesidir. Komşular ile ilgili sorun yaşayan öğrenci oranı 47 (%8,1) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre Kırklareli ilinde lise öğrencilerinin uzaktan eğitime erişiminde komşular ile ilgili genelde sorun yaşamadıkları söylenebilir. İpek vd. (2020: 12) göre TEDMEM'in yapmış olduğu araştırma sonucunda Türkiye'deki öğrencilerin (%87)'sinde çalışmak için sessiz bir ortam bulunduğu tespit edilmiştir. Bu araştrmanın sonuçları ile TEDMEM'in araştırma sonuçları benzerlik göstermektedir.

4.4. Ekonomik Sorunlara İlişkin Görüşler

Araştırma kapsamında öğrencilerin uzaktan eğitime katılımlarında ekonomik sorunlarına ilişkin bilgiler Tablo 19'da sunulmuştur.

Tablo 19. Öğrencilerin Ailelerinin Ortalama Aylık Gelirine İlişkin Görüşleri

	0-3000 (f)	3001-6000 (f)	6001-9000 (f)	9001-12000 (f)	12001-15000 (f)	15001 ve üzeri (f)
Öğrencilerin Ailelerinin Ortalama Aylık Gelirine İlişkin Görüşü	79 (%13,6)	217 (%37,2)	161 (%27,6)	75 (%12,9)	30 (%5,1)	21 (%3,6)
Velilerin Ailenin Ortalama Aylık Gelirine İlişkin Görüşü	32 (%10,6)	118 (%39,2)	79 (%26)	43 (%14,3)	18 (%6)	11 (%3,7)

Tablo 19'da öğrencilerin ailelerinin ortalama aylık gelirine ilişkin bilgilere bakıldığında sırası ile 3.001-6.000 TL geliri olanlar 217 (%37,2), 6.001-9.000 TL geliri olanlar 161 (%27,6), 0-3.000 TL geliri olanlar 79 (%13,6), 9.001-12.000 TL geliri olanlar 75 (%12,9), 12001-15.000 TL geliri olanlar 30 (%5,1), 15.001 ve üzeri geliri olanlar 21 (%3,6) düzeyindedir. Gelir miktarı arttıkça (0-3.000 TL geliri olanlar dışında) olan aile sayısı azalmaktadır. Bu durumun toplum yapısı ile uyumlu olduğu söylenebilir. 0-3.000 TL geliri olanların ebeveynlerin çalışmadığı veya düşük ücretli işlerde çalışan ebeveynlerin olduğu ailelerden kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

Velilerin ailenin ortalama aylık gelirine ilişkin bilgilere bakıldığında sırası ile 3.001-6.000 TL geliri olanlar 118 (%39,2), 6.001-9.000 TL geliri olanlar 79 (%26,2), 9.001-12.000 TL geliri olanlar 43 (%14,3), 0-3.000 TL geliri olanlar 32 (%10,6), 12001 -15.000 TL geliri olanlar 18 (%6), 15.001 ve üzeri geliri olanlar 11 (%3,7) düzeyindedir. Sonuçlara göre 0-3000 arası gelir dışında öğrenci görüşleri ve velilerin görüşleri benzerlik göstermektedir. 0-3000 arası gelirdeki sıralama farkının araştırmaya katılan 583 öğrenciye karşın sadece 301 ailenin araştırmaya katılması nedeniyle oluştuğu değerlendirilmektedir.

Tablo 20. Öğrencilerin Uzaktan Eğitimde Aile Ekonomisi (maddi sorunlar) İle İlgili Sorunlarına İlişkin Görüşleri

	Sorunum yoktu (f)	Bir işte çalışmak zorunda olduğum için derslere katılamıyordum (f)	Babamın/annemin işine yardım ettiğim için derslere katılamıyordum (f)
Uzaktan Eğitimde Aile Ekonomisi (maddi sorunlar) İle İlgili Sorunlarına İlişkin Görüşleri	548 (%94)	20 (%3,4)	15 (%2,6)

Tablo 20'de öğrencilerin uzaktan eğitime aile ekonomisi (maddi sorunlar) ile ilgili sorununuz oldu mu? Sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde sırası ile sorunum yoktu diyenlerin oranı 548 (%94), bir işte çalışmak zorunda olduğum için derslere katılamıyordum diyenlerin oranı 20 (%3,4), babamın/annemin işine yardım ettiğim için derslere katılamıyordum diyenlerin oranı 15 (%2,6) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin çoğunlukla uzaktan eğitime aile ekonomisi (maddi sorunlar) ile ilgili sorun yaşamadıkları söylenebilir.

Video konferans için web kameraları, çizim tabletleri vb. cihazlar satın alma ihtiyacı, ebeveynler için uzaktan eğitimin maliyetine başka bir yük getirmektedir (Hager, 2011). Bilgisayara sahip olma, internete erişim ve diğer ekipmanlarla ilgili maliyetler, özellikle ailenin bu tür giderleri karşılayacak geliri olmadığı durumda önemli bir engel olarak karşımıza çıkmaktadır (Adams ve Hannum, 2008; Roberts ve Hannum, 2018).

Kırklareli ilinde lise öğrencilerinin uzaktan eğitime erişiminde maddi sorunlar ile ilgili sorun yaşadığını söyleyenlerin (bir işte çalışmak veya anne babaya yardım etmek) oranı sadece 35 kişi (%6) düzeyindedir. Dolayısı ile bu çalışmanın sonuçları ile Hager'in (2011) çalışmasının sonuçları arasında benzerlik bulunmamaktadır.

Tablo 21. Öğretmenlerin, Öğrencilerin Uzaktan Eğitimde Aile Ekonomisi (maddi sorunlar) İle İlgili Sorunlarına İlişkin Görüşleri

	Çok sık (f)	Arasıra (f)	Hiçbir zaman (f)
Bir işte çalıştığı için derse katılamama	7 (%7,9)	65 (%73,0)	17 (%19,1)
Babasının/annesinin işine yardım ettiği için derse katılamama	5 (%5,6)	60 (% 67,4)	24 (%27,0)
Kardeşine Baktığı İçin	7 (%7,9)	53 (% 57,3)	29 (%34,8)
Ev işlerine yardım etme dolayısı ile derse katılamama	5 (%5,6)	50 (% 56,2)	34 (%38,2)

Tablo 21'de öğretmenlerin öğrencilerin uzaktan eğitimde aile ekonomisi (maddi sorunlar) ile ilgili sorunlarına ilişkin görüşleri incelendiğinde bir işte çalıştığı için derse katılamama nedeni sırası ile arasıra 65 (%73,0), hiçbir zaman 17 (%19,1), çok sık 7 (%7,9), Babasının/annesinin işine yardım ettiği için derse katılamama nedeni sırası ile arasıra 60 (% 67,4), hiçbir zaman 24 (%27,0), çok sık 5 (%5,6), kardeşine baktığı için derse katılamama nedeni sırası ile arasıra 53 (%57,3), hiçbir zaman 29 (%34,8), çok sık 7 (%7,9), Ev işlerine yardım etme dolayısı ile derse katılamama arasıra 50 (% 56,2), hiçbir zaman 34 (%38,2), çok sık 5 (%5,6) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre öğrencilerden uzaktan eğitime aile ekonomisi (maddi sorunlar) ile ilgili sorunları ilk sırada bir işte çalıştığı için derse katılamama, ikinci sırada

babasının/annesinin işine yardım ettiği için katılamama, üçüncü sırada kardeşine baktığı için derse katılamama ve dördüncü sırada ev işlerine yardım etme dolayısı ile derse katılamama yer almıştır. Velilerin ve okul yöneticilerinin bu konuda herhangi bir yorumu bulunmamaktadır.

Eğitimin sürdürülmesinde ve derslere katılımda daha çok erkek öğrencilerin dışarıda çalışması veya babasının işlerine yardım etmesi, kız çocukların ise ev işlerine yardım etmesi veya kardeşlerine bakması gibi sorunlar ile karşılaşılmaktadır (Lehti, Erola ve Karhula, 2019; Di Maio ve Nistico, 2019).

4.5. Altyapı İle İlgili Yaşanan Sorunlara İlişkin Görüşler

Araştırma kapsamında öğrencilerin uzaktan eğitime erişimlerinde altyapı kaynaklı yaşamış oldukları sorunlara ilişkin bilgiler Tablo 22'de sunulmuştur.

Tablo 22. Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Erişiminde Altyapı İle İlgili Sorunlarına İlişkin Görüşleri

	İnternet kullanımı ile ilgili sorunum yoktu (f)	İnternet hızım düşüktü (f)	Hat bazen kesiliyordu (f)	Elektrik kesiliyordu (f)
Uzaktan Eğitime Erişiminizde İnternet Kullanımı ile İlgili Sorunları	396 (%68)	92 (%17,8)	95 (%16,3)	0 (%0)

Tablo 22'de uzaktan eğitimde altyapı ile ilgili yaşananan sorunlara bakıldığında az da olsa internet hızının düşük olması 92 (%17,8) ve internet hattının kesilmesi 95 (%16,3) ile ilgili sorun yaşandığı görülmektedir. Elektrik kesintisi sorunu yaşadığı cevabını veren herhangi bir öğrenci olmamıştır.

Kırmacı ve Acar'a (2018: 282) göre Kırklareli'de sabit internet hattı ile ilgili sorun bulunmamaktadır. Ancak mobil internet bağlantısının iyi olmadığı veya sorun yaşandığı semtler bulunmaktadır. Avcı ve Akdeniz'e (2021) göre internet kesintisi,

elektrik kesintisi ve internet kotasının yetersiz olması öğrencilerin uzaktan eğitime erişiminde yaşadıkları sorunların başında gelmektedir.

İpek vd. (2020: 12) göre TEDMEM'in yapmış olduğu araştırma sonucunda Türkiye'deki öğrencilerin (%75,9)'unda internet bağlantısı bulunduğu tespit edilmiştir. Kırklareli ilinde lise öğrencilerinin uzaktan eğitime erişiminde altyapı ile ilgili sorun yaşadığını söyleyenlerin (internet hızının düşük olması veya hattın bazen kesilmesi) oranı 187 (%32) düzeyindedir. Dolayısı ile bu çalışmanın sonuçları ile Avcı ve Akdeniz'in (2021) çalışmasının sonuçları ve TEDMEM'in araştırma sonuçları arasında kısmen benzerlik bulunmaktadır.

4.6. Uzaktan Eğitime İlişkin Genel Görüşler

Öğrenci, öğretmen, veli ve okul yöneticilerinin uzaktan eğitime ilişkin görüşler ve önerileri aşağıda yer almaktadır.

Tablo 23. Öğrencilerin Uzaktan Eğitimden Memnuniyetine ve Eşitsizlik Yaratıp Yaratmadığına İlişkin Görüşleri

	Çok sık (f)	Ara sıra (f)	Hiçbir zaman (f)
Uzaktan Eğitimden Memnuniyetine İlişkin Görüşler	110 (%18,9)	289 (%49)	187 (%32,1)
Uzaktan Eğitimin Eşitsizlik Yaratıp Yaratmadığına İlişkin Görüşler	166 (%28,5)	266 (%45,6)	153 (%26,2)

Tablo 23'te öğrencilerin uzaktan eğitimden memnuniyetine ilişkin görüşleri incelendiğinde sırası ile ara sıra memnumdum diyenlerin oranı 289 (%49), çok sık memnundum diyenlerin oranı 110 (%18,9) ve hiçbir zaman memnun değildim diyenlerin oranı ise 187 (%32,1) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin uzaktan eğitim sürecinden memnuniyet konusunda çoğunlukla kararsız oldukları söylenebilir. Ancak hiçbir zaman memnun olmayanların, çok sık memnun olanlara göre sayısının fazla olması nedeni ile öğrencilerin ağırlıklı olarak uzaktan eğitimden memnun olmadıkları söylenebilir. Öğrencilerin uzaktan eğitimin eşitsizlik yaratıp yaratmadığına ilişkin görüşleri incelendiğinde sırası ile ara sıra eşitsizlik yarattı diyenlerin oranı 40 (%45,3), çok sık eşitsizlik yarattı diyenlerin oranı 25 (%28,5),

hiçbir zaman eşitsizlik yaratmadı diyenlerin oranı ise 24 (%26,2) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin uzaktan eğitim sürecinde eşitsizlik yaşanması konusunda çoğunlukla kararsız oldukları söylenebilir.

Kırklareli ilinde lise öğrencilerinin uzaktan eğitime erişiminde uzaktan eğitimde memnuniyet ile ilgili sürekli sorun yaşadığını söyleyenlerin oranı 187 (%32,1) ve ara sıra sorun yaşadım diyenlerin oranı 289(%49) düzeyinde, uzaktan eğitimin eşitsizlik yarattı diyenler ise 266 (%45,3) düzeyindedir. Dolayısı ile bu çalışmanın sonuçları ile Abuhammad'ın (2020) çalışmasının sonuçları arasında benzerlik bulunmaktadır.

Yüz yüze eğitimde okullar öğrencilerin eşit şekilde eğitim almasına yönelik çeşitli uygulamalarda bulunmaktadırlar. Uzaktan eğitim ile birlikte bu imkanlar ortadan kalkmıştır. Dolayısı ile uzaktan eğitim ile birlikte eğitimde eşitsizliğin arttığı söylenebilir (LaFave, 2020; Charbonnier, 2020).

Uzaktan öğrenmeyi kullanmada yaşanan zorluklar ve öğrencilerin derslere ön hazırlık yapmaması, uzaktan öğrenme yönteminden memnuniyetsizliği ve uzaktan öğrenmenin öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayamamasının nedenleri arasında gösterilebilir (Lloyd vd., 2012).

Tablo 24. Öğrencilerin Uzaktan Eğitimin Akademik Başarılarına Etkisine İlişkin Görüşleri

	Olumlu etkiledi (f)	Olumsuz etkiledi (f)	Olumlu veya olumsuz etkisi olmadı (f)
Uzaktan Eğitimin Akademik Başarılarına Etkisine İlişkin Görüşler	98 (%17)	275 (%47,2)	210 (%36)

Tablo 24'te öğrencilerin uzaktan eğitimin akademik başarıya etkisine ilişkin görüşleri incelendiğinde sırası ile olumsuz etkiledi diyenlerin oranı 275 (%47,2), olumlu veya olumsuz etkisi olmadı diyenlerin oranı 210 (%36) ve olumlu etkiledi diyenlerin oranı ise 98 (%16,8) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin

çoğunluğunun uzaktan eğitim sürecinin akademik başarılarını olumsuz yönde etkilediğini düşündükleri söylenebilir.

Uzaktan eğitim yüz yüze eğitime göre öğrenmede verimin düşmesine neden olmaktadır (Kuhfeld ve Tarasawa, 2020; Zalaznick, 2020; Hathaway, 2020). Evdeki internet ve cihaz teknolojisinin yetersizliği, buna bağlı olarak uzaktan eğitimin asgari düzeyde kullanılmasının doğal sonucu olarak uzaktan eğitimden elde edilen fayda, akademik başarı ve memnuniyetin azalması söz konusu olmaktadır (Abuhammad, 2020).

Kırklareli ilinde lise öğrencilerinin uzaktan eğitime erişiminde akademik başarıyı olumsuz etkilemesi ile ilgili sorun yaşadığını söyleyenlerin oranı (%47,2) düzeyindedir. Dolayısı ile bu çalışmanın sonuçları ile Abuhammad'ın (2020) çalışmasının sonuçları arasında benzerlik bulunmaktadır.

Tablo 25. Uzaktan Eğitimin Daha Faydalı Olabilmesi İçin Neler Yapılabileceğine İlişkin Görüşler

	Velilerin Görüşleri	Okul Yönet. Görüşleri	Öğretmenlerin Görüşleri	Öğrencilerin Görüşleri
Fikrim yok (f)	184 (%61,1)	-	-	353 (%60,5)
Yeni uygulamalar olabilir. EBA, ZOOM vb. geliştirilmeli (f)	1 (%0,3)	2 (%14,3)	1(%1)	14 (%2,4)
İnternet bağlantısı daha iyi hale getirilebilir (f)	5 (%1,6)	-	-	9 (%1,5)
Kullanıcılara ücretsiz cihaz dağıtılabilir (f)	2 (%0,7)	-	-	13 (%2,2)
Uzaktan eğitimin faydalı olabileceğini düşünmüyorum (f)	25 (%8,3)	1 (%7)	4 (%4,5)	56 (%9,6)
Öğrencilerin katılıp katılmadığı kamera ile denetlenmeliydi (f)	23(%7,6)	4 (%28,6)	19 (%21,3)	21 (%3,6)
Ders içeriği ve saati uzaktan eğitime daha uygun hale getirilebilirdi(f)	22 (%7,3)	2 (%14,3)	6 (%6,7)	49 (%8,4)
Uzaktan eğitimden memnundum (f)	-	-	-	35 (%6)
İhtiyacı olan kullanıcılara ücretsiz internet verilebilirdi (f)	-	-	18 (%20)	4 (%0,7)
Hem ücretsiz internet hem de ücretsiz cihaz dağıtılmalıydı (f)	8 (%2,7)	3 (%21,4)	37 (%41,5)	22 (%3,8)
Yüz yüze ve uzaktan eğitim birlikte yürütülmeliydi (f)	-	-	-	6 (%1)
Öğretmenler daha sessiz bir ortamda ders verebilirdi (f)	7 (%2,3)	-	-	1 (%0,2)
Okullar uzaktan eğitim merkezi olabilirdi	-	-	1 (%1)	-
Veliler, Öğretmen, Okul Yöneticileri daha fazla iletişim kurulabilirdi	4 (%1,3)	1 (%7)	1 (%1)	-
Ünite sonlarında sınav yapılabilirdi	5 (%1,6)	-	1 (%1)	-
Süreç daha iyi planlanıp daha fazla verimli hale getirilebilirdi	-	1 (%7)	1 (%1)	-

Tablo 25'te öğretmenlerin uzaktan eğitimin daha yararlı olabilmesi adına önerileri sırası ile hem ücretsiz internet hem de ücretsiz cihaz dağıtılmalıydı 37 (%41,5), öğrencilerin katılıp katılmadığı kamera ile denetlenmeliydi 19(%21,3), ihtiyacı olan kullanıcılara ücretsiz internet verilebilirdi 18 (%20,2), ders içeriği ve saati uzaktan eğitime daha uygun hale getirilebilirdi 6 (%6,7), uzaktan eğitimin faydalı

olabileceğini düşünmüyorum 4 (%4,5), yeni uygulamalar olabilir eba, zoom vb. geliştirilmeli 1 (%1), okullar uzaktan eğitim merkezi olabilirdi 1 (%1), veliler, öğretmen, okul yöneticileri daha fazla iletişim kurulabilirdi 1 (%1), ünite sonlarında sınav yapılabilirdi 1 (%1) ve süreç daha planlanıp daha fazla verimli hale getirilebilirdi 1 (%1) düzeyindedir.

Okul yöneticilerinin uzaktan eğitimin daha yararlı olabilmesi adına önerileri sırası ile öğrencilerin katılıp katılmadığı kamera ile denetlenmeliydi 4 (%28,6), hem ücretsiz internet hem de ücretsiz cihaz dağıtılmalıydı 3 (%21,4), ders içeriği ve saati uzaktan eğitime daha uygun hale getirilebilirdi 2 (%14,3), yeni uygulamalar olabilir eba, zoom vb geliştirilmeli 2 (%14,3), uzaktan eğitimin faydalı olabileceğini düşünmüyorum 1 (%7), veliler, öğretmen, okul yöneticileri daha fazla iletişim kurulabilirdi 1 (%7), süreç daha planlanıp daha fazla verimli hale getirilebilirdi 1 (%7) düzeyindedir.

Velilerin uzaktan eğitimin daha yararlı olabilmesi adına önerileri sırası ile fikri olmayanlar 184 (%61,1), uzaktan eğitimin faydalı olabileceğini düşünmüyorum cevabını verenler 25 (%8,3), öğrencilerin katılıp katılmadığı kamera ile denetlenmeliydi 23 (%7,6), ders içeriği ve saati uzaktan eğitime daha uygun hale getirilebilirdi 22 (%7,3), hem ücretsiz internet hem de ücretsiz cihaz dağıtılmalıydı 8 (%2,7), öğretmenler daha sessiz bir ortamda ders verebilirdi 7 (%2,3), ünite sonlarında sınav yapılabilirdi 5 (%1,6), internet bağlantısı daha iyi hale getirilebilir 5 (%1,6), veliler, öğretmen, okul yöneticileri daha fazla iletişim kurulabilirdi 4 (%1,3), kullanıcılara ücretsiz cihaz dağıtılabilir 2 (%0,7), yeni uygulamalar olabilir EBA, ZOOM vb. geliştirilmeli diyenlerin oranı 1 (%0,3) düzeyindedir.

Öğrencilerin uzaktan eğitimin daha faydalı olabilmesi için neler yapılabilirdi sorusuna ilişkin görüşleri incelendiğinde sırası ile fikrim yok diyenlerin oranı 353 (%60,5), uzaktan eğitimin faydalı olabileceğini düşünmüyorum diyenlerin oranı (%9,6), ders içeriği ve saati uzaktan eğitime daha uygun hale getirilebilirdi diyenlerin oranı 49 (%8,4), uzaktan eğitimden memnundum diyenlerin oranı 35 (%6), hem ücretsiz internet hem de ücretsiz cihaz dağıtılmalıydı diyenlerin oranı 22 (%3,8), öğrencilerin katılıp katılmadığı kamera ile denetlenmeliydi diyenlerin oranı 21 (%3,6), yeni uygulamalar geliştirilmeli diyenlerin oranı 14 (%2,4), kullanıcılara ücretsiz cihaz

dağıtılabilir diyenlerin oranı 13 (%2,2), internet bağlantısı daha iyi hale getirilebilir diyenlerin oranı 9 (%1,5), öğretmenler daha sessiz bir ortamda ders verebilirdi diyenlerin oranı 6 (%1), ihtiyacı olan kullanıcılara ücretsiz internet verilebilirdi diyenlerin oranı 4 (%0,6) ve yüz yüze ve uzaktan eğitim birlikte yürütülmeliydi diyenlerin oranı 1 (%0,2) düzeyindedir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin uzaktan eğitimin daha faydalı olabilmesi için neler yapılabileceği konusunda çoğunluğunun bir fikri/ önerisi olmadığı söylenebilir.

Avcı ve Akdeniz'e (2021: 145) göre uzaktan eğitimde, eğitim boyutu eksik kalmaktadır. Bu sebeple uzaktan eğitim yüz yüze eğitime ile birlikte yürütülmelidir. Bukhkalo vd. (2018) göre uzaktan eğitimin başarılı olabilmesi için çeşitli teknikler kullanılarak uzaktan eğitimin öğrenciler için çekici hale getirilmesi gerekmektedir.

Kırklareli ilinde lise öğrencilerinin uzaktan eğitime erişiminde uzaktan eğitimde daha iyi olabilmesi için neler yapılabilirdi konusundaki bu çalışmada belirlenen önerilerin Avcı ve Akdeniz'in (2021: 145) ve Bukhkalo vd. (2018) çalışmalarının sonuçları ile benzerlik gösterdiği görülmektedir.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın bulgularına dayalı sonuçlar ve geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç

Bu araştırmada lise öğrencilerinin uzaktan eğitime erişimlerinde yaşadıkları sorunlar tespit edirilmiştir. Uzaktan eğitimin yaratmış olduğu teknolojik, ailevi, fiziksel altyapı, psikolojik faktörler incelenmiştir. Araştırma sonuçları Kırklareli ilindeki lise öğrencilerinin çoğunluğunun uzaktan eğitime erişimde sorun yaşamadıklarını göstermektedir. Ancak öğrencilerin çoğunluğu uzaktan eğitimin akademik başarılarını olumsuz etkilediğini düşünmektedir. Dolayısı ile öğrencilerin uzaktan eğitimin verimli bir eğitim sistemi olmadığını düşündükleri söylenebilir. Bu durum okul yöneticileri, öğretmen ve velilerin verdikleri cevaplar ile örtüşmektedir. Okul yöneticileri, öğretmenler ve velilerin önemli bir kısmının ortak görüşü; ders içeriklerinin ve saatlerinin uzaktan eğitime uygun olmadığı, derse katılımın zorunlu olmamasının katılımı azalttığı yönünde birleşmekte ve bu haliyle uzaktan eğitimin verimli olmadığı fikrinde birleşmektedirler. Öğretmenlere göre öğrencilerin bir kısmı uzaktan eğitime katılmama nedenleri olarak internet kota yetersizliği, internet kesintisi, cihazının olmaması, kendine ait oda olmaması, bir işte çalışma vb. göstermektedir. COVID-19 salgını şartlarında uzaktan eğitime hızlı bir giriş yapılmıştır. Dolayısı ile tüm öğrencilerin internet, cihaz, uygun çalışma ortamı vb. konusunda eşit şartlara sahip olması beklenemez. Dolayısı ile sayıları az da olsa şartları yetersiz olan öğrencilerin uzaktan eğitimde mağdur oldukları söylenebilir. Türkiye'de merkezi yönetim pek çok bölgede öğrencilere tablet ve EBA kullanımı için ücretsiz internet dağıtılmasını sağlamıştır. Ancak tablet dağıtımı faydalı olsa da öğrencilerin tamamını kapsamaması nedeni ile cihaz eksikliği yaşayan tüm öğrencilerin sorununun çözülemediği söylenebilir. Türkiye'nin bazı kırsal bölgelerine tablet dağıtılsa da internet altyapısının bulunmamasından dolayı uzaktan eğitime katılamayan öğrencilerin bulunduğu basına yansımıştır. Kırklareli il merkezinde

internet alt yapısı olmayan mahalle olmamasına rağmen bağlı köylerde ikamet eden az sayıda öğrencinin bu mağduriyeti yaşadığı anket sonuçlarından anlaşılmaktadır.

EBA altyapısı kullanılmak sureti ile öğrenciler ile paylaşılan ders içeriklerinin uzaktan eğitimde tüm öğrencilere ulaşabilmek adına faydalı olduğu görülmektedir. Özellikle EBA TV üzerinden yapılan yayınların ders içeriklerini tüm öğrencilere ulaştırılmasını sağladığı söylenebilir.

Araştırma sonuçlarında dikkat çeken bir husus da öğretmenlerin öğrenciler ve velileri ile daha fazla etkileşime girmeleri gerektiğidir. Bu görüş hem okul yöneticileri hem de veliler tarafından vurgulanmıştır.

Öğrencilerin yaşadıkları sorunlardan bir diğeri ise bazı öğretmenlerin ders işlerken uygun nitelikte cihaz, yeterli ders materyali, sessiz bir ortam vb. imkanlara sahip olmamasından kaynaklanmaktadır. Sessiz bir ortamda ders anlatan ve gürültülü bir ortamda ders anlatan iki öğretmenin ders verimliliği aynı olmayacaktır.

Araştırma kapsamında öğrencilerin COVID-19 salgın sürecinde uzaktan eğitime erişimlerinde yaşadıkları sorunlar üst boyutlara göre en çoktan en aza doğru sıralandığında: Psikolojik sorunlar, cihaz, internet ve teknolojik alet kullanımı ile ilgili sorunlar, altyapı sorunları, çevre/bulunulan ortam ile ilgili fiziksel sorunlar, ekonomik sorunlar şeklinde gerçekleşmiştir. Alt boyutlara göre ise sıralama: Çevrimiçi olduğu için derse motive olamama, sürekli evde olmadan kaynaklı psikolojinin bozuk olması, cihaz performansının yetersizliği, bazen internet hattında kesilme olması, internet hızının düşük olması, bilgi teknolojilerini kullanırken sorun yaşaması, odasını başkası ile paylaşması, aile büyüklerinin bilgisayarda ders işlemek yerine oyun oynandığını düşündüğü için tepki göremesi, komşularının gürültüsünden rahatsız olması, bir işte çalıştığı için derse katılamaması şeklinde gerçekleşmiştir.

5.2. Öneriler

Fırsat eşitliğine ve eşit koşullara sahip olmak tüm öğrencilerin hakkıdır. Öğrencilerin uzaktan eğitime erişimlerinde toplumsal eşitsizlik yaratan unsurların ortadan kaldırılması en az örgün eğitimde olduğu kadar önemlidir.

Lise öğrencilerinin COVID-19 sürecinde uzaktan eğitime erişimlerinde yaşadıkları sorunların değerlendirilmesinden çıkarılabilecek sonuçlara uygun şekilde aşağıda yer alan öneriler sunulabilir:

1. Öğrencilerin uzaktan eğitime erişimlerinde kullanabilecekleri tablet bilgisayar verilebilir.
2. Öğrencilerin uzaktan eğitime erişimlerinde kullanabilecekleri internet sağlanabilir.
3. Öğrencilere psikolojik destek sağlanabilir.
4. Ders aralarında ders içeriğine uygun, öğrencilerin ilgisini çekebilecek farklı aktiviteler eklenebilir.
5. Ders içerikleri, saatleri ve ders materyalleri uzaktan eğitime tam uyumlu hale getirilebilir.
6. Öğrencilere uzaktan eğitimde kullanılan teknolojik alet ve internet kullanımı hakkında eğitimler verilebilir.
7. Öğrenci velilerine uzaktan eğitim süreci ile ilgili eğitim verilebilir.

Geçmişte dünyada COVID-19 salgınına benzer salgınlar veya yüz yüze eğitimin aksamasına neden olan (savaş, olağanüstü hal, darbe girişimi vb.) pek çok farklı olay yaşanmıştır. Dolayısı ile olumsuz olaylar yaşanmadan evvel simülasyon programları sayesinde sanki olumsuzluklar yaşanmış ve acil bir şekilde uzaktan eğitime geçilmek durumunda kalınmış gibi uzaktan eğitim denemeleri yapılabilir. Bu sayede Türkiye'nin uzaktan eğitim swot analizi yapılıp güçlü, zayıf yanları ile fırsat ve tehditleri ortaya çıkarılabilir. Sonuçlara göre uzaktan eğitimde fırsat ve olanak eşitsizliğine neden olabilecek etkenlere karşı gerekli önlemler alınabilir.

Araştırma sonuçlarının araştırmacılara, öğrencilere, velilere, öğretmenlere, okul yöneticilerine ve Kırklareli İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne Kırklareli'de uzaktan eğitimde yaşanan sorunların tespit edilmesi ve gerekli önlemlerin alınması konusunda faydalı olması beklenmektedir.

Araştırmacılar için öneriler; Araştırma Kırklareli'nde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın Türkiye genelini kapsayacak şekilde daha fazla sayıda öğrenci,

öğretmen, okul yöneticisi ve velinin katılımı ile yapılması Türkiye'de uzaktan eğitime erişimde yaşanan sorunların ortaya konulmasını sağlayabilir.

KAYNAKÇA

Abuhammad, S. (2020). "Barriers to Distance Learning During the COVID-19 Outbreak: A Qualitative Review from Parents' Perspective". *Heliyon*, 6 (11), 1-5.

Adams, J. and Hannum, E. (2008). *Beyond cost: rural perspectives on barriers to education Creating Wealth and Poverty in Postsocialist China*, California: Stanford University Press

Aksu, T. ve Cantürk, G. (2015). "Equality of Educational Opportunity: the Role of Using Technology in Education". *International Journal of Academic Research in Progressive Education and Development*, 4 (4), 79-93.

Aktaş, Ö., Büyüktaş, B., Gülle, M., ve Yıldız, M. (2020). "COVID-19 Virüsünden Kaynaklanan İzolasyon Günlerinde Spor Bilimleri Öğrencilerinin Uzaktan Eğitime Karşı Tutumları". *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1-9

Alam, A. (2020). Challenges and Possibilities Of Online Education During Covid-19. *Preprints*. (Doi: 10.20944/Preprints202006.0013.V1).

Almaghaslah, D., and Alsayari, A. (2020). "The Effects Of The 2019 Novel Coronavirus Disease (COVID-19) Outbreak on Academic Staff Members: A Case Study of a Pharmacy School in Saudi Arabia". *Risk Management And Healthcare Policy*, 13, 795-802.

Alonso, Juan, Diego, McLaughlin, Maureen ve Oral, Işıl (2011). Türkiye'de temel eğitimde kalite ve eşitliğin geliştirilmesi zorluklar ve seçenekler. Dünya Bankası Raporu. Rapor No: 54131-TR.

Alpaslan, M. (2020). "Öğretim Üyelerinin Özel Yeteneklilerin Eğitiminde Uzaktan Eğitimin Kullanımına Yönelik Görüşleri". *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6 (1), 126-147

Al-Rabiaah, A., Temsah, M., H., and Al-Eyadhy, A., A., (2020). "Middle East Respiratory Syndrome Corona Virus (Mers-Cov) Associated Stress Among Medical Students at a University Teaching Hospital in Saudi Arabia". *Journal Infect Public Health*, 13, 687-691.

Altun-Ekiz, M. (2020). "Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Karantina Dönemindeki Uzaktan Eğitim ile İlgili Görüşleri (Nitel Bir Araştırma)". *Spor Ve Rekreasyon Araştırmaları Dergisi*, 2 (Özel Sayı 1), 1-13.

Altunışık, R.,Çoşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Sakarya: Sakarya Yayıncılık

Altuntaş-Yılmaz, N. (2020). "Yükseköğretim Kurumlarında Covid-19 Pandemisi Sürecinde Uygulanan Uzaktan Eğitim Durumu Hakkında Öğrencilerin Tutumlarının Araştırılması: Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü Örneği". *Necmettin Erbakan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3 (1), 15-20.

Anderson, E. (2007). "Fair opportunity in education: A democratic equality perspective". Ethics, 117(4), 595-622.

Andoh, R., P., K., Appiah, R., and Agyei, P., M. (2020). "Postgraduate Distance Education İn University Of Cape Coast, Ghana: Students' Perspectives". *International Review Of Research İn Open And Distributed Learning*, 21 (2), 118-135.

Arat, T. ve Bakan, Ö. (2011). "Uzaktan Eğitim Uygulamaları". *Journal of Selçuk University Social Siciences Vocational School*, 14 (1-2), 363-374.

Astri, L., Y. (2017). "Barrier factors that influence satisfaction of e-learning: a literature study". *Advanced Scienced Letters*, 23 (4), 3767-3771

Ateş, A. ve Altun, E. (2008). "Bilgisayar Öğretmeni Adaylarının Uzaktan Eğitime Yönelik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi", *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28 (3): 125-145, http://static.dergipark.org.tr/article-download/imported /5000078576/500007 27 97.pdf, erişim: 25.09.2020.

Avcı, F. ve Akdeniz, E., E. (2021). "Koronavirüs (Covid-19) Salgını ve Uzaktan Eğitim Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar Konusunda Öğretmenlerin Değerlendirmeleri". *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi – USBED*, 3 (4), 117-153.

Aydın, M. (2016). *Kurumlar Sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap

Bakırcı, H., Özcan, Ö. ve Kara, Y. (2021). "Salgın Döneminde Ortaokul Öğretmenlerinin Uzaktan Eğitime Yönelik Görüşlerinin Belirlenmesi". *Fen, Matematik, Girişimcilik ve Teknoloji Eğitimi Dergisi*, 4 (3), 155-170.

Baltacı, C. (1993). *Demokrasilerde Eşitlik İlkesi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Başaran, İ., E. (1982). *Temel Eğitim ve Yönetimi*. Ankara Üniversitesi. Eğitim Fakültesi Yayını No:111

Başaran, M., Doğan, E., Karaoğlu, E. ve Şahin E. (2020). "Koronavirüs (Covıd-19) Pandemi Sürecinin Getirisi Olan Uzaktan Eğitimin Etkililiği Üzerine Bir Çalışma". *Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi,* 5 (2), 368-397.

Başaran, M., Ülger, I., G., Demitaş, M., Kara, E., Geyik, C. ve Vural, Ö., F. (2021). "Uzaktan Eğitim Sürecinde Öğretmenlerin Teknoloji Kullanım Durumlarının İncelenmesi". *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17 (37), 4619-4639.

Bawa, P. (2016). Retention in Online Courses: Exploring issues and solutions—A literature review. *Sage Open*, 6(1), 1-11.

Bozkurt, A. (2020). "Koronavirüs (COVID-19) Pandemi Süreci Ve Pandemi Sonrası Dünyada Eğitime Yönelik Değerlendirmeler: Yeni Normal ve Yeni Eğitim Paradigması", *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6 (3), 112-143.

Bozkurt, A., and Sharma, R., C. (2020). "Emergency Remote Teaching in a Time of Global Crisis Due to Corona Virus Pandemic". *Asian Journal of Distance Education*, 15 (1), i-vi.

Bukhkalo, S. I., Ageicheva, A., and Komarova, O. (2018). *Distance learning main trends*. In Ye. I. Sokol (Ed.), MicroCAD-2018: Informatsiini tekhnolohii: nauka, tekhnika, tekhnolohiia, osvita, zdorovia [Information technologies: science, technology, technology, education]. Part II. National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" Publishing.

Bülbül, T. (2015). Türkiye eğitim sisteminde aşılamayan bir sorun: Eşitsizlik. In K. Karakütük (Ed.), Eğitim ekonomisi ve planlaması alanına adanmış bir ömür: Prof. Dr. Mahmut Âdem'e 80. yaş armağanı (pp. 449-478). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını.

Bülbül, T. (2021). "Socio-economic Status and School Types as the Determinants of Access to Higher Education". *Education and Science TEDMEM*, 46 (205), 303-333

Charbonnier, E. (2020, 8 June). COVID-19: An Amplifier of Educational Inequalities? Institute Montaigne. https://www.institutmontaigne.org/en/analysis/covid-19-amplifier-educational-inequalities, erişim: 21.11.2022.

Chiu, M., M. and Walker A. (2007). "Leadership For Social Justice İn Hong Kong Schools: Addressing Mechanisms of Inequality". *Journal of Educational Administration,* 45 (6), 724-739.

Çapar, F. ve Vural, Ö., F. (2013). "E-devletleşme önündeki engel: Dijital eşitsizlik". *International Journal of Human Sciences,* 10 (1), 1674-1692.

Çelik Z. (2020). Pandemi Sonrası Dünyada ve Türkiye'de Eğitim, https://www .perspektif.online/pandemi-sonrasi-dunyada-ve-turkiyede-egitim/, erişim: 17.03.2021.

Çelik, Z. ve Şahin, S., A. (2020) "Pandemi dönemi uzaktan eğitim sürecinde eğitimsel eşitsizliklerin yeniden üretimi," içinde *Pandemi sürecinde sosyoekonomik değişim ve dönüşümler* (ss.587-623). Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları.

Çetinkaya, İ. (2021). Uzaktan Eğitim Süreciyle Sosyal Adalet Kavramına Bir Bakış. https://mektepligazete.com/haber/detay/ilknur_cetinkaya_yazdi_uzaktan_ eğitim_sureciyle_sosyal_adalet_kavramina_bir_bakis, erişim: 20.02.2021.

Çiftçi, Ç. ve Çağlar, A. (2014). "Ailelerin sosyo-ekonomik özelliklerinin öğrenci başarısı üzerindeki etkisi: Fakirlik kader midir?". *International Journal of Human Sciences,* 11(2): 154-175.

Dasgupta, S. & Lall S. & Wheeler D. (2001). Policy Reform, Economic Growth, and the Digital Divide: An Economic Analysis. World Bank Policy Research Paper no. 2567, World Bank, Washington, DC.

Daudet, Y. and Singh, K. (2001) *The Right to Education : An Analysis of UNESCO's Standard-setting Instruments*, Paris: United Nations Educational

Di Maio, M., and Nistico, R. (2019). The Effect of Parental Job Loss on Child School Dropout: Evidence From the Occupied Palestinian Territories. CSEF Working Papers. https://www.econstor.eu/bitstream/10419/196707/1/ dp12209.pdf, erişim: 21.11.2022.

Dinçer, M., A. ve Uysal-Kolaşin, G. (2009). Türkiye'de Öğrenci Başarısında Eşitsizliğin Belirleyicileri. Sabancı Üniversitesi, Eğitim Reformu Girişimi, İstanbul, https://dspace.ceid.org.tr/xmlui /bitstream/ handle/ 1/377/ekutup hane 3.5.2.1. 20.pdf ?sequence=1&isAllowed=y, Erişim Tarihi: 01.12.2022.

Dinçer, S. (2016). Bilgisayar Destekli Eğitim ve Uzaktan Eğitime Genel Bir Bakış", https://www. researchgate.net/profile/Serkan_Dincer/publication/298192658_ Bilgisayar_destekli_egitim_ve_uzaktan_egitime_genel_bir_bakis/links/56e6a 14308ae 65d d4cc1b3e9/Bilgisayar-destekli-egitim-ve-uzaktan-egitime-genel-bir-bakis. pdf, erişim: 24.09.2020.

Edelhauser, E., and Lupu-Dima, L. (2020). "Is Romania Prepared For Elearning During The COVID-19 Pandemic?". *Sustainability*, 12 (13), 1-29.

Emamzadeh, M., R,. A,. (2020). "Analysis of economic convergence of Islamic justice in selected Islamic countries". *Journal of Economic Structures*, 9(24), 1-10

Enslin, P. (2006) "Democracy, Social Justice and Education: Feminist Strategies in a Globalising World". *Educational Philosophy and Theory*, 38(1), 57-67.

Erdendoğdu, F. (2014). "Sosyal Tabakalaşma ve Eşitsizlik". Pamukkale Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Web: https://pamukkale. academia. edu/FezaErdendogdu,

Ergün, H. (2019). "Eğitimde Fırsat ve İmkân Eşitliğine Farklı Bir Bakış". *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (3), 1-17

Eroğlu, F., ve Kalaycı, N. (2020). "Üniversitelerdeki Zorunlu Ortak Derslerden Türk Dili Dersinin Uzaktan ve Yüz Yüze Eğitim Uygulamalarının Karşılaştırılarak Değerlendirilmesi". *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8 (3), 1001-1027.

Erten, P. (2019). "Dijital Bölünme". *Uluslararası Eğitim Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 5 (1), 15-23.

Fidan, M. (2020). "Covid-19 Belirsizliğinde Eğitim: İlkokulda Zorunlu Uzaktan Eğitime İlişkin Öğretmen Görüşleri". *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6 (2), 24-43.

Fore, H. (2020). Unicef.org/turkey/basın-bültenleri/unicef-tarafından-yayınlanan-yeni-rapora-göre-dünyadaki-çocukların-en-az-üçte-biri, erişim: 11.03.2021.

Garces-Voisenat, J., P. (2016). "Equality of opportunity in education: a case study of Chile and Norway". *Journal of Economics and Political Economy*, 3, 142-150.

Geißel, B., Krämling, A., and Lars, Paulus L. (2019). "It Depends…Different Direct Democratic Instruments and Equality in Europe from 1990 to 2015", *Politics and Governance,* 7(2), 365–379.

Giannini, S., Jenkins, R., and Saavedra, J. (2020). Reopening Schools: When, Where and How? World Bank Blogs. https://blogs.worldbank.org/education/ reop ening-schools-when-where-and-how, erişim: 21.11.2022

Hager, P., J. (2011). *Concepts and Definitions of Lifelong Learning in The Oxford Handbook of Lifelong Learning (Second ed.)* (13-34), London: Oxford University Press.

Hathaway, B. (2020). Researchers to measure 'coronavirus slide' in kids' reading skills. Yale News. https://news.yale.edu/2020/04/17/researchers-measure-coronavirus-slide-kids-reading-skills erişim: 21.11.2022.

Hippe, R., Araújo, L., and Dinis da Costa , P. (2016). Equity in education in Europe. Luxembourg: European Comission

Irvin, M., J., Hannum, W., H., and De la, Varre, C. (2010). "Barriers to distance education in rural schools". *The Quarterly Review of Distance Education*, 11 (2), 73-78.

İnan, M. ve Demir, M. (2018). "Eğitimde Fırsat Eşitliği ve Kamu Politikaları: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme". *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 20(2), 337-359

İpek, D., Ş., Aydın, G., Ç., Çelikdemir, K., Celep, N., D.ve Sunar, S. (2020). *COVID-19 Sürecinde Eğitim: Uzaktan Öğrenme, Sorunlar ve Çözüm Önerileri (Editör: Emin Karip)*. Ankara: Türk Eğitim Derneği

İşman, A. (2011). *Uzaktan Eğitim. 4. Baskı*, Nisan 2011, Ankara: Pagem Akademi.

İzmen, Ü., Kılıçaslan Y. ve Üçdoğruk Gürel Y. (2021). *Türkiye'nin Dijital Dönüşüm Endeksi 2021*. TüBİSAD Bilişim Sanayicileri Derneği. https://www.tubisad.org.tr/tr/images/ pdf/tubisad-2021-dde-raporu.pdf, erişim tarihi: 01.12.2022.

Jacobs, J., A. (1996). "Gender inequality and higher education". *Annu. Rev. Sociol*, 22, 153-185

Jusot, F. and Tubeuf, S. (2019). "Equality of Opportunity in Health and Healthcare", Printed from: Oxford Research Encyclopedias, pp: 1-54, https:// oxfordre.com/economics/view/ 10.1093/acrefore/ 97801906 25979. 001. 0001 /acrefore-9780190625979-e-3?print=pdf, erişim: 20.03.2021.

Kaden, U. (2020). "COVID-19 School Closure-Related Changes to The Professional Life Of A K–12 Teacher". *Education Sciences*, 10 (6), 165.

Kalaycı, C. (2013). "Dijital Bölünme, Dijital Yoksulluk ve Uluslararası Ticaret". *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27 (3), 145-162.

Kandemir, O. (2014). "Türkiye'de Yükseköğretim Düzeyinde Uzaktan Eğitim Uygulamaları: Eğitimde Fırsat Eşitliği ve Ekonomik Kalkınma". *International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(5): 1155-1176

Kandemir, O. ve Kaya, F. (2010). "Gelir Dağılımının Yüksek Öğrenimde Fırsat Eşitliğine Etkisi: Türkiye'de Özel Üniversite Gerçeği". *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18(2): 557–566, http://www.kefdergi.com/pdf/18_2/18_2_15.pdf

Kaparounaki, C., K., Patsali, M., E., Mousa, D., V., Papadopoulou, E., V., K., Papadopoulou, K., K., K. and Fountoulakis, K., N. (2020). "University students' mental health amidst the COVID-19 quarantine in Greece". *Psychiatry Res*., 290, 111-113.

Karadağ, E., ve Yücel, C. (2020). "Yeni Tip Koronavirüs Pandemisi Döneminde Üniversitelerde Uzaktan Eğitim: Lisans Öğrencileri Kapsamında Bir Değerlendirme Çalışması". *Yükseköğretim Dergisi*, 10 (2), 181–192. doi:10.2399/yod.20.730688

Karasar, N. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemi. (26.baskı)*. Ankara: Nobel Yayınevi.

Karip, E. (2020). *COVID-19 Sürecinde Eğitim: Uzaktan Öğrenme, Sorunlar ve Çözüm Önerileri içinde Yönetici Özeti* (xvii- xxv). Ankara: Türk Eğitim Derneği

Kaynak, R., Ç. (2017). "Sosyal Adalet, Eşitlik ve Sosyal Hizmet". *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6 (4), 252 - 260

Keniston, K. (2003). Introduction: The four digital divides. K. Keniston ve D. Kumar (Ed.), The four digital divides (s. 1-34) içinde. Delhi: Sage Publishers

Keskin, M. ve Özer-Kaya, D. (2020). "COVID-19 Sürecinde Öğrencilerin Web Tabanlı Uzaktan Eğitime Yönelik Geri Bildirimlerinin Değerlendirilmesi". *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(2), 59-67.

Kırık, A, M. (2014) "Uzaktan Eğitimin Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'deki Durumu". *Marmara İletişim Dergisi*, 2014, 21, 80-84.

Kırmacı, Ö ve Acar, S. (2018). "Kampüs Öğrencilerinin Eşzamanlı Uzaktan Eğitimde Karşılaştıkları Sorunlar". *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 14 (3), 276-291.

Klasen, S. (2002). "Low schoolings for girls, slower growth for all? Cross-country evidence on the effect of gender inequality in education on economic development". *The World Bank Review*, 16 (3), 345-373.

Kocayiğit, A., ve Uşun, S. (2020). "Milli Eğitim Bakanlığı'na Bağlı Okullarda Görev Yapan Öğretmenlerin Uzaktan Eğitime Yönelik Tutumları (Burdur İli Örneği)". *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 8 (23), 285-299.

Koçak, S. ve Bostancı, A., B. (2019). "Sınıf Yönetiminde Sosyal Adalet", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 52 (3), 915-942

Kuhfeld, M., and Tarasawa, B. (2020). The COVID-19 slide: What summer learning loss can tell us about the potential impact of school closures on student academic achievement. NWEA Research Report. https://www.nwea. org/content/uploads/2020/05/Collaborative-Brief_Covid19-Slide-APR20. Pdf, erişim: 21.11.2022.

Kurnaz, E. ve Serçemeli, M. (2020). "COVID-19 Pandemi Döneminde Akademisyenlerin Uzaktan Eğitim ve Uzaktan Muhasebe Eğitimine Yönelik Bakış Açıları Üzerine Bir Araştırma". *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 3, 262-288.

Küçükçayır, G., A., ve Cemaloğlu N. (2017). *Eğitim Yönetimi Araştırmaları içinde Türkiye'de Geçmişten Günümüze Özel Okullar ve Eğitim Politikaları Üzerine Bir Araştırma içinde (87-99)* (Editörler: Sadegül Akbaba Altun Deniz Örücü Kadir Beycioğlu Yaşar Kondakçı Serkan Koşa), Pagem Yayıncılık, e-isbn: 978-605-241-155-1

Kürtüncü, M. ve Kurt, A. (2020). "COVID-19 Pandemisi Döneminde Hemşirelik Öğrencilerinin Uzaktan Eğitim Konusunda Yaşadıkları Sorunlar". *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7 (5), 66-77

LaFave, S. (2020). How School Closures for COVID-19 Amplify Inequality. Johns-Hopkins University-HUB. https://hub.jhu.edu/2020/05/04/school-closures-inequality/, erişim: 21.11.2022

Lakes, R., and Carter, P. (2011). "Neoliberalism and Education: an Introduction". *Educational Studies*, 47 (2), 107-110.

Lara, L., and Saracostti, M. (2019). "Effect of parental involvement on children's academic achievement in Chile". *Brief Research Report*, Article No. 1464. Frontiers in Psychology, 10, 1-5.

Lazenby, H. (2016). "What is equality of opportunity in education?". *Theory and Research in Education*, 14 (1), 65–76.

Lee, J. (2020). "Mental health effects of school closures during COVID-19". *The Lancet: Child & Adolescent Health*, 4(6). DOI: 10.1016/S2352-4642(20)30109-7.

Lee, S., E. (2013) "Education as a Human Right in the 21st Century". *Democracy & Education*, 21 (1), 1-9.

Lehti, H., Erola, J., and Karhula, A. (2019). "The heterogeneous effects of parental unemployment on siblings' educational outcomes". *Research in Social Stratification and Mobility*, 64, 1-14, DOI: 10.1016/j.rssm.2019.100439

Lincoln, P., Z. (2015). "Educational Equality or Educational Equity". *NUCB Journal of Economics and Information Science*, 60 (1), 187-203.

Lloyd, S., A., Byrne, M., M., and McCoy, T., S. (2012). " Faculty-perceived Barriers of Online Education". *Journal of Online Learning and Teaching*, 8 (1) , 72-79

Lü, X. (2013). "Equality of educational Opportunity and Attitudes Toward Inco Me in Equality: Evidence from China". *Quarterly Journal of Political Science*, 8, 271–303.

Mahdy, M. A., A. (2020). The Impact of COVID-19 Pandemic on The Academic Performance of Veterinary Medical Students. Preprints. Doi: 10.20944/ Preprints202006.0130.V1.

Mbukusa, N., R., Kibuule, D., and Lates, J. (2017). "Overcoming Barriers of Isolation in Distance Learning: Building a Collaborative Community in Learning". *Advances in Social Sciences Research Journal*, 4 (17) , 34-42.

Moreno, J., M., and Gortazar, L. (2020). Schools' Readiness for Digital Learning in the Eyes of Principals. an Analysis from PISA 2018 and its Implications for the COVID-19 (Coronavirus) Crisis Response. World Bank Blogs. https://blogs.worldbank.org/education/schools-readiness-digital-learning-eyes-principals-analysis-pisa-2018-and-its, erişim: 21.11.2022.

Mousavi, M., Mohammadzadeh, Nasrabadi, M., and Pezeshki-Rad, G., R. (2011). "Identifying and Analyzing Barrier and Inhibitor Factors for Implementation and Development of E-Learning in Payame Noor University". *Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education,* 17 (1), 137-154

Muşlu, S. (2021). Eğitim-öğretimde Birinci Yarıyıl Sona Erdi: Uzaktan Eğitimde Fırsat Eşitliği Sağlandı mı?. https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-55771337, erişim: 21.02.2021

Odabaş, H. (2003). "İnternet Tabanlı Uzaktan Eğitim ve Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümleri", *Türk Kütüphaneciliği*. 17 (1), 22-36.

OECD (2001). Annual report 2001. Paris, Fransa: OECD Publications. https://www.oecd.org/sti/1888451.pdf, erişim: 01.11.2022.

Oğuz, E. (2018). *Sosyal Adalet içinde Yönetim ve Eğitim Yönetimi Kuramları*. Ankara: Pegem Akademi.

Oruç E. ve Arslan S. (2002) Sayısal Uçurumun Önlenmesi: Stratejik Plan, Sektörel Araştırma ve Stratejiler Daire Başkanlığı, Telekominikasyon Kurumu, https://www.btk.gov.tr/uploads/pages/slug/sayisal-ucurumun-onlenmesi.pdf, erişim: 01.12.2022.

Owens, J., Hardcastle, L., and Richardson, B. (2009). "Learning from a Distance: the Experience of Remote Students". *Journal Of Distance Education,* 23 (3), 53-74.

Özbaş, M. (2013). "Genel Lise ve Fen Lisesi Öğrencilerinin Ortaöğretimde Fırsat ve İmkân Eşitliğine Yönelik Algılarının İncelenmesi", *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi,* 4 (10), 1-18.

Özer, M., Suna, H., E., Çelik, Z. ve Aşkar, P. (2020). "Covid-19 Salgını Dolayısıyla Okulların Kapanmasının Eğitimde Eşitsizlikler Üzerine Etkisi". *İnsan & Toplum,* 10 (4), 217-246.

Öztürk, N. (2020). Pandemi Sürecinde Dünyada Eğitim, https://kriterdergi.com/dosya-egitimde-koronavirus-etkisi/pandemi-surecinde-dunyada-egitim, erişim: 17. 03.2021.

Öztürk, L. (2002). "Dijital uçurumun küresel boyutları". *Ege Akademik Bakış*, 2(1), 127-136

Öztürk. L. (2005). "Türkiye'de Dijital Eşitsizlik: Tübitak-Bilten Anketleri Üzerine Bir Değerlendirme". *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24, 111-131.

Papuşçuoğlu, T. (2021). "Eğitim Hakkı Üzerine Bir Tartışma: Uzaktan Eğitim Sürecinin Bourdıeu Üzerinden Bir Analizi", *TİHEK Akademik Dergisi*, 4 (6), 129-148.

Parlak, B. (2017). "Dijital Çağda Eğitim: Olanaklar Ve Uygulamalar Üzerine Bir Analiz", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22 (15), 1741-1759

Paul, J. (2002). Narrowing the Digital Divide: Initiatives Undertaken by the Association of South-East Asian Nations (ASEAN). Program: Electronic Library and Information Systems, 36 (1), 13-22. Rogers, Everett M. (2001). The Digital Divide. Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies, 7(4), 96-111.

Petek, H., Önder, E. (2015). "Ortaokulların Fırsat ve İmkan Eşitliği Açısından Değerlendirilmesi (Burdur il örneği)". *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1 (3), 908-920.

Ramos-Morcillo, A.J, Leal-Costa, C., Moral-García, J., E. and Ruzafa-Martínez, M. (2020). "Experiences of Nursing Students During The Abrupt Change From Face-To-Face to E-Learning Education During The First Month of Confinement Due to COVID-19 in Spain". *International Journal of Environmental Research And Public Health*, 17 (15), 5519.

Reimers, F. M. ve Schleicher, A. (2020). A Framework to Guide an Education Response to the COVID-19 Pandemic of 2020. Paris: OECD, https://globaled. gse. harvard.edu/files/geii/files/framework_guide_v2.pdf, erişim: 21.11.2022.

Roberts, P. and Hannum, E. (2018). "Education and Equity in Rural China: A critical introduction for the rural education field". *Australian and International Journal of Rural Education*, 28 (2), 1-13.

Sanches, J. (2020). Çevrimiçi Öğrenme Ve Beceri Eğitimine Geçiş Bir Yandan İstikbal Vaad Ederken Diğer Yandan Kaygılandırıcı İşaretler Veriyor. https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/covid-19/WCMS_744720/lang--tr/index.htm, erişim: 30.12.2020

Sarı, T. ve Nayır, F. (2020). "Pandemi Dönemi Eğitim: Sorunlar ve Fırsatlar". *Turkish Studies*, 15(4), 959- 975

Sayer, T. (2020). Uzaktan Eğitim ile Uzaklaşan Eşitlik, https://www.sonhaber.com.tr/makale/-uzaktan-egitim-ile-uzaklasan-esitlik----/, erişim: 17.03.2021.

Selçuk, Z. (2021). Eğitim-Öğretimde Birinci Yarıyıl Sona Erdi: Uzaktan Eğitimde Fırsat Eşitliği Sağlandı mı?. https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-55771337, erişim: 21.02.2021

Serçemeli, M. ve Kurnaz, E. (2020). "Covid-19 Pandemi Döneminde Öğrencilerin Uzaktan Eğitim ve Uzaktan Muhasebe Eğitimine Yönelik Bakış Açıları Üzerine Bir Araştırma". *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademik Araştırmalar Dergisi*, 4 (1), 40-53.

Servon, L., J. (2002). *Bridging the Digital Divide: Technology, Community and Public Policy*. Wiley-Blackwell Publishing, ISBN: 978-0-631-23242-1.

Şuğur, S. ve Şavran, T., G. (2006). "Türkiye'de Açık Öğretim Sisteminin Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 61 (3), 193-217, https://dergipark. org.tr/en/download/article-file/38098, erişim: 22.09.2020.

TDK (2021). https://sozluk.gov.tr/, erişim: 11.01.2021

Thompson, R. (2016). Undertanding Classbased Inequalities in Education: Rational Action:Theories of Educational Decision Making.Society for Research int o Higher Education (SRHE) Annual Conference 2016, Newport.

Tomul, E. (2009). "İlköğretim Okullarındaki Sosyal Adalet Uygulamalarına İlişkin Yönetici Görüşleri". *Eğitim ve Bilim*, 34 (152), 126-137

Topçuoğlu, A. ve Kuruçay H., İ. (2022). Pandemi Gençlerinde Ekran ve İnternet Kullanımı, Black Sea Summit 8th Internatıonal Social Sciences Congress, 47-64, 4-5 March 2022, Ordu.

Turner, B. (1997). *Eşitlik. (Çev. B. Sina Şener)*. Ankara: Dost Kitabevi.

Turner, B. (2007). *Eşitlik, (Çev. B. Sina Şener)*. Ankara: Dost Kitabevi.

Turner, B. (2013). *Equality: Eşitlik, (Çeviri B. Sina Şener)*. Ankara: Dost Kitabevi.

TÜİK (2022). Hanelerde internet erişimi ve bireylerde internet kullanımı, https://data.tuik.gov. tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2022- 45587, erişim: 01.11.2022.

Türkiye'de uzaktan eğitim (2021). Türkiye'de uzaktan eğitim, https://uses. saglik.gov.tr/ uzaktanegitim.aspx, erişim: 21.02.2021.

UNESCO (2017). Accountability in Education: Meeting our Commitments (Global Education Monitoring Report 2017/8) Second Edition. Paris: The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization Publishing, https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000259338, erişim: 30.11. 2022

UNICEF (2020). Unicef.org/turkey/basın-bültenleri/unicef-tarafından-yayınlanan-yeni-rapora-göre -dünyadaki-çocukların-en-az-üçte-biri, erişim: 11.03.2021.

Walker, M. (2003). "Framing Social Justice in Education: What Does the 'Capabities' Approach Offer?". *British Journal of Educational Studies*, 51 (2), 168-187

Wiggan, G. (2007). "Race, School Achievement, and Educational Inequality: Toward a Student-Based Inquiry Perspective". *Review of Educational Research*, 77 (3), 310–333. doi:10.3102/003465430303947

Williams, P., and Sheridan, S.(2010). "Conditions for Collaborative Learning and Constructive Competition in School". *Educational Research*, 52 (4), 335-350

Yalın, H. İ. (2004). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Yamamoto, G., T. ve Altın, D. (2020). "Coronavirüs ve Çevrimiçi (Online) Eğitimin Önlenemeyen Yükselişi". *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 3 (1), 25-34

Yamlı, A. (2021). Eğitimde Eşitsizlikle Başa Çıkmak Uzman Görüşleri Temelinde Eğitim Sistemi ve Politikalarının Analizi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Entitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (9. Baskı)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, O. (2021). Eğitim-öğretimde Birinci Yarıyıl Sona Erdi: Uzaktan Eğitimde Fırsat Eşitliği Sağlandı mı?. https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-55771337, erişim: 21.02.2021

Yılmaz, E. , Mutlu, H. ve Doğanay, G. (2020). *Veli Algısına Göre Pandemi Dönemi Uzaktan Eğitim Sürecinin Niteliği*. Konya: Planet Yayınları

Yolcu, H. (2020). "Koronavirüs (COVID-19) Pandemi Sürecinde Sınıf Öğretmeni Adaylarının Uzaktan Eğitim Deneyimleri". *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6(4), 237-250.

Zalaznick, M. (2020). How Deep will the COVID-19 Learning Slide be?. District Administration. https://districtadministration.com/covid-19-summer-slide-learning-loss-nwea-reading-math-ela/ erişim: 21.11.2022.

Zdenko, K. (2016). "Equality of opportunity and equality of outcome". *CEPS Journal*, 6 (2), 9-24.

EKLER

Ek 1. Öğrenciler İçin Hazırlanan Anket Soruları

1. Bölüm: Demografik Sorular

1)Cinsiyet Kız ( ) Erkek ( )

2)Mezun olduğunuz ortaokul ( ) Devlet ( ) Özel

3)Öğrenim gördüğünüz lise:

( ) Genel Lise ( ) Anadolu Lisesi ( ) Fen Lisesi ( ) Mesleki ve Teknik Lise

( ) İmam Hatip Lisesi ( ) Öğretmen Lisesi ( ) Sosyal Bilimler Lisesi ( ) Diğer……

4)Öğrenim gördüğü sınıf: ( ) 9.sınıf ( ) 10.sınıf ( ) 11.sınıf ( ) 12.sınıf

5) Şu anda yaşadığınız yer ( ) Ailemle ( ) Devlet Yurdunda ( ) Özel Yurtta

( ) Öğrenci evinde ( ) Akrabalarımın yanında ( ) Diğer (Lütfen yazınız)…….

6) Uzaktan eğitimde kullanılan cihaz:

( ) Cihazım yok ( ) Laptop ( ) Masa üstü PC ( ) Tablet bilgisayar ( )TV

( ) Akıllı Telefon ( ) Diğer…….. (Belirtiniz)

7) Annenizin eğitim durumu

( )Lise ve altı ( )Önlisans ( )Lisans ( )Yükseklisans ( )Doktora

8) Babanızın eğitim durumu

( )Lise ve altı ( )Önlisans ( )Lisans( )Yükseklisans ( )Doktora

9)Annenizin halen yapmakta olduğu iş

( )Çalışmıyor ( )Kamu ( )Özel sektör ( )Saat ücretli ( )Emekli

( )Esnaf ( )Çiftçi ( )Diğer

10)Babanızın halen yapmakta olduğu iş

( )Çalışmıyor ( )Kamu ( )Özel sektör ( )Saat ücretli ( )Emekli

( )Esnaf ( )Çiftçi ( )Diğer

11) Kardeş sayınız (Sizden başka)

( ) 1 ( ) 2 ( ) 3 ( ) 4 ( ) 5 ve üzeri

12) Ailenizin ortalama aylık gelir düzeyi,

( ) 0-3.000 TL ( ) 3.001-6.000 TL ( ) 6.001-9.000 TL ( ) 9.001-12.000 TL

( ) 12001-15.000 TL ( ) 15.001 ve üzeri

2. Bölüm: Uzaktan Eğitimde Yaşanan Toplumsal Temelli Eşitsizliği Belirlemeye Yönelik Sorular

13) Uzaktan eğitime erişiminizde teknolojik cihazlarla ilgili (sahip olması/olmama) sorununuz oldu mu?

( )Cihazım yoktu ( )Cihazım ile ilgili sorunum yoktu

( )Cihazımın performansı kötüydü ( )Cihazımı ailede ortak kullanıyordum

14)Uzaktan eğitime erişiminizde mekânın fiziki şartlarıyla ilgili sorununuz oldu mu?

( ) Mekanla ilgili sorunum yoktu ( )Kendime ait odam yoktu ( )Diğer…….

( ) Odamı başkası ile ortak kullanıyordum ( )İnternet alt-yapı sorunumuz vardı

15) Uzaktan eğitime erişiminizde internet kullanımı ile ilgili sorununuz oldu mu?

( ) İnternet kullanımı ile ilgili sorunum yoktu ( )İnternet kotam yeterli değildi

( )İnternet hızım düşüktü ( ) Hat bazen kesiliyordu ( )Diğer…….

16) Uzaktan eğitime erişiminizde psikolojik/motivasyon ile ilgili sorununuz oldu mu?

( )Sorunum yoktu

( )Dersler çevrimiçi olduğu için motive olamıyordum

( )Bilgisayarda ders işlemek kendimi kötü hissettiriyordu

( )Arkadaşlarımı göremediğim için motive olamıyordum

( )Sürekli evde olduğum için psikolojim bozuktu

17) Uzaktan eğitime erişiminizde ailenizin bakış açısı/ desteği ile ilgili sorununuz oldu mu?

( )Sorunum yoktu

( )Aile büyüklerim bilgisayarda oyun oynadığımı zannedip kızıyordu

( )Ev işlerine yardım ettiğim için derslere katılamıyordum

( )Diğer ……..

18) Uzaktan eğitime erişiminizde komşular ile ilgili sorununuz oldu mu?

( )Sorunum yoktu ( )Çok gürültü yaptıkları için ders dinleyemiyordum ( )Diğer…….

19) Uzaktan eğitime aile ekonomisi (maddi sorunlar) ile ilgili sorununuz oldu mu?

( )Sorunum yoktu ( )Bir işte çalıştığım için derslere katılamıyordum.

( )Babamın/annemin işlerine yardım ettiğim için derslere katılamıyordum ( )Diğer …….

20) Uzaktan eğitim sürecinde bilgi teknolojilerini kullanırken sorun

( )Yaşadım ( )Yaşamadım ( )Kısmen yaşadım

21) Uzaktan eğitimden memnundum. ( )Çok sık ( )Ara sıra ( )Hiçbir zaman

22) Uzaktan eğitim eşitsizlik yarattı mı?

( )Çok sık ( )Ara sıra ( )Hiçbir zaman

23) Uzaktan eğitim akademik başarınızı nasıl etkiledi?

( )Olumlu etkiledi ( )Olumsuz etkiledi ( )Olumlu ve ya olumsuz etkilemedi

24) Uzaktan eğitimin daha faydalı olabilmesi için neler yapılabilirdi?

…….

Ek 2. Öğretmenler İçin Hazırlanan Anket Soruları

1. Bölüm: Demografik Sorular

1. Cinsiyet: ( ) Kadın ( ) Erkek

2. Görev Yeri:

( ) Genel Lise ( ) Anadolu Lisesi ( ) Fen Lisesi ( ) Mesleki ve Teknik Lise

( ) İmam Hatip Lisesi ( ) Öğretmen Lisesi ( ) Sosyal Bilimler Lisesi ( ) Diğer……

3. Kıdem:

( ) 3 yıldan az ( ) 3-6 yıl ( ) 7-10 yıl ( )11-14 yıl ( ) 15 ve üstü

4. Branş (Dal): …….

5. Uzaktan eğitim tecrübesi:

( ) 1 yıldan az ( )1-2 yıl ( )2-3 yıl ( )3-4 ( )4-5 yıl ( ) 5 yıl ve üstü

2. Bölüm: Uzaktan Eğitimde Yaşanan Toplumsal Temelli Eşitsizliği Belirlemeye Yönelik Sorular

1. Öğrencilerin uzaktan eğitimde yaşadıkları erişim sorunları nelerdir?

……..

2. Uzaktan eğitim alan öğrencileriniz sizinle iletişim kurmada sorun yaşıyor mu?

( ) Hayır ( ) Evet

…….

3. Uzaktan eğitime katılamama ile ilgili öğrencilerinizden en çok hangi konularda şikayet alıyorsunuz?

a)Cihazını başkası ile paylaşıyor olması

( ) Çok sık ( )Arasıra ( )Hiçbir zaman

b)Cihazın eski/yetersiz olması

( )Çok sık ( )Arasıra ( )Hiçbir zaman

c)İnternetin olmaması

( )Çok sık ( )Arasıra ( )Hiçbir zaman

d)İnternet hızının yetersiz olması

( )Çok sık ( )Arasıra ( )Hiçbir zaman

e)İnternet kotasının yetersiz olması

( )Çok sık ( )Arasıra ( )Hiçbir zaman

f)İnternete cep telefonu üzerinden (pahalı olması, kotanın, veri hızının düşük olması vb) bağlanması

( )Çok sık ( )Arasıra ( )Hiçbir zaman

g)Bir işte çalıştığı için derse katılamama

( )Çok sık ( )Arasıra ( )Hiçbir zaman

h)Babasının/annesinin işine yardım ettiği için derse katılamama

( )Çok sık ( )Arasıra ( )Hiçbir zaman

i)Kardeşine baktığı için derse katılamama

( )Çok sık ( )Arasıra ( )Hiçbir zaman

j)Ev işlerine yardım etme dolayısı ile derse katılamama

( )Çok sık ( )Arasıra ( )Hiçbir zaman

k)Yaşadığı mekanda uygun oda olmaması

( )Çok sık ( )Arasıra ( )Hiçbir zaman

l)Ders çalışmak için ayrılan odanın soğuk olması

( )Çok sık ( )Arasıra ( )Hiçbir zaman

m)Evde huzurlu bir ortam olmaması

( )Çok sık ( )Arasıra ( )Hiçbir zaman

n)Komşuların gürültü yapması

( )Çok sık ( )Arasıra ( )Hiçbir zaman

o)Uzaktan eğitime adapte olamama

( )Çok sık ( )Arasıra ( )Hiçbir zaman

p)Sürekli evde olmanın getirdiği psikolojik sorunlarının olması

( )Çok sık ( )Arasıra ( )Hiçbir zaman

r)Ebeveyn baskısının olması

( )Çok sık ( )Arasıra ( )Hiçbir zaman

s)Ailenin uzaktan eğitimi gereksiz görmesi/karşı olması

( )Çok sık ( )Arasıra ( )Hiçbir zaman

4)Uzaktan eğitimin daha faydalı olması için neler yapılabilirdi?

……..

Ek 3. Veliler İçin Hazırlanan Anket Soruları

1. Bölüm: Demeografik Sorular

1.Cinsiyetiz:

( ) Kadın ( ) Erkek

2. Mesleği:

( ) Çalışmıyorum ( ) Kamu personeli ( ) Özel sektör maaşlı ( ) Esnaf

( ) Mevsimlik çalışan ( ) Emekli ( ) Çiftçi( )Diğer ……

3. Çocuk sayısı:

( ) 1 ( ) 2 ( ) 3 ( ) 4 ( ) 5 ve üstü

4. Medeni Durum:

( ) Evli ( ) Bekar ( ) Eşimden ayrıldım ( ) Eşim vefat etti ( ) Diğer ……

5. Eğitim Seviyesi:

( ) İlkokul ( )Ortaokul ( )Lise ( )Önlisans ( )Lisans ( ) Lisans üstü ( ) Doktora

6. Çocuk sayınız:

( ) 1 ( ) 2 ( ) 3 ( ) 4 ( ) 5 ve üzeri

7. Ailenizin ortalama aylık gelir düzeyi,

( ) 0-1.000 TL ( ) 1.001-2.000 TL ( ) 2.001-3.000 TL ( ) 3.001-4.000 TL

( ) 4001-5.000 TL ( ) 5.001 ve 10.000 TL ( ) 10.001 ve üzeri TL

2. Bölüm: Uzaktan Eğitimde Yaşanan Toplumsal Temelli Eşitsizliği Belirlemeye Yönelik Sorular

1.Ailenizin Aylık Toplam Geliri

( ) 0-3.000 TL ( ) 3.001-6.000 TL ( ) 6.001-9.000 TL ( ) 9.001-12.000 TL

( ) 12001-15.000 TL ( ) 15.001 ve üzeri

2.Uzaktan eğitimde kullandığınız interneti nasıl sağladınız?

( )İnternet yoktu ( )Cep telefonu ( )Modem bağlantısı ( )Hem cep telefonu hem de modem ile

3)Çocuğunuzun devam ettiği okul yönetici ve / veya öğretmenleri uzaktan eğitim sürecinde sizinle iletişim kurdu mu?

( )Evet ( )Hayır ( )Kısmen

4)Çoğunuzun kullandığı bilgisayar uzaktan eğitim süreci için yeterli miydi?

( )Evet ( )Hayır ( )Kısmen

5)Çocuğunuz uzaktan eğitimde internet bağlantısı ile ilgili sorun yaşadı mı?

( )Evet ( )Hayır ( )Kısmen

6)Çocuğunuz uzaktan eğitimi nasıl takip etti?

( )Televizyon

( )İnternet üzerinden canlı ders

( )Hem televizyon hem internet üzerinden canlı ders

7)Çocuğunuz uzaktan eğitim sürecinde EBA dışında başka uygulama (Zoom, Micro Soft Teams vb.) kullandı mı?

( )Evet ( )Hayır ( )Kısmen

8)Uzaktan eğitim sürecinde çocuğunuz dikkat dağınıklığı, derse konsantre olamama gibi sorunlar yaşadı mı?

( )Evet ( )Hayır ( )Kısmen

9)Uzaktan eğitim sürecinde EBA kullanımı için 8 GB ücretsiz internet hakkınız olduğunu biliyor muydunuz?

( )Evet ( )Hayır ( )Kısmen

10)Uzaktan eğitim sürecinde çocuğunuzun uyku düzeninde bozulma oldu mu?

( )Evet ( )Hayır ( )Kısmen

11)Uzaktan eğitim sürecinde çocuğunuzun olumsuz davranışlarında artış oldu mu?

( )Evet ( )Hayır ( )Kısmen

12)Uzaktan eğitim sürecinde EBA içeriklerinde yer alan kitap, soru, etkinlik vb. haberiniz oldu mu?

( )Evet ( )Hayır ( )Kısmen

13)Uzaktan eğitim sürecinde çocuğunuzun kendisine ait olan rahatsız edilmeden çalışabileceği bir çalışma ortamı var mıydı?

( )Evet ( )Hayır

14)Çocuğunuz uzaktan eğitim alırken hangi sorunları yaşadı?

( )Yaşamadı

( )Kendine ait çalışma ortamı yoktu

( )Cihaz yetersizdi

( )Konsantrasyon sorunu yaşadı

( )Diğer……

15)Uzaktan eğitimin daha faydalı olabilmesi için neler yapılabilirdi?

…….

Ek 4. Okul Yöneticileri İçin Hazırlanan Anket Soruları

1. Bölüm: Demografik Sorular
1) Cinsiyet: ( ) Kadın ( ) Erkek
2) Görevli yaptığınız lise:
( ) Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
( ) Anadolu lisesi
( ) Sosyal bilimler lisesi
( ) Güzel sanatlar lisesi
( ) İmam hatip lisesi
( ) Fen lisesi
( ) Spor lisesi
( ) Çok Programlı Anadolu Lisesi
3) Yöneticilik tecrübeniz: ( ) 3 yıldan az ( ) 3-6 yıl ( )7-10 yıl ( )11-14 yıl ( ) 15 yıl ve üstü
4) Göreviniz: ( ) Müdür ( ) Müdür Yardımcısı

2. Bölüm: Uzaktan Eğitimde Yaşanan Toplumsal Temelli Eşitsizliği Belirlemeye Yönelik Sorular
1) Uzaktan eğitimde eğitimciler, öğrenciler ile ilgili olarak hangi sorunları yaşadı?

…….

2) Uzaktan eğitim süreci ile ilgili velilerden ne tür şikayetler aldınız?

…….

3) Uzaktan eğitim ile ilgili öğrencilerden ne tür şikayetler aldınız?

…….

4) Uzaktan eğitimde öğrencilerin erişimini kolaylaştırmak için ne tür önlemler alınabilirdi?

…….

5) Müfredat, plan ve programların uzaktan eğitim sürecine uyarlanması konusunda ne tür sorunlar yaşadınız?

…….

6) Yönetici olarak uzaktan eğitim ile ilgili yaşadığınız sorunlar nelerdi?

( ) Bu konuda sorun yaşanmadı

( )Derslerin ilenip işlenmediğinin takibi

( )Yetersiz katılım

( )Ders programlarında sürekli güncelleme gerekliliği

( )Ders planlamasında yaşanan zorluklar

( )Diğer……

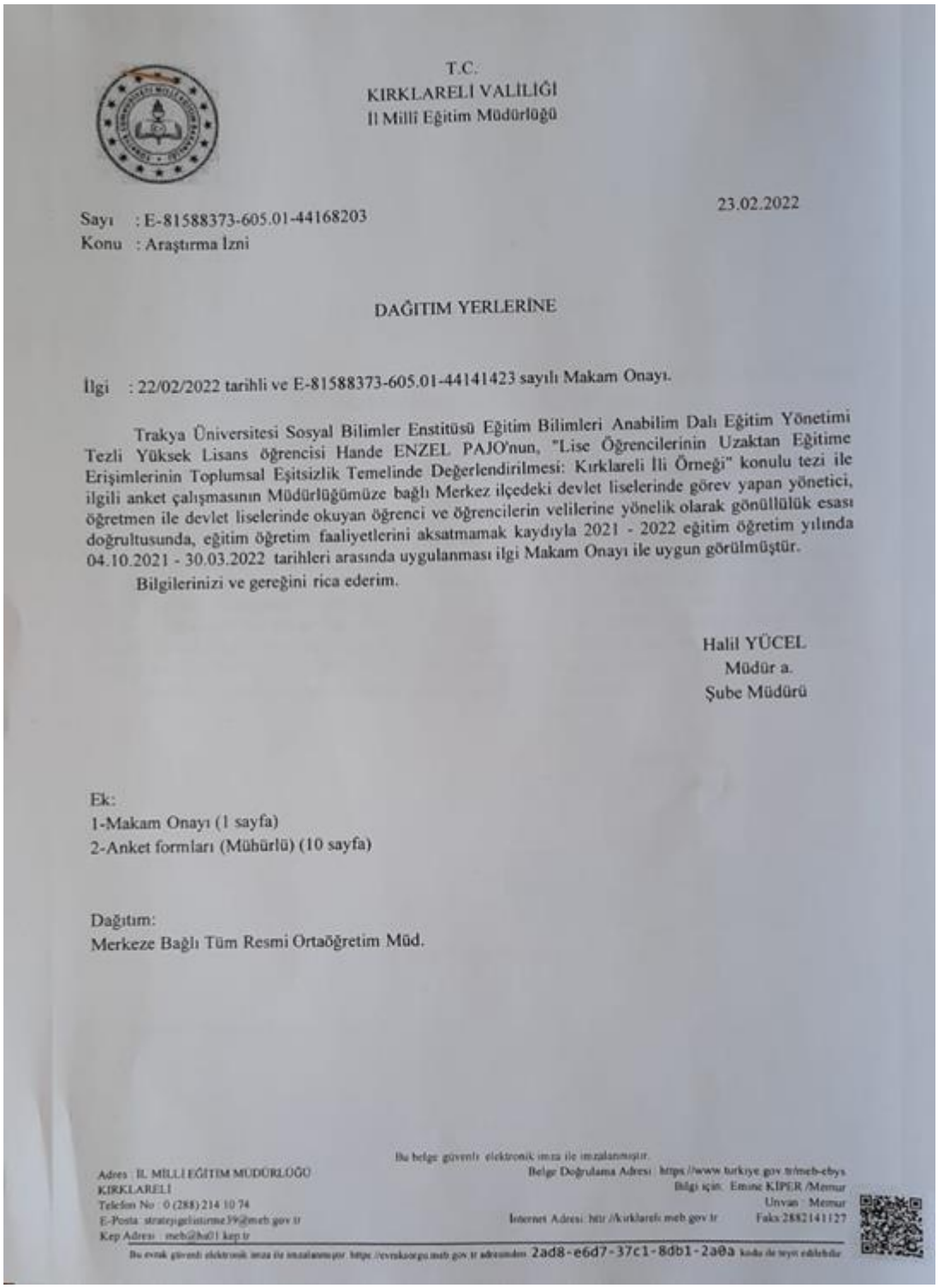
7) Uzaktan eğitimin daha faydalı olabilmesi adına sizce neler yapılabilirdi?

…….

Ek 5. Kırklareli'deki Lise Öğrencilerin, Öğretmenlerin ve Yöneticilerin Okullara Göre Dağılımı (2021-2022 Dönemi)

S. No	Okul İsmi	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı	Yönetici Sayısı
1	Bilal Yapıcı Güzel Sanatlar Lisesi	76	11	2
2	Kırklareli Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Sosyal Bilimler Lisesi	415	26	4
3	Kırklareli Atatürk Anadolu Lisesi	588	46	4
4	Kırklareli Anadolu Lisesi	578	16	3
5	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Anadolu Lisesi	495	30	3
6	Kırklareli Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	150	13	4
7	Yahya Kemal Beyatlı Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	345	35	3
8	Mimar Sinan Mesleki ve Teknik Anadolu Meslek Lisesi	546	55	8
9	Kocahıdır Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	279	24	3
10	Şehit Göktan Özüpek Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	270	18	1
11	Kırklareli Fen Lisesi	324	20	3
12	Kırklareli Anadolu İmam Hatip Lisesi	295	18	5
13	Kırklareli Bilal Yapıcı Spor Lisesi	174	11	3
	Toplam Öğrenci Sayısı	**4.535**	**323**	**46**

Ek 6. Araştırma İzin Belgesi

T.C.
KIRKLARELİ VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-81588373-605.01-44168203
Konu : Araştırma İzni

23.02.2022

DAĞITIM YERLERİNE

İlgi : 22/02/2022 tarihli ve E-81588373-605.01-44141423 sayılı Makam Onayı.

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Hande ENZEL PAJO'nun, "Lise Öğrencilerinin Uzaktan Eğitime Erişimlerinin Toplumsal Eşitsizlik Temelinde Değerlendirilmesi: Kırklareli İli Örneği" konulu tezi ile ilgili anket çalışmasının Müdürlüğümüze bağlı Merkez ilçedeki devlet liselerinde görev yapan yönetici, öğretmen ile devlet liselerinde okuyan öğrenci ve öğrencilerin velilerine yönelik olarak gönüllülük esası doğrultusunda, eğitim öğretim faaliyetlerini aksatmamak kaydıyla 2021 - 2022 eğitim öğretim yılında 04.10.2021 - 30.03.2022 tarihleri arasında uygulanması ilgi Makam Onayı ile uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Halil YÜCEL
Müdür a.
Şube Müdürü

Ek:
1-Makam Onayı (1 sayfa)
2-Anket formları (Mühürlü) (10 sayfa)

Dağıtım:
Merkeze Bağlı Tüm Resmi Ortaöğretim Müd.

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Adres : İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ KIRKLARELİ
Telefon No : 0 (288) 214 10 74
E-Posta: stratejigelistirme39@meb.gov.tr
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr
Belge Doğrulama Adresi : https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys
Bilgi için: Emine KİPER /Memur
Unvan : Memur
İnternet Adresi: http://kirklareli.meb.gov.tr
Faks:2882141127
Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. https://evrakuzerigu.meb.gov.tr adresinden 2ad8-e6d7-37c1-8db1-2a0a kodu ile teyit edilebilir